The Project Gutenberg EBook of Rebilius Cruso, by Daniel Defoe

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this ebook.

Title: Rebilius Cruso
       Robinson Crusoe, in Latin; a book to lighten tedium to a learner

Author: Daniel Defoe

Translator: Francis William Newman

Release Date: December 20, 2015 [EBook #50732]

Language: Latin

*** START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK REBILIUS CRUSO ***

Produced by Mark C. Orton and the Online Distributed Proofreading Team at http://www.pgdp.net (This book was produced from scanned images of public domain material from the Google Books project.)

REBILIUS CRUSO:

ROBINSON CRUSOE, IN LATIN; A BOOK TO LIGHTEN TEDIUM TO A LEARNER.

BY

FRANCIS WILLIAM NEWMAN,

EMERITUS PROFESSOR OF LATIN IN UNIVERSITY COLLEGE, LONDON;

HONORARY FELLOW OF WORCESTER COLLEGE, OXFORD.

LONDON:

TRÜBNER & CO., 57 & 59, LUDGATE HILL.

M.DCCC.LXXXIV.

NOTTINGHAM:

PRINTED BY STEVENSON, BAILEY, AND SMITH,

LISTER GATE.

PREFACE.

This book was composed when the writer was a Professor of Latin, as part of a larger scheme. He has long been convinced that the mode of teaching Latin has become less and less effective in proportion as it has been made more and more scientific. The effort has been general to confine the pupil to the most elaborate styles and the most approved classics, and the exercise of memory has been superseded by minute accuracy in the study of very limited pieces. In the natural mode we have enormous endless repetition and much learning of the names of things. We begin with short sentences and a very limited number of verbs; and we learn with the least possible number of *rules*. If we could talk in Latin, that would be of all best; but as we cannot get exercise in talking it for practical needs, no teacher can hope to gain adequate readiness and facility: or if a few might, yet this could not be counted on in any general system. It has long been my conviction that we ought to seek to learn a language *first*, and study its characteristic literature *afterward*. Greek and Latin literature plunge us into numerous difficulties all at once, inasmuch as their politics, their history, their geography and their religion are all strange to the young student. To take difficulties one by one is obvious wisdom; and with a view to this I elaborately maintained in an article of the *Museum* (No. iv., Jan., 1862, Edinburgh) that we ought to teach by *modern* Latin. As parts of such a system I have executed and published a Latin "Hiawatha," and Latin Verse Translations of many small pieces of English poetry. If I could write Latin conversations *that would interest learners*, I should gladly have undertaken this: but when I tried, I could not invent matter that seemed interesting enough. This indeed is my

objection to Erasmus's "Colloquies," which also are not easy enough in idiom to satisfy me. This "Robinson Crusoe" I thought I could make very interesting, and it includes a far greater variety of vocabulary than can be obtained from any of our received classics of the same length. I hope also the style is easy.

I surely need not apologize for taking only the general idea from Defoe. His tale is far too diffuse, too full of moralizing and with too little variety. He was very ignorant of the Botany and Zoology of the tropics, and when his tale is faithfully abridged, its impossibilities become too glaring. The Arabic "Robinson Crusoe" published by the Church Missionary Society cuts down Defoe's story unmercifully.

I am indebted to my former colleague, the late Professor T. Hewitt Key, for the translation of Robinson into the name Rebilius. He also approved of Ignipulta for *a gun*, not as strictly grammatical, but as good enough to pass with Latins who were familiar with the word Catapulta. From him also I adopted Cannones, for *cannons*, and Pistola *a pistol*. The word Canna, a cane (or hollow tube) seems to be the root of Canñon, a *tube* or *cannon*, in Spanish, whence the American cañon for a tunnel, or larger tube.

After I had executed my own Rebilius (finally completed in 1861), I learned that a Frenchman, Goffaux, had published a "Robinson Crusoe" in Latin and French. On discovering this, I stopped the printing which I had begun, and after some delay succeeded in getting the book. But on perusing it I found his principles of remodelling the tale to be fundamentally the opposite of mine, concerning which I need not enlarge. I like his Latin, yet do not think his book supersedes mine. But if teachers can practically use his with advantage, I shall be well satisfied.

I wish here to renew my protest, that no accuracy of reading small portions of Latin will ever be so effective as

extensive reading; and to make extensive reading possible to the many, the style ought to be very easy and the matter attractive. To enable us to talk, we ought to have a vocabulary that includes all familiar objects,—which the Classics of our schools cannot give us. Terence, though somewhat too difficult, would have great excellencies for the learner; but the substance of his plays is low, and eminently unedifying.

In the near future, *some* universal tongue will be sought for by the educated. If Latin be still learned in England, France, Italy, Germany, Hungary, Spain, this is still, as three centuries ago, the best for all Christendom. But perhaps even Latin will be beaten out of the schools.

It may be well to remark, that inasmuch as the grave accent has been very widely used in school books as indicative of *an adverb*, I adopt the mark in this sense; and think it no objection to say that the Latins never so used it. Neither had they our stops. We do not pretend to follow their writing in detail. We usefully distinguish the vowels u i from the consonants v j; they did not. What should we gain, by writing the Iliad as its author wrote it? So too, I think it well occasionally to add long or short marks, as ēgēre ĕgēre ēgĕre, vēnēre vĕnĕre, lătēre lătĕre lātere, to obviate ambiguity. Nay I write fluctûs for gen. sing., fluctūs for plural, but fluctus for nomin. sing. When *et* means *both* or *even*, I set an acute accent over it, not doubting that it then received some emphasis.

I also borrow from the marks used in Hebrew an *under*-parenthesis for coupling words that are in grammatical union. This mark is often very effective in explaining the structure of complicated Greek sentences.

CONTENTS.

CHAPTER I.

1 Robinson's parentage. 2 His first adventures. 3 His slavetrading voyage. 4 The shipwreck. 5 They take to the boat. 6 It is swamped. 7 His narrow escape. 8 His forlorn position. 9 He sleeps in a tree. 10 His mental struggles. 11 The dog and long boat. 12 He swims to the ship. 13 Its condition. The skiff. 14 He makes a raft. 15 He loads it, first with food; 16 next, with other necessaries. 17 He tows off the raft by the skiff. 18 Favouring weather. 19 It is all but wrecked. 20 He sleeps again in a tree. 21 His first supper. 22 He fastens the raft; 23 and visits the long boat. 24 Second visit to the ship. 25 He plans a raft on water-tight empty boxes. 26 He carries off a few costly articles in the skiff; 27 and tows off whatever will float. 28 He lands his train at the nearest point; 29 and explores a natural harbour. 30 His dog-and-cat meat. 31 He ascertains that he is in an island. 32 Its character. 33 His precaution against panthers. 34 He puts his first raft in safety. 35 Third visit to the ship. 36 He brings away his new raft. 37 Second expedition the same day.

CHAPTER II.

38 In future, he will write less minutely. 39 Weather changes. 40 He goes on foot to his harbor. 41 Its cliffs and caverns. 42 He bathes. 43 Sport and affection of the dog. 44 Robinson ascends to the table land. 45 Shoots a she-antelope and wounds a kid. 46, 7 How he deals with his booty. 48 His mental agitations. 49 His ledger of things good and bad. 50 How he is soothed. 51 He conciliates dog and cat to the kid. 52 Thirteen days' work. 53 Why the ship had so much ammunition. 54 His search for certain articles. 55

He finds iron tools; 56 and baskets of dry beans; 57 and a portion of the plaid dresses. 58 He heightens his skiff. 59 His device for the long boat. 60 He saves it into his harbor. 61 Last visit to the ship. 62 His raft is wrecked. 63 The ship vanishes.

CHAPTER III.

64 His state of feeling. 65 His affection to tame animals. 66 His cooking of the beans. 67 Recovery of articles from his wrecked raft. 68 Details concerning the caverns. 69 Smoothness of their floor. 70 Solidity of their roofs. 71 Their screen of cactuses. 72 His bedroom and larder. 73 His manifold embarrassments. 74 He discovers a pure rill at hand; 75 and a natural dock for the boat. 76 He hedges in a spot in the valley. 77 He transports certain things to the caverns. 78 Numerous gay-hued birds. 79 Abundant vegetation. 80 Kindling materials. 81 Tropical products. 82 The creek ends in a land stream. 83 Natural fruit gardens. 84 He clings to the seaside. 86 He recovers the computation of time, and resumes his nautical mathematics. 87 How he had learned. 88 His register of lunar months.

CHAPTER IV.

89 How he had learned carpentry. 90 He makes a little sledge. 91 He arranges his caverns. 92 His fear of wild beasts. 93 He adapts the ship ladder to a new use. 94 Digs a hole under his window. 95 He now feels safe. 96 On mining. 97 On his familiarity with gunpowder. 98 Removes to the caverns. 99 His encounter with a female antelope. 100 His two new young ones. 101 Absence of men on the island. 102 He amasses fodder and improves two cliff paths. 103 He discovers a palm grove eastward; 104 and a forest glen aloft to N.W. 105 How he brings down fuel and timber. 106 Climate of his island. 107 He rows round to the palm grove. 108 He cuts a young tree for boat oars.

CHAPTER V.

109 He arranges his armory. 110 His other apartments. 111 His laundry operations. 112 Treatment of his skin and hair. 113 Distress from cold. 114 His leathern tippet. 115 His mat for the back. 116 Defence for head and cheeks in heat. 117 He shapes his new oars. 118 Exercises his boat in harbor. 119 From his skiff he sees a lofty mountain. 120 How he cooks waterfowl. 121 How he gets tame pigeons. 122 His toil in carrying. 123 His spirits suddenly fail. 124 His religious agitation. 125 His tackle to catch a rabbit. 126 He catches two. 126* He plaits new shoes.

CHAPTER VI.

127 He explores the high mountain. 128 Panorama from the summit. 129 The mainland is on the south. 130 He discovers vine plants, and brings home citrons and lemons half-ripe. 131 He returns by an easy and natural road. 132 Joy makes him liberal. 133 Threefold character of the island. 134, 5 He explores the hill west of the creek. 136 He catches a parrot. 137 He makes a rabbit-hutch. 138 He reads of elephant catching. 139 He plans to catch a fully-grown antelope alive. 140-2 The battle and victory. 143 He catches a female alive, and two kids. 144 Steady morning rains. North of the palm grove, he surveys eastward more of the coast; 145 with tortoises on wide sands. 146 Why he has no palms in his harbor. 147 Sport of the dog with the kids. 148 Their swiftness. 149 Description of the antelopes. 150 He trains them to the little sledge; his harness. 151 His dog learns to watch the flock. 152 He trains them to his whistle. 153 His schemes for food. 154 His fishing. 155 His weir-net. 156. He moralizes on his own character.

CHAPTER VII.

157 His dressing of fish. 158 His unleavened bannocks. 159 His home garden. 160 His argumentation with himself.

161, 2 How he is affected by his mother’s birthday. 163 His funeral feast. 164 He finishes it in the glen. 165, 6 The parrot’s talk. 167-9 He brings home a tortoise. 170 The hull of the ship is cast up. 171 He ventures upon it within the reef. 172 An ague seizes him. 173 His dread of darkness; he drinks, first lemonade; 174 afterwards, Cinchona. 175 He gets oil and eggs from the tortoise. 176 He makes lampwicks. 177 The weather clears. 178 Birth of new kittens. 179 Other new broods. 180-2 Development of his religious sentiment. 183 The Popish Prayer-book. 184 The lessons which he now learnt.

CHAPTER VIII.

185 He saws down the horns of the male antelope. 186 Use of the horns. 187 He makes a drill, 188 with a bow, 189 and guide; 190 also a larger sledge. 191 Deficiency of leather. 192 How he makes fine ropes. 193 His small bridge. 194 His beach road. 195 New kids. 196 Contrivance for picking cocoa nuts. 197 Experiments on leaves, pith and bark. 198, 9 Migration of his flock. 200 He sleeps in a hammock under the sky. 201 He makes the rush mat for his back. 202 His dress in the heat. 203 His preparation of a yam garden. 204 His siesta. 205 His raisins. 206 New products of the soil. 207 Turpentine or Resin. 208 Midday with the dog. 209-11 More fruits. 212 Unsuccessful expedition in the long boat. 213 He cannot return against the wind; 214 his distress. 215 The parrot comes to comfort him. 216 He trudges home, leaving the boat. 217 He fixes the latitude; 218 plants his kitchen garden. 219 Adds to his stores of food. 220 Insufficiency of his store-chests. 221 His first attempt at pottery. 222 He builds a furnace. 223 Makes huge square jars of coarse pottery. 224 He sets up a target for practice. 225 His preserving of fruit. 226 His recovery of glass beads.

CHAPTER IX.

227 Two boats of black savages arrive. 228 He arms; 229 goes forth and views a cannibal feast. 230 A captive escapes. 231 Robinson shoots one pursuer dead and wounds another; 232 but saves the life of the latter. 233 Binds up his wound. 234 Ascertains that the two boats have departed. 235 He brings the fugitive to his caverns. 236 Returns to bury the dead; 237 and bring home the wounded man. 238 He tries the temper of the fugitive. 239 His deliberation and assumed majesty. 240 His careful treatment of the fugitive (Elapsus). 241 He astonishes both men with his pistols,—also Elapsus with telescope and watch. 242 He pours away nearly all the brandy and rum. 243 Elapsus makes good sandals for Robinson. 244 Robinson gives him a handsome plaid; 245 also cloaks to both. 246 He takes Elapsus to the scene of the murderous feast. 247 Elapsus reveals the virtues of trees and shrubs, 248 and talks of Indian poultry. 249, 250 Various palms and their uses. 251 Thoughts about the long boat. 252 Convalescence of Secutor. 253 Elapsus devises a royal badge for Robinson. 254 Robinson accepts it; 255 and gives a secondary badge to Elapsus. 256 Description of the two men. 257 Elapsus is curious about work in iron. 258 Skill of both men in wattling and plaiting. 259 Skill of Secutor in cookery; his making of tea. 260 Why Robinson resolves to show no distrust. 261 He teaches both the sword-exercise. 262 Armor used in it. 263 Secutor makes new arrows. 264 Robinson plans a cross-bow. 265 The men execute it.

CHAPTER X.

266 Expedition to fetch the boat. 267 Mending of the sails. 268 It tacks well. 269 Elapsus pronounces it, *Not yet good*. 270 Secutor enlarges the kitchen garden. 271 Their sport in swimming. 272 Trial of soap-making. 273 Secutor as groom and gardener. 274 Reliefs for the men's toil. 275, 6 Elapsus works bulwarks and flaps (outriggers) for the boat. 277 Robinson studies how to fulfil his demands of ironwork. 278

With Elapsus he makes a longer excursion on the hills. 279 Gets a view of the ridges and under cliff on the north-east. 280 The three work together at the smithy. 281 The parrot is killed by a falcon. How Elapsus comforts Robinson. 282 Diligent work during the rains. 283 Secutor's enmity to the rabbits. 284 Robinson's literary occupation. 285 His talk with them during their work. 286 They present him with a royal dress. 287 They try the new rig of the boat. 288 Petition of the two men concerning wives. 289 Robinson's anxieties. 290 His first question. 291 Their further suggestions. 292 His fresh objections. 293 He insists on first surveying the coast.

CHAPTER XI.

294 Their new manufactures. 295 Robinson plays the hydrographer. 296 Elapsus finds the rice plant. 297 They survey the west coast. 298 Difficulty about currents. 299 Problem of the flock, solved by Elapsus. 300 They agree to hew new oars. 301 Robinson claims better missiles. 302 Their reply reproves him. 303 Their activity. 304 They carry home the fruit crop. 305, 6 Some account of their own country. 307 Calculations of Elapsus. 308 Secutor's account of the late war. 309 Why neither tribe comes to the island. 310 Robinson promises to sail within four days. 311 Energy of Secutor. 312 Zoology of the mainland. 313 Robinson's final preparations. 314 Fate of the tame rabbits. 315 The three put to sea at evening; 316 and at dawn see land. 317 The two men resume their true names. 318 Reception by the populace. 319 The shooting match. 320 Sister of Gelavi; 321 also his bride. 322 Robinson consents to everything. 323 They are towed out with honor. 324 The return voyage. 325 They land at the Garden-port. 326 What of the flock?

CHAPTER XII.

327 Nuptial preparations. 328 Indian Poultry. 329 Pranks of thieves. 330 Nuptial ceremonies. 331 Speech of Robinson.

332 Services of Upis and Calefus; 333 also of Pachus. Skill of Totopil in snares. 334 Functions of Robinson. 335 New Pottery and store closet. 336 Sago, Wax, Oil, Sugar. 337 Pachus and Calefus undertake rice. 338 Apartments. 339 New cares of Robinson. 340 Retrospect of his slavery. 341 His rest on Sunday. 342 His Sunday School. 343 His pupil teachers. 344 Materials for paper. 345 Religious talk with Gelavi. 346 Pachus makes needles. 347 New ideas of Gelavi. 348 Robinson seeks explanation. 349 Gelavi cannot satisfy him. 350 Pachus finds a stream of copper. 351 Three persons are driven on shore in a boat. 352 Policy of Robinson. 353 Perplexing comment of Gelavi. 354 The strangers depart. 355 Anxieties of Robinson. 356 New arrivals. 357 Robinson's suspicions. 358 of Gelavi and Fenis. 359 Fenis's defence. 360 Robinson recovers himself. 361 His promises to Cortops. 365 Supplementary conditions.

CHAPTER XIII.

366 Robinson's zeal for his own language. 367 Gelavi opposes. 368, 9 The discussion. 370 Robinson reluctantly yields. 371 He aids Gelavi in new alphabet. 372 He trains his own family to firearms. 373 Refuses to tell how to make gunpowder. 374 Pachus and Robinson sleep in hammocks. 375 Guns of distress. 376 Robinson sends to Cortops for rowers, 377 and boards the ship. 378 The rowers tow it off the sandbank. 379 Robinson guides them to the creek. 380 He promises a new mast, 381 and food. 382 The captain's story. 383 He asks the longitude, 384 and promises to carry Robinson to England. 385 Robinson orders food, 386 and shoots three wild antelopes, 387 and a pelican. 388 Cortops gives rice liberally. 389 The captain visits the caverns, 390 and accepts *one* dead antelope. 391 Gifts to Cortops and the rowers. 392 On the new mast. 393 Robinson and two men cut it. 394 Robinson visits Cortops by appointment. 395 Secret interview and compact. 396 It is revealed to Pachus

and Gelavi. 397 Robinson abdicates in favor of Cortops. 398 Cortops adopts Gelavi as son and successor.

CHAPTER XIV.

399 Dispatch of business. 400 Royal gifts of Robinson to Cortops. 401 Sudden loss of Robinson's skiff by Upis. 402 Yards are wanting to the mast. 403 Robinson undertakes to be ship-carpenter; 404 and buys many wares of the captain as presents to Cortops, Pachus and Calefus. 405 Great farewell on the Sunday; 406 and solemn advice to Gelavi. 407 Final arrangements in the ship. 408 Last gifts of Robinson. 409 The ship is wind-bound. 410 Robinson's story of himself. 411 How he escaped from the Moors to Brazil. 412 Received funds from England. 413 Became familiar with his employer's sons; 414 was invited to join in partnership. 415 Easy liberality of the Brazilians. 416 European considerations. 417 Robinson becomes a partner. 418 Fertility of the country. 419 Nature and management of his estates. 420 Occupation of three years. 421 His *ennui* in the fourth. 422 New overtures of his partner. 423-430 Robinson consents, after faint resistance. 431-3 His voyage and shipwreck. 434 The weather changes. 435 They are towed off. 436 The boats and Gelavi depart. 437 They fall in with a ship bound for England. 438 Robinson sends a letter by it. 439 He reaches Jamaica. 440 Arranges business at Brazil by letters—and without further events, regains his English home.

ERRATA.

Transcriber’s Note: the errata have been corrected as part of the process of producing this e-text.

Section	8,	line	6	—*for* rersus *read* rursus.
”	12,	”	14	—*for* protulentam *read* potulentam.
”	35,	”	15	—*for* facilime *read* facillime.
”	59,	”	12	—*for* hue *read* huc.
”	65,	”	12	—*for* compertum *read* compertam.
”	66,	”	6	—*for* panxillulum *read* pauxillulum.
”	70,	”	3	—*for* tălis *read* talĭs.
”	91,	”	4	—*for* qualicumque *read* qualicunque.
”	103,	”	8	—*for* explorari *read* explorare.
”	216,	”	2	—*for* incedentem *read* incedens.
”	291,	”	4	—*for* Secutorum *read* Secutorem.

ROBINSON CRUSOE.
REBILII CRUSONIS

ANNALES.

CAPUT PRIMUM.

1. Natus sum ego Eboraci, ex bonâ familiâ, sed peregrinâ: quippe pater meus Germanus fuit e Bremâ, ubi appellabatur Kreutznaer. Ceterùm per mercaturam dives factus, Eboraci consedit, unde recepit in connubium matrem meam. Ex hujus agnatis praenomen mihi Rebilius, ex patre nomen Kreutznaer inditum est. Sed vulgus hominum, facili corruptelâ, Crusonem me Rebilium appellabat. Tertius eram filius familiae. Frater maximus, tribunus militum, cum Hispanis praelio congressus, ad Dunquercam occubuit. Frater proximus, sicut ego quoque postea, incertum quomodo, evanuit. Me quidem pater, diligenter institutum, juris legumque studiis destinabat: sed, fatali quodam motu, nihil mihi arridebat, nisi ut mari oberrarem.

2. Primâ in juventâ clam patrem évasi nauta. Cursu mox felici cum magistro navis humanissimo ad Guineam Africae navigavi. Altero in cursu a Mauris piratis captus sum, et per quatuor fere annos duram servivi servitutem. Inde miraculo audaciae elapsus, in Lusitanâ quâdam navĕ ad Braziliam sum devectus, ubi colono cuidam tres ampliùs annos strenuam operam navavi, praefectus servorum agrestium. Mox per hunc amicosque hujus adductus sum, ut ad Guineam navigarem, homines nigritas conquisiturus, quos ipsi inter se per sua praedia servitutis causâ dividerent. Equidem magnam lucri partem eram derivaturus.

3. Sed longe aliter ordinavit Deus, ne impune caecae cupiditati obsequerer. Nempe ventis abrepta navĭs Oceanum transire nequibat, sed longe ad Caurum devehitur, circa Orinoconis ostia, ut credebamus. Altera mox superveniens procella magno impetu nos in Occidentem propulit, ubi, si e mari effugeremus, per feros homines foret pereundum.

4. Gravi impendente periculo, nocte intempestâ et saeviente adhuc vento, nauta qui erat in vigiliâ “terram adesse” exclamavit; atque, antea quàm ceteri experrecti superne congregamur, navĭs in arenis haeret. Stătim cum strepitu tremendo corruunt māli eorumque armamenta. Fluctūs magnâ vi foros proluebant, neque ipsae navĭs compages diu toleraturae videbantur. 5. Magister scapham demitti jubet. Demittitur: nec facilè id quidem. Res, quae maxime ad vitam sunt necessariae, raptim ingerunter; tum nos ipsi, tredecim viri, in eandem descendimus. Montosum littus inter sublustrem caliginem furvum apparebat: eò remigamus, si qua fortè in sinu terrae reducto tranquilliore mari utamur. Jam, violenter undante salo et circum nos se frangente, res non nauticae peritiae sed divinae opis videbatur: quare inter remigandum se quisque Deo Supremo, pius impiusve, commendabat, salute paene desperatâ. 6. Ventus, ad terram propellens, cursum scaphae accelerabat, terram faciebat formidolosiorem; metu autem maris, spe littoris, ipsi nosmet quasi in certissimum exitium detrudebamus. Tandem, vadosiore mari, fluctūs perniciosius circumfringi et dejectari scapha. Mox, ecce crista undae ingens, quae nos persequitur; et vix Dei effamur nomen, quum cuncti sumus absorpti.

7. Quae sequebantur, longa fortasse enarratu, factu erant brevissima. Profundiùs sensi me verbere fluctûs illius deprimi, sed, animâ fortiter compressâ, ad summas aquas emersi tandem. Altero in fluctu spumante implicatus atque violenter circumtortus, immensùm anhelans eluctor; tum conversus, humeros meos succedenti oppono cristae. Ea me magnâ vi cautem versus projecit, aquâ exstantem: hanc ego amplexus, adhaereo, dum decurrit unda; tunc, priusquam novus superveniat fluctus, per vada exsiliens scando, iterumque amplector cautem; simul, aestu paulisper obruor. Ictus ejus me aspere quassabat, sed extemplo aëra animamque recepi, et rursus per vada supergredior. Citra

saxa undas longe minus ingentes sensi, inter quas poteram natare, aegrē profectò. Mox littore ipso projectus, uncis pedibus in sabulonem lapillosque inculcatis, pronus decĭdo, ut ne me fluctus retrahat. Uno pòst temporis momento in terrâ firmâ asto. Conversus, video praeter littus cautium seriem, inter albicantes aquas nigrarum; nihil aliud per tenebras in mari dispicio, neque scapham neque quemquam e sodalibus.

8. Tamen haud valde caliginosa erat nox. Ingentes aliquot nubes, et plurimae nubeculae, sibilante vento raptabantur: inter has clarissima lucebant sidera e nigerrimo caelo. Respiciens ad terram, collium duntaxat cerno lineamenta ac rupium. Tum vestimenta raptim detracta mănibus contorqueo, et, quoad possum, aquam marinam exprimo. Eadem rursus induor, (quid aliud facerem?) et rupem proximam per algas enisus ascendo; frustra: nam ne inde quidem in mari quidquam discerni potest.

9. Attamen arboris forma super colle exstat. Hanc sequor, et, ut potissimum in caligine, arborem illam scando et ramos amplexus interfususque me repono. Vestimentorum in loculis nihil habui, praeter cultellum, tabaci aliquantum et tubulum fumarium. Post brevem requiem assurgens, virgam grandiusculam amputo, quâ protegam me aliquatenus. Aquâ marinâ largiùs insorptâ, tamen neque sitis neque famis aderat mihi levamen. Sed, loco cibi, tabaci folium in os meum compono, implicatâque ramis virgâ, membra mea ita dispono, ut ne decĭdam, si somno capiar. Vespertiliones, et maximi illi quidem, stridoribus ac volatu, somnum aliquamdiu discutiunt.

10. Item quoad concitato opus erat corpore, mens mea tranquilla fuerat ac praesens: nunc, quando quiescit corpus, maxime se mens agitare coepit. Imprimis gratias Deo optimo maximo sincerissimas profudi, admirans praesertim, si ego solus ex tanto naufragio servor. Mox id ipsum crudelissime

me pungit; etenim hîc solitarius, madidus, famelicus, paene nudus, pejùs enecor quàm in mari, nisi verò feri homines sive bestiae me devorabunt. Sane ego id temporis pius non eram, minime religiosus. Igitur tantâ in calamitate magnus me aestus animi conquassabat, inter grates querelasque, consilium ac desperationem. Tandem agitatione victus profundo somno conquievi, laboris ac moestitiae oblītus.

11. Mānĕ expergiscor, multum recreatus, sed algens; nec mirum. Ceterùm ibi maris temperies humanae cutis calorem aequat: etiam nox ipsa tepet: porro arboris illius densa folia fuerant mihi pro tegumento, ne calor in apertum aethera effugeret. Sciuri, psittaci, macaci sive cercopitheci circùm garriebant continenter. Evigilans incipio descendere: ecce autem canis noster ad radices arboris meae, quasi custodiens. Id me tenero quodam ita affecit gaudio, ut lacrimae oculis oborirentur. Ergo non sum prorsus solitarius; unum saltem retineo amicum! Hunc demulceo, plaudo armos, paene amplector. Mox festinanter deambulans, navem nostram ex adverso conspicor, longiuscule ultra eas cautes, ubi ipse projectus fui. Sine dubio aestus intumescens, ex arenis levatam, huc detrusit. Jam autem paene sopito vento, inanis tantùm supererat undarum jactatio. At ego in margine rupis incedens, despecto circa littus: mox, interjectis vix mille passibus, scapham nostram discerno in arenâ, subter caeruleâ quâdam rupe. Adire eam volui; sed quasi lingua quaedam maris interfusa impediebat; et quoniam fame urgebar, in navem potiùs, si possem, regrediendum censui.

12. Degressus rupe, redeo praeter littus: ibi pileum nauticum video, summo cum moerore. Jam aliquantum recesserat aestus, atque, ut aestimabam, vix trecenti aquarum passūs a nave me distinebant. Exutis pallâ braccisque, intrepide mare ingressus sum, inter grallatorias aves, quae plurimae aquâ exsurgebant; et facilè navem natando assequor. Puppis ejus valde elevata est, depressa

prora; ex quâ catenae dependentes aquam tangebant. Has ego prehensas ascendo, et supervado loricam tabulatorum. O tristem ruinam, ubi māli, vela, funes strage conturbatissimâ complicantur. Sed ego ad cellam penuariam decurro, ibique arrepto pane nautico (qui *bis coctus* appellatur) vescor libenter. Mox, ex arcâ meâ ipsius extractas, vestes induor atque horologium meum resumo. (Profecto resurgente aestu vesperi, ille meus in littore vestitus natans asportatus est.) Simul ut aquam potulentam invenio, sinūs vestium pane complevi, ut quoties lĭbēret, vescerer: tum meditabar, quid facerem potissimum.

13. Illud me angebat, quòd manifeste, si in nave mansissemus, omnes fuissemus salvi. Super prorâ quidem saepius insultantes undae plurimas res corruperant; sed altera pars, puppim versus, alte sublata, sicca erat atque incolumis. Quippe, ut credo, quia in arenâ, non in cautibus haeserat, carinae soliditas perduravit. Quàm plurimas res jam cupiebam asportare; sed id erat difficile. Scapha major, ut dixi, in littore projecta erat longe. Illa quindecim viros facilè portabat, et in magnis Africae fluviis ad invehendos venales magno usui erat futura. Alteram comportaveramus longe minorem, cymbam potiùs quam scapham dixerim; quae duos homines cum remige posset ad scapham devehere, si quà juxta ripas aquae forent breviores. Haec in nave remansit: demittere eam in mare erat in facili; sed parum capiebat, nec videbatur nimio sub onere aestum littoris toleratura. Postquam arcas ac dolia multo cum suspiratu aliquamdiu aspexi, contemplor mālos, ac ratem componendam decerno.

14. Subito exsultans, ex fabri nostri repositorio serrâ dereptâ, malos disseco, ut trabes longitudine fere pares efficiam. Has in mare provolvo, funibus quibusdam mālorum supra inhibitas. Ligna grandiora cujuscunque generĭs colligo, ingero, omnia funiculis deligata. Postea ipse seminudus, cum malleo et confibularum sacculo circum

collum suspenso, degressus equito super trabe. Undatio maris jam deminuta est: raptim ego ligna atque trabes, vēlis funibusque confusas, conjungo, destino, depango; vi meâ maximâ, quantumvis rudi, ratĭs fundamenta jaciens. Redeo supra; video quanta sint portanda onera, ratemque nondum sufficere. Tum alia ligna plurima et tabulas ex omni parte navĭs conquiro. Has dissecare ex suo loco, nimii laboris erat atque temporis. Sed septa animadverto lignea, quae ad dividenda nigritarum cubilia comparaveram. Utrumque binis hamis e tergo, binis spicatis clavis e fundo, erat instructum; annulis lateri navĭs infixis, per quos hami inseri debebant. Haec septa plurimam atque optimam mihi sufficiebant materiem. Quibus rebus superadditis, molem ratĭs et soliditatem multum adaugeo; tum funibus astringo cuncta. Longum id erat et sane difficile: necnon sol me admonebat horarum: horologium substiterat. Denique postquam, graviter insultans rati, firmitati ejus confido, maximo cum dolore sentio, vix minimam partem eorum, quae vellem, posse me asportare; jam autem deligendum esse. 15. Ab operâ paulisper requiesco; vini ardentis saccharini haurio pocillum, meditorque moestissime. Ea quae ad vitam maxime sunt necessaria, decerno sumere imprimis; tum, arma ad vitam defendendam. Quatuor nautarum arcas commode vehi posse super rati meâ credebam. Totidem exinanio, et, per tollenonem[A] suculis instructum, demitto in ratem: hanc mox scalas versùs traho. Sacculos impleo plures bis cocto pane, oryzâ, fabis, miliariâ atque hordeaceâ farinâ; et facilè in arcas dejicio. Fabis atque milio praesertim eramus nigritas cibaturi, et sane multum hujus cibi portabamus, sed infra in alveo. Jam tres caseos Batavicos arripio, caprinae carnis siccatae massas quinque, (quâ carne vel maxime vescebamur,) et frumenti Europaei relliquias quasdam, quod ad gallinas alendas convexeramus. Gallinae vi procellarum perierant omnes. Ceterùm triticum fuit id, cum hordeo: postea inveni corruptum esse per sorices.

16. Dein latice ardenti anquisito, vini palmaris congios fere sex, cum plurimis delicatiorum potuum lagenis, seorsim conclusi. Hae lagenae partim magistri fuerant, partim meae ipsius. Lacernam meam et lecti opertorium corripio, porro serram, securim, malleum clavosque: sed haec in cymbâ destino portanda. Plures fuisse in nave nitrati pulveris cados majores sciebam; sed ubinam artillator noster eos habuisset condĭtos, eram nescius. Tandem multum anquisitos duo invēni siccos sanosque, tertium aquâ marinâ corruptum. Cistas tres, hôc pulvere completas, curatissime intra arcam super rati ita concludo, ut, si fluctus alluat, minimo sit detrimento. Jam de igne fovendo subit cura. Coqui nostri recenseo supellectilem. Inde deripio foculum cum forcipe, batillo et rutabulo, cratibulam ferream, ahenum, ollamque coculam. Satis oneris jam videbar imposuisse. 17. Cymbam protinus per easdem suculas mari committo; id quod difficillimum fuisset, nisi requiessent undae. Huc impono ignipultam aucupariam optimam, par pistolarum cum balteo, mulctram stanneam, igniaria, sīnum ligneum, poculum ex albo plumbo, item corneum; cum vestibus ac fabrili supellectile, quam nominavi. Addo pilularum plumbearum sacculum ac gladios duo. Unus horum falcatus erat Maurusii mei domini gladius. Solem video declinare; itaque propere funem tractorium rati adjungo, funiculos plures in cymbam projicio, jamque descendo cum remis, ratem ad littus tracturus.

18. Tria me confirmabant,—mare tranquillum; aestus placide allabens; aurae quoque, quantum erat, terram versùs spirans. Parvam ancoram in cymbâ portabam. Jam remigo, atque contus animum subit. Redeo, effero contum: demum littus peto, sed directam viam cautes prohibebant. Aves multae in ratem consederunt, ut piscarentur commode. Has aegre abigo. Mox sensi me praetervehi, ipso mari clam trahente: inde sperabam posse me in fluvii alicujus ostium deportari, ubi bona mea tutiùs exponerem. Id quod evenit:

nam rupes mox subeo, ubi in convallem sinus maris intrat. 19. Sed dum remis, quantum possum, medium in flumen cymbam dirigo, paene altero naufragio conflictor, rate vădo illisâ. Declivi protinus rati delabebantur ejus onera, nisi propere succurrissem. Circumactâ cymbâ, ligna aliquot de rate in interstitia ejusdem intrudo, quasi paxillis enormibus sustinens arcas. Hîc alligatus necessario commoror, anxius sane animi, donec aestus insurgens ratem allevavit. Tum in parvum quendam sĭnum deverto, juxta planitiem, cui mare debebat superfundi. Eò mox delatus metuebam ancoram dejicere, ne tanta mōles funem abrumperet, nisi aquas stagnare intelligerem. Tandem recedens aestus in terrâ firmâ relinquit et cymbam et ratem.

20. Onera mea exponere inutile erat, nocte appropinquante. In arbore aliquâ iterum dormire decrevi; itaque suffertâ ignipultâ armatus, item gladio serrâque, per ulvas uberrimas procedo, anquisiturus idoneum cubile. Nemus haud longe video. Ibi delectâ majore quâdam arbore, curvis transversisque ramis, gradūs pro scalis in cortice serrâ incīdo; tum scandens cum serrâ amputo ramorum quidquid sit obfuturum, et cubandi facio periculum. Macacos video plures in arboribus, sed parvos mitesque.

21. Redeunti cănis occurrit, lepusculum ore ferens, quem ante pedes meos projecit. Intellexi eum magnam partem devorasse; etenim plenus saturque apparebat. Sane ego donum ejus non contemsi, quamvis laniatum. Accepi; sed subit cura, ne sōlo meo amico priver, nisi sedulò pascam. Magno erat corpore, multoque egebat cibatu; de quo incepi meditari.—Dulcem aquam juxtà conspicor, in flumen marinum decurrentem. Mox frondibus foliisque siccis igne facto, lepusculi reliquias super vivis prunis ope gladii ac serrae torreo, gustatuque ejus quàm maxime fruor. Primam illam in insulâ solitariâ coenam cum voluptate tristitiâque mirē commistâ memini. Jamque caligabat. Ego autem tabulam quandam reportatam clavis destinavi ad ramos

arboris meae, ibique lacernâ obvolutus somno me dabam. Ignipultam inter ramos apposueram: cănis jacebat subtus. Pistolis quŏque succingor, ne simia aliquă major me incessat.

22. Et profundē equidem dormivi, defessus laboribus; tamen ante lucem sum experrectus: (etenim illâ in regione aestatis ipsius nox proximē ante diluculum tenebras obtendit:) atque ego meditans consilia mea compono. Ut primum dilucescit, descendo. Ligna aliquot exacuo securi; tum pro sublicis in arenam ita adigo, ut ratem, quamvis crescentibus aquis, inhibeant. Nitrati pulveris cistas lacernâ protego, si fortè pluat. Serram,—malleum,—clavos,—tabulas duas, robustam tenuemque,—argillam mollem, cum vetere fune pro stuppâ,—in cymbam colloco. Aquam mulctrâ haustam sumo mecum, item poculum ac panem. Lepusculi, quod restat, cum căne divido, ipsoque in cymbam adsumto flumen ingredior, scapham nostram invisurus.

23. Pleno maris aestu, tardiùs descendo flumen; mox intra cautes littus lego, ne quid undarum me incommodet. Magis magisque admiror avium abundantiam, quà marinarum, quà silvestrium. Inter cautes ac littus grallatoriae abundabant. Ad scapham tandem pertingo; perfractam invenio, velut animo praeceperam; credideram posse me detrimenta ejus resarcire. Sed viginti passūs a mari jacebat, procellâ aestuque illius noctis longe evecta; neque summâ meâ vi potuit moveri. Porro, remos idoneos neque habebam, neque, si haberem, adhibere possem, onustâ certe scaphâ. Aeger animi hanc relinquo, remigoque navem versus. Cogitans autem statuo mălum velumque scaphae anquirere, si fortè postea horum usus venerit.

24. Ad scalas navĭs accedo. Has natans non potueram manu attingere: etenim puppis nimiùm erat elata. Sed astans in cymbâ, facilè eas apprehendo. Câne primum superposito, alligatăque cymbâ, ipse ascendi; mox desideo

inops consilii. Ollam offendo fructuum condītorum: cum pane vescor, dum cogito. Video alteram ratem non posse me construere; spatium diei non sufficere, si trabes ipsâ ex nave sint dissecandae; loricam tabulatorum discindere, laboriosum fore, nec valde utile. 25. Maurorum memineram rates utribus suffultas. Utres non habebam. Arcas aquae impenetrabiles volebam pro utribus adhibere; sciebam autem nostras solido esse robore et astrictâ fabricâ. Unaquaeque harum ligneo pessulo rudique sĕrâ obdebatur; cuncta compari erant modulo. Die superiore, dissecto serrâ pessulo, facilè aperueram quatuor illas; ĭdem nunc facio in caeteris, atque exinanitarum exploro commissuras. Arctissimae videbantur; id gaudeo: sed funibus properē in mare demisi quatuor harum, ut commissurae aquâ intumescerent; meam ipsius, quae optime fabrefacta est, pice ac stuppâ circa operculum incepi oblinere, periculum faciens, num aquam excludere possem. Postquam operui, cuneos tenues ligneos juxta pessulum inferciebam, quo astrictissimē concluderem. Hanc in mare demisi, fundo sursum sustentata; atque ibi religatam reliqui, ut operam meam aqua exploraret.

26. Jam video diem procedere, metusque subitò me incessit, ne quis thesauros meos e rate compilaret, neve bestia corrumperet cibum. Insula foret an continens terra, culta an inculta, ferocibus bestiis infesta necne,—nondum sciebam. Ratĭs autem dilectissima oculis sōlique exposita manet, dum ego novas hîc res conquiro! Credebam non posse me illo ipso die novae ratĭs onus asportare; satius esse, redire quàm citissimē. Illud succurrit: “Herì, quae ad vitam maxime erant necessaria, avexi; hodie, quae pondere lĕvissima sunt, nundinatione pretiosissima, aveham in cymbâ; ut *si fortè* navis aliquă me servabit, ne prorsus sim pecuniae inops.” Duo gladios pulcros e caeruleo chalybe invenio; hos avide sumo. In secreto magistri scrinio aureos nummos Hispanorum (doblounos vocant) certò sciebam

contineri; quos ille comportabat, ne, ventorum vi aliquò devectus, pecuniâ ad reficiendam navem ĕgēret. Dolabrâ protinus fores scrinii perfringo: invenio autem non auri solum crŭmēnas, sed instrumentum astrologicum, pretiosum illud quidem, ac duo optima horologia; item furcillam mensalem et cochlear, utrumque ex argento; mox duas acūs magneticas, utramque suâ in capsula: tertiam videram ipsum juxta gubernaculum, propter usum gubernandi. In mensulâ offendo supellectilem geographicam ac scriptoriam, cum libris quatuor. Cuncta arripio, et quasi votum Deo concipio, nunquam, quantum in me est, cognatos magistri optimi quidquam laturos damni, *si fortè* in hominum gregem restituar.

27. Dum meos ipsius perscrutor loculos, unde argentum, arculas optimas clavesque avebam, illud "*si fortè*" animum auresque meas pertentat. Immo totum hunc diem quasi rhythmus quidam "*si fortè*" tinnit in auribus, dum remigo, dum incedo. Jam res pretiosissimas in arculis concluseram, quum scaphae memini armamenta. Haec facilè reperio. Mālum ejus ad terram attrahendum decerno, pone cymbam alligatum. Quamvis properans, temperare mihi nequivi, quin lardi asportarem succidiam, cum bulborum majorum marsupio ac capide duobusque cultris. Dein, quidquid videbam corbium, fiscorum, riscorum, quod natare poterat, restibus constringo, et pone traho, in cymbâ portans me ipsum ac canem cum novis thesauris. Ecce autem, dum in eo sum, ut navem relinquam, duae feles cymbae insiliunt, quas quidem neque ego neque cănis aspernatur.

28. In remigando, vereor ne agmen meum, pone tractum, vădo fluminis illidatur; in littus potiùs projicere volo. Dein locum puto exquirendum, ubi ratĭs mea postero die tutissime appellat: nam si arcae in fundo ratĭs aliquò affligerentur, maximum fore periculum ne cunctae res disperirent. Dixi linguâ quâdam maris primo illo mānĕ me a scaphâ interseptum. Hanc video ad dextram cautium, eòque

dirigo cursum. Corbes, mālum scaphae, caetera, facilè in littus sursum traho; dein sĭnum illum maris propero intrare.

29. Circa quingentos passūs penetrabat terram, rupe praecipiti undique circumclusus. Ostium angustius erat, quia aspera saxa utrinque exsurgebant postium instar. Littus intimum e mollissimâ ac planissimâ erat arenâ; id quod facilè perspexi, quia nondum altius pertinuerat aestus. Ultra arenam video algas cactosque. Huc certum est ratem illam cras deducere. Quae quum summâ celeritate lustrassem, contentis brachiis domum remigo: nempe *domum ire*, erat, *ad opes meas*. Intra cautes mare inveni tunc quidem sanè tranquillum.

30. Ad coquendum protinus accingor, praesertim (si credere possis) propter canem; immo, propter feles item; namque ad quidvis, quod posset me amarĕ, mire allectabar. Quatuor intra lapides ignem accendo. Tres stipites, infrà arenae infixos, suprà fune colligo; inde suâ catenâ suspendo ahenum coculum. Aquam in capĭde apportatam infundo; addo fabas, farinam hordeaceam, lardi segmen cum bulbo. Materiâ igni largiùs injectâ, ignipultam arripio paroque collem ascendere qui haud longe aberat. Cănem mecum adsumo, feles credo propter fervorem ignis nihil nocituras cibo. 31. Mille quingentos passūs ad summum aestimabam iter illud; sed quia propter rivulum quendam atque uvidum sŏlum circuivi, longius erat aliquanto. Demum enisus per praecipitia, mare undique circumfusum conspicor, aliam nullâ ex regione terram, praeter scopulos aliquot duasque pusillas insulas novem fere millia occidentem versus. Unus in postico mons mare exsuperabat; sed tamen eram in insulâ. Hoc me magnopere angebat.

32. Magnâ ex parte sterilior videbatur insula, saxosis collibus abundans, non sine arboribus; quae quidem in cavis locis densabantur. Nisi numerarem felem quandam feram, carnivoras non offenderam bestias; sed praeter macacos ac

sciuros in convalle, lepores et exiguos porcillos videram; aves autem notas ignotasque ubique quàm plurimas. Alitem majorem, arbori insidentem, glandibus olorinis transverbero rediens. Pluma ejus rostrumque accipitris erat, ungues modicae, caro piscibus foetida. Tum vero memet increpabam quòd jaculandi suppetias perderem. Alites autem rapaces, quanquam plurimos, non magnos illos videram. Porrò feras hujus insulae coram homine plerasque intrepidas esse repperi. A collis jugo ingentes prospicio arbores, quas aestus in flumine resurgens debeat alluere. Hae supra ratem erant, neque procul ab arbore in quâ proximâ nocte dormiveram. Subter has statuo ratem attrahere, succedente aestu. Sed propere reversus, ignem exstinctum invenio, cibum non male coctum. Feles, valde famelicae, magnâ voce querebantur. Has et canem largiter pasco; et mecum statuo, plures etiam me fabas, si possim, navĕ extracturum.

33. At ferae visio felis me commoverat aliquantum. Verebar ne majores ejusmodi bestiae hîc degerent, ut pardus, ut panthera, quae arbores facilè escendunt. Circumvallare me certus sum. Utensilibus arreptis fabrilibus cum materiâ ac fune, peto arborem meam; ubi, incisuris securi impressis, pālos infigo, breves tabulas suprà destino, tum quator desuper palis contra ictus infernos corroboro. Quippe intellexi felem quamcunque ab ipsâ stirpe arboris tanquam incurrere sursum; et si quid praeruptē emineat, arceri. Restim autem quasi in annulos duos sive amenta complico, quem ramis alligatum, ipse possim prehendere ascendens. Tali tum podio arborem, ut poteram, praetexui: postea confirmavi, pleniore adjutus supellectile. 34. Jam video noctem aestumque approperare. Sublicis evulsis, pone cymbam traho ratem, apponoque sub arbore ingenti incolumem; ubi latēre posse credens, sublicis iterum depango. Deoneratâ cymbâ, compono res omnes accurate. Tum, crastinis consiliis aestuans, tamen somno celeriter corripior, alatis blattis atque vespertilionibus contemtis.

35. Evigilo ante diluculum. Depropero ad cymbam detrudoque in fluvium; cănis quasi suo jure insilit. Subter stellis remigo, adverso aestu. In navem invado, etiam ante solem ortum; sed dilucescebat. Inspicio arcam meam; optime aquam excluserat. Caeteras item e mari subtractas stuppâ ac pice pariter ac meam ipsius concludo. Omnia funibus contentissimis astringo. Mox quattuor sufficere videntur; immo sic tutius fore ad primum experimentum. His in mare delatis, et firmissimē constrictis superpono dolium pulveris nitrati, alterum panis, mox totum fabri repositorium. Adjungo seriam olei, ollam picis, arma missilia aliquot, alias res minores. Vela quotquot inveni, quae supervacanea portabamus, cum scaphae velo, collocavi supra; superque his rursus carbasum quendam pice liquidâ oblĭtum. Tantum onus facillime videbantur arcae tolerare.

36. Postquam restibus omnia consolidavi, paulò ante meridiem, strenuo nisu ratem ad littus traho, paene infimo in aestûs recessu. Sed inter postēs saxeos in sĭnum illum procedo, neque in flumen adversum volŏ me committere. Mare intrà mox quietissimum invenio, et quasi in stagno religo ratem. Maximē gavisus, projicio me sub rupe et paulisper sub umbrâ requiesco: dein cibo recreatus, ad operam redeo. 37. Quidquid erat in rate, in algosum siccae arenae acervum expono; sed laboriosē, propter humiles aquas. Video mare adhuc tranquillum; cras posse co-oriri procellas. Spes et cupiditas, quamvis lasso, dedit vires. Cum carbaso illo (si fortè sit usui) atque cunctis funibus retraho ratem ad navem. Quintam illam properē adjungo arcam, et aliquot res ponderosas impono; inter quas hîc nominare libet mŏlam ferramentis acuendis, glandium majorum cadulos duo: in cymbâ autem meas vestes, et pulveris nitrati aliquantum. Cuncta deporto intra postes marinos incolumia paulò ante tenebras. Valdē defessus inde redibam: sed aestus cymbam subvexit sine meâ vi. Vix poteram coenare; igitur pasto căne felibusque, somno me commisi.

CAPUT (II.) SECUNDUM.

38. TRIUM dierum res gestas narravi singillatim. Imo in corde meo inscriptae sunt, quasi hesternae essent. In iis quae sequuntur, saepius accidet, ut rem probē nōverim, diem meminerim parùm; nec lectori jucundum foret, ut res, si possem, diarii more enarrarem. Dehinc, quae ex nave insuper avexi, summatim potiùs memorabo. 39. Quarto māne dormivi post lucem. Jejunus, vescor avidē: etenim in aheno cibus aliquot dierum mihi meisque restabat. Sed quasi nervis succisis, languebat animus fastidiebatque suos successūs. “Cur laboro?” inquiebam “cur-ve juvat me vivere, solitarium, moribundum? Quid prosunt navĭs spolia, nĭsĭ ut aliquot dies vitam extraham?” Tum addidi clarâ voce: *Nĭsĭ fortè! Nĭsĭ fortè!* Mox intelligo ventum a mari flare, aestum violentiùs insurgere, in ostio periculosum forsitan cymbae fore. Cymbulam autem illam majoris quàm cuncta quae in nave restabant aestimabam. 40. Tum si ad navem ratem e portu meo traxissem—etenim illum maris sĭnum postibus munitum jam Portum Meum appellabam—quis sponderet, quin naufragium ipso in flumine patĕrer rediens? Nubes porrò volitare animadverti; imber ne caderet, meliùs tegi, quae exposita reliqueram in portu. Etenim cava plura illâ in rupe cognoveram. Illùc igitur pedibus confestim ire decerno. 41. Rupes ad laevam primò rubra erat, nĭsĭ ubi algâ obtegeretur; ipso in portu alba; ulterius praeceps ac caerula: omnis autem e saxo (ut credidi) calcario. Portus cavis locis, immò cavernis abundabat, quarum in aliquam possem sine magno labore eas res recondere, quas pluvia corrumperet potissimùm. Per algas cactosque enisus, hùc reposui lectum vestesque omnes, item panem, ignipultas ac nitratum pulverem, carbaso illo piceato contecta. Res fabriles et cetera graviora vēlis obtexi.

42. Jam corporis illuvies me vexat; nam per tres laboriosissimos dies ac duas noctes iisdem in vestimentis illotus manseram. Discingor nataturus. Pleno ferè aestu quasi lacus maris clarissimus coràm redundabat. Cadebat pluvia tenuis, sed inter nubes radiabat jubar; mox apparebat arcus coelestis. Mirē ille visus stringit mulcetque animum meum. 43. Atqui cănis in aquam me insequitur et mecum vult ludere. Nostratium cănum ille fortasse Graio Hibernorum căni simillimus erat, Molosso domestico gracilior et velocior, glabro item corpore, ut caloribus nāto. Probē nătabat, sed digitatus erat, non *palmipes* (quod appellant); id est, digitis non erat pellitis; atque ego velocitate natandi facile eum superabam. Itaque hunc dum eludo, me recreo. Ut ex aquâ egressus sum, is crura pedesque meos tam amanter lambit, atque tam gestit me recuperâsse, ut nequiverim me continere. In effusum fletum solvor, velut olim in pueritiâ, sentioque cor exonerari. Vestes mutavi: immundas in aquâ marinâ sub majoribus lapillis demergo: tum egredior, insulam exploraturus. 44. Scando e portu per ardua. Inde video illum collem, quò anteà enīsus sum, hôc a lătĕre ascensu facillimum. Culmen rupium planities erat sive campus calcarius, delicatis vestitus herbis. Hae recenti pluviâ ita erant recreatae, ut nova veteribus admista folia florum praetulerint speciem, ubi rubor vel purpura cum novo virore contendebant. Lepŏres sive cuniculi suis e latibulis egredientes audentiùs me aspexere, quos ne insequeretur, aegrē repressi canem.

45. Mox in scopulosa loco evado, et capros discerno feros procul; *antilopas* potiùs dixerim. Pone saxa inserpo, quanquam minimē fugaces erant. Glandibus olorinis tubum suffercio; dein igne emisso occīdo capram vulneroque haedum juxtà. Cănĭs intercurrens haedum prehensâ pelle attinet, dum assequor. Crure vulneratam posteriore invenio; poterat tamen incedere. Matrem volui reportare ad flumen vallemque meam; sed fateor, adhuc eram tam delicatus, ut

noluerim recentem vestitum sanguine commaculare. Sudariò e sinu vestis extracto, argillâque udâ in vulnus compressâ, constrinxi firmiter; tum gramine sanguinem omnem abstersi. 46. Volui eam in cervicibus portare; sed quando conor, id verò meas vires exsuperat. Super glareosam humum aegerrimē cornibus eam traho, in gramine faciliùs. Haedi cornibus funiculo circumdato, hanc duco mecum simul; id quod, dum ignipultam porto, paene nimium erat; igitur saepius consedi. Via autem et declivis erat, nec longa, circa alterum jŭgi lătus; itaque tandem pervēni. 47. Protinus in udo linteo crus haedi astringo; et, ne longus sim, tantâ curâ foveo pascoque (nam grandiuscula erat) ut mansuetissima evaserit. In arenâ, juxta ratem primam, sub densis umbris, pelvem excavo; in quam, aquâ semisalsâ repletam, recondo capram, ut otiosiùs carni coquendae dem operam. Canem appropinquare vetui; pasco autem liberaliter et hunc et feles: aves tamen metuo, ne carnis sint cupidae.

48. Dum strenuē me exercebam, vix sentiebam miserias meas: sed simul ac lassitudo abrumperet operam, nisi somno corriperer, mens coepit agitari: id quod saepius mihi evēnit. Meas egomet cogitationes nequibam tolerare, et variis quasi ventis hùc illùc ferebar. In desperatissimâ conditione me videbam, extra navium Europaearum cursum. Fracto animo, lugens, interdum lacrimans, diffisus Deo, decreta ejus conquerens; rursùs ipse memet objurgabam, solabar, hortabar, confirmabam, maximē gavisus quòd tot res e navĕ congessissem. 49. Itaque per id tempus, quoniam apud neminem potui vicem miserari meam, aperui capsam scriptoriam, ex quâ chartam, calamos, atramentum, protuli, incipioque angores meos argumentando effundere, quasi per sermonem. Mox talem altercationem in tabulas (ut ita dicam) *accepti impensique* refero, quas lectoris oculis nunc subjicere libet.

Mala Mea.	Levamenta Malorum.

1. In insulâ solitariâ sum projectus.	1. At non es demersus, sicut ceteri.
2. Ego unus e sodalibus enecor aegrimoniâ.	2. At tibi uni restat spes aliqua effugii.
3. Exsulo e societate hominum.	3. At non servĭs hominibus scelestis.
4. Vi bestiarum sum planē obnoxius.	4. At non in belluosam Africam projectus.
5. Laboriosissimē victum quotidianum quaero.	5. At magnam tu habes ex navĕ opem.
6. Servio hic servitutem perpetuam.	6. At alios tu in servitutem non redigis.
7. Nĭsĭ prius solitariĕ moriar, ad solitariam senectutem reservor.	7. At non tua magis quàm parentum senectus erit solitaria.

50. Profectò ultima illa nimis me pupugēre. Quae pro levamentis scripsi, vulnus animi recrudescere fecerunt. “Peccavi,” inquam: “meritam poenam tolerabo viriliter: *fortasse* ipsa poena aliquid tandem boni afferet.” Tum citò sedata est omnis mea perturbatio. Ego autem haec atque talia reputans, admiror, quanta sit vis vel incertae obscuraeque religionis, si modò rectâ intendatur viâ. Illud *fortasse* et *si fortè* pluris est, quàm quis putaverit; quia saepius indicium est animi per tenebras, lucem versùs, enītentis. Id autem ipsum est virtus: nam sapientissimus quisque nostrûm in suâ tamen versatur caligine, semperque eluctatur pleniorem versùs lucem. Itaque iterùm evasi strenuus. 51. Tum căni felibusque haedum conciliare studeo. Omnes paxillis depango vicinis; unicuique suum largior cibatum; unumquemque suâ vice demulceo. Ex consuctudine spero familiaritatem, ex meâ caritate caritatem mutuam. Postea ad portum căne comitante reversus, alias exploro cavernas, pluresque res meliùs ordino. 52. Tredecim dies in terrâ degebam, necdum navis

evanuerat. Illam undecies (credo) ascendi. Quantumvis coacervaveram, plus tamen concupiscebam; et dum navis consistebat, inter eam portumque meum acerrimum sustento ratĭs commercium. Res aliquot, quas avexi, libet hic memorare: Incudem artillatoris, quam aegerrimē amolitus sum; virgas vectesque ferreos; pensilem lectum cum lodicibus; suppărum antīcum e subsidiariis: lacernas plures: piscatoriam supellectilem novam atque amplam. Porro e re jaculatoriâ magnos forcipes follesque, malleum robustissimum, pelves ferreas ad plumbum liquefaciendum, batillum grande. Tum omnes ignipultas, bonas malas, asporto; item alterum par pistolarum. Demùm fabrilem mensam, retinaculo cocleato instructam, multo cum labore per tollenonem demitto, laetusque comperio hanc per se natare. Inter minores res memoro libram cum lancibus aheneis, sive trutinam oportet appellare, quam in scrinio magistri offendi. Ille propter medicas, credo, usūs habebat; nam magister nautis pro medico erat. Ego hanc, velut pecunias, idcirco asservavi, siquando pro nummis valeret. Ingentem plumbi convoluti laminam, quae nimia posset esse, securi malleoque discissam particulatim asportavi; etiam magnum pilularum plumbearum vim, plures rudentes, funes, ferreos hamos, clavos, pessulos, confibulas, annulos. Cannonas suâ ex sede non eram deturbaturus. Postea magnum tritici dolium laetus invenio, seriam optimi adōris, sacchari cadum majorem, vini ardentis amphoras tres; porro cultros furcillasque mensales, grandem forficem, tres novaculas, quatuor nautarum gladios sive sicas.

53. Ne fortè mirètur lector, quare tantam bellici terroris vim in mercatoriâ nave vexerīmus, naturam illius commercii curatiùs demonstrabo. Homines barbaros e Guineâ eramus in servitutem reportaturi; quem ad usum ét ipsa navis et omnis ejus dispositio ceteris erat valdē diversa. Grandiuscula erat navis, navales socii sexdecim. Cannonas habebat quinque,—unam a tergo,—ne forte aut cum

praedonibus aut cum nigritis foret confligendum; neve, propter subitum aliquod in Europâ bellum, Lusitaniâ implicatâ, nos tanquam Lusitani lacesseremur. Ignipultae quoque inerant plures, pars venando, alia pars pugnae apta. Simul pulveris nitrati plumbique rotundati vim magnam vehebamus, atque adeo hominem unum toti rei jaculatoriae praefectum: Artillator appellabatur. Harum rerum impensâ valdē minuitur negociatoribus lucrum, nisi quòd hôc in commercio merx quae exportatur vilissima est; quae reportatur, pretiosissima.

54. Aliquot fabas primâ in rate asportavi. Quanquam sciebam magnam hujus cibi vim navi fuisse impositam, sed infra in alveo, credidi marinâ aquâ corruptam esse. Nihilominus descendo. Puppim versus omnia sicca erant; in inferiore parte aqua stagnabat. Sed non me illud repellit. Infrà nudus, per aquam incedo, quae genu attingebat, scrutorque merces palpando: tandem saccos invenio fabis plenos. Unum horum placebat avehere, sed quando conor, nequeo ad tabulata extollere. Re deliberatâ, non operae pretium videtur de cibo madido laborem pendere; nam asservari posse quis spoponderit? 55. Mox res duras acutasque sub pedibus sentio; ipsa erant ferramenta, quae inter merces nostras imperaveram. Palae, planē nostratium instar, profectò non inerant; tantùm ligones, furcillataeque marrae, praeter sarcula ac dolabras. Deinde in sĕcures incĭdo. Tales res sub aquâ dijudicare, paulùm difficile erat. Num operae esset pretium auferre,—dubitabam. Tandem aliquot cujusque generis assumo, praesertim capita securium ac ligonum. 56. Postea felicior eram. Nam in conclavi quôdam, quod coqui nostri erat proprium, quinque offendi corbes, fabarum plenas, apprimē siccarum. Has curatiùs repono avehendas, et aliam post aliam cunctas demùm ad terram deporto salvas. 57. Porro dum mensam fabrilem amovebam, quae suprà erat, non in alveo, pone in angulo fasces quosdam mercium retexi. Hos aperio. Intus

erant versicolores vestes, quas propter Afrorum commercium imperaveram. Avidē corripio, sed nesciebam quare. Posteà numeravi, invēnīque sexaginta. Ceterae, ut opinor, fuerant in alveo.

58. Duodecimo māne, ut remigo ex portu ratem pone trahens, fluctus asperior aliquantum aquae in cymbam immisit. Exhaurire simul atque remigare non poteram: si remos inhiberem, verebar ne deflexa cursu cymba lătus undis objiceret. In portum, ut tutius, stătim redeo: ibi roborandam suscipio cymbam. Altiorem facio proram, additis tabulis, quae, ferreis virgis firmatae, aliquantum asperginis possint rejicere. Non longi laboris erat illud; sed nimius ventus me terrebat, igitur reliquum diem scaphae addixi. 59. Illud consideraveram. Naufragium recente lunâ passi eramus ipsis in Kalendis Septembribus. Ad plenilunium iterùm intumescente Oceano posse credebam sublevari scapham; grande momentum, servaretur-ne an prorsùs confringeretur. Ex arcis meis unam deligo, aquae (siqua alia) impenetrabilem. Quidquid in scaphâ infirmum videtur, summâ meâ arte reficio, seu stuppâ ac pice, seu argillâ vitreariâ opus sit. Simul ac aestus recesserat, ancoram quàm longissimē per arenas mare versùs traho, suo ancorali arctiùs scaphae colligatam. Dentem ancorae firmiter defigo, quoad possum. Ipso in ancorali, circà septem pedes ab ancora, funem brevem nodo astrictissimo implico; mox hùc deportatam arcam eodem fune connecto. 60. Illud evenit, quod speraveram. Arca, aestu insurgente sublevata, simul ut ad scapham aqua pertingebat, (nam ego cum spe metuque cuncta notabam) incepit scapham attrahere. Tum pro cupâ[B] natante arca mihi erat. Confestim decurro ad cymbam. Per aestum remigo, ubi propter altitudinem aquae fluctŭs non se frangebat; et ut primùm scapham assequor, eam remulco inhibens, solvo ancorale; nam ancoram extrahere, nimii id fuisset temporis. Mox, ovans et praegestiens, scapham in portum deduco incolumem. Haec in duodecimo erant die.

61. Māne insequente, quum speculor, sentio mari malè credi: tamen quasdam etiam res volui eripere, quanquam rati non confidebam. Scalas navis ac tollenonem ad ultimum reliqueram. Optimas habebat fores diaeta[C] principalis: has concupivi, quia bonâ erant fabricâ. Cardines facile avello: fores reste firmiter colligo. Dein suculas[D] cum trochleis[E] assumsi; ipsius porro tollenonis ferramenta omnia: sed scapum rostrumque ejus, quae lignea erant, trahenda per aquas destinavi, cum scalis et foribus. Ferreum onus, uno homine non gravius, in cymbâ decerno asportare.

62. Impigrē redii, sed aestus in horas magis tumescebat. Tunc quum maximē intrabam portûs ostium, agmen ponè tractum adeo disjectabat cymbam, ut ego perterritus funes necessario absolverim, ne demergerer. Incolumis egomet postes illos praetereo, laetus quòd nil mihi cymbaeque accidisset, praeter asperginem profusam. 63. Ventus etiam atque etiam incrudescebat: post tres horas violenta flabat procella, quae totam per noctem furebat. Māne, ut prospexi, evanuerat navĭs.

CAPUT (III.) TERTIUM.

64. Equidem ut vacuum aspectabam mare, neque lacrimatus sum neque gemui, ne agitabar quidem animo. Sed tenerum quendam sentiebam affectum, tanquam si fessâ aetate parens, cujus magnis fruimur beneficiis, legitimē ac necessariò decessisset. Immo non tam navĭs quàm egomet videbar obiisse mortem. Ab hominibus abscindor, novo sum in orbe rerum, asto tanquam in aeternitatis solitudine. Ignotus me circumambit Deus, cujus sentio tum misericordiam tum severitatem, me ipsum culpans sed non amarē, nec sine modo. Non in genua procumbo; non preces, non vota concipio; grates non effundo, nec poenitentiam; tamen caeca quaedam, ut opinor, me penetrabat veneratio. Certē eram et tranquillissimus, et quasi religiosē defixus. 65. Ex hôc statu me expergefacit cănis, amanter blandiens. “Ah! quàm vellem posses colloqui,” inquam clarē; et amore erga canem haediculamque meam atque ipsas feles valdē pertentor. Propè poenitet me, quòd capram matrem occīdi. Quoniam bruta animalia, si modò reciprocare amorem possint, communem habent nobis socialemque naturam, nolo vitam eripere temerē. Haec cogitans, insuper memini, parcere nitrato pulveri quàm sit bonum, pondus caprae quàm fuerit molestum. Paulò pòst quaerebam, cur, si victum terra subjicit, malim ferarum more raptas vitas praedari. Illa sanē quaestio profundius in pectus descendit, postquam ubertatem insulae pleniùs compertam habui. 66. Sed exsulto, et pastis animalibus, de fabis meis satago, quarum aliquas aquâ coctas velim, pro cănis cibatu. Postea has coquebam cum carnis frustis, cum sebo, lardo, demùm piscibus vel oleo; faciebamque massas quadratas: tum si aliunde nihil foret in promtu, hinc et canem et feles

pascebam. Semper denique hôc modo pauxillulum carnis aut piscium pro condimento adjungebam fabis, farinae vel radicibus.

67. Postero die, coelo sereno et mari tranquillo, ligna tollenonis et diaetae fores ejecta sunt in littore; cum minore detrimento quàm quis exspectaverit. Has res, ut primùm possum, citra vim undarum traho; denique in cavernas illas, de quibus dixi, depono, et quando ab aliis operibus vaco, restituo tollenonis ferramenta. Postea hunc ad navale meum constitui, propter usūs scaphae. 68. Sed de domicilio meo multa erant decernenda. Cavernas in rupe quô latius exploraveram, magis admiror. Ultra numerum videbantur. Aliae patebant, sine externo pariete, tanquam porticus aut ambulacrum; aliae angustâ januâ, intus cameratae, junctae sunt item internis ostiis, ita ut tota rupes velut spongia esse posset. 69. Contemplans credidi, has mari esse excavatas: nam sub pedibus pavimentum erat saxeum, molliter tanquam fluctibus rotundatum, et quasi per latissimos gradūs ascendens. Omnia mea possem hic optimâ cum disciplinâ disponere; sed de cubiculo erat praecipuē cogitandum; nec libebat arborem meam priùs relinquere, quàm munitius quiddam reperirem. 70. Illud animadverti,—nihil saxorum praeter littus jacēre, quod a rupe cecidisset; et quidem ubi gelu est ignotum, rarior esse debet talĭs rupium labes. Porrò pavimenta cavernarum parcâ tantum arenâ vestiebantur, tanquam vento illatâ. Lacunaria fere camerata erant, hic atque hic quasi stiriarum massis distincta. Aquas per rupem stillantes crediderim saxo saturatas fuisse. 71. Littus externum, propius undas, algarum erat ferax; internum, ultra summos aestūs, aliâ quâdam algâ et cactis aliisque spinosis fruticibus opplebatur. Plures horum in decem pedes surgebant, aliquot in quindecim. Ex his silva plurima et quasi umbraculum ante cavernas praetexebatur, nequis e mari vel a rupe oppositâ facile intrò perspiceret. Ego autem, arreptâ sĕcuri, continuam sub rupe aperiebam

semitam, succisis cactis caeterisque, quidquid nimium obstaret. Jamque velut in meam villam me recondo. 72. E cavernis duas praesertim denotavi, unam pro cubiculo, alteram pro penariâ. Utrăque internum habebat ostium, per quod aura flabat salubris. Senseram autem, et apud Mauros et in Braziliâ, quantúm nox frigidula corpus fervoribus adustum foveret atque recrearet; et si in magicâ hâc horrendâque insulâ (sic eam quandoque vacuis oculis contemplabar) per summos calores habitandum mihi foret, tale cubiculum magni aestimabam. Opera quaedam hic meditabar, si hùc mea omnia congererem; propter quod consulto opus erat. 73. Mari seu terrâ, ipsam ratem, sive bona mea ex rate, deducerem, aut periculosum aut laboriosum fore opinabar. Mox subit haedi cura, cui neque pabulum hoc in loco habebam neque aquam dulcem. Mihimet profecto aquam imprimis anquirere opus erat: sed non diu hujus rei inopiam queror. 74. Etenim postquam per spinas fruticeti longiús patefeci viam, et dulcem aquam et navale scaphae idoneum invenio. Post quingentos amplius pedes abrupta humus erat, alveo marino intus penetrante, tanquem ostio rivuli. Intelligo alveum hunc, quasi flumen submarinum, ad Postes Saxeos continuari; intus autem navale, mihi satis profundum, etiam in recessu aestûs praeberi. 75. Hunc in alveum rivus e terrâ praeceps decurrebat. Spatium autem praetereundi inter rupem alveumque satis lātum patebat, succisis modò fruticibus. Jam tollenonem mente destino in margine erigendum: sed redeo contentus in vallem, de ordinatione bonorum meorum meditans. 76. Omnia de primâ illâ rate detraho disponoque subter quâdam arbore, cum ipsâ rătis materie. Latēre volebam, si fortè quis adveniret. Plurimas caedo virgas, quae facillimē udo in solo possint frondescere, hasque ita defigo, ut quàm maxime, quidquid sit intus, obtegant. Hùc deduco haedum, velut suum in praesepe. Cistas quae pecuniam, quae astrologicam supellectilem, quae pulverem nitratum continebant, has et capsas scriptorias aliasque res minores,

singulatim ad cavernas asportavi: postea culinae instrumentum.

77. Post aliquot dies, his rebus ordinatis, coelo sereno, censeo deambulandum. Caput infulâ densâ, Turcarum more, obvolvor; quod quidem in Braziliâ faciebam. Balteo pistolisque succingor. Grandem cultrum plicatilem sumo ac peram; dein convallem ascendo juxta ripam fluminis. Novâ in regione omnia non possum lectoris animo subjicere, quae meis occurrebant oculis; sed plura conabor paulatim expedire. 78. Avium versicolorum tanta erat multitudo, ut nisi in Braziliâ praerepta mihi esset admiratio, tunc obstupescerem. Hic autem me praesertim alliciebat pulcerrima illa avicula, quam in Occidentalibus insulis Angli *aviculam bombilantem* appellant. Plura quidem hujus generis passim volitabant, item mira papilionum varietas. 79. Immo, non modò alia prorsùs arborum, fruticum, graminum, foliorum genera apparebant, nostris hominibus ignotu, verùm etiam fere omnis arbor reptatoriis fruticibus, vitium aut hederarum ad instar, vestiebatur; atque adeò, obruebantur plurimae. E tantâ varietate vix quidquam primò poteram agnoscere: ceterum imprimis anquiro esculentas radices atque ignis alimentum. 80. Quidquid juncorum obviam vēnit vel cannarum, medullam exploravi, anne idoneum praeberet fomitem. Tria demùm genera in peram selecta condidi, quae experimento probarem. Aridas sive ligni sive lignosorum foliorum reliquias celerrimâ flammâ arsuras credebam. Talis materiae plures asportavi pugillos. Rubos quoque notavi dumosque aridos, ex quibus immensa copia cremando sufficeretur. 81. Mox fruticem video, qui piper gignit; sed magis gaudebam, quòd dioscoreas esculentas invēni multas. Duo harum genera optima pro certo agnoveram,—quae *alata* appellatur, et quae *globosa*. Ulterius perscrutans, adeo abundare intelligo has radices, ut, si conservari possint, cibus semper futurus sit in promtu. Jam *cinchonam* video arborem, colligoque ramulos plures. Ne

longus sim, satis sit narrare, me circa hos locos posteà invenisse medicas quasdam herbas, quas in Braziliâ didiceram, et alias quas pro condimentis ciborum aestimabam. 82. Acclivitas vallis augescebat. Vix quatuor millia passuum aestus marinus in terram penetrat; sed modicus rivus pluresque rivuli descendebant per plantas et arbusculas. Propius ad colles densantur generum diversorum arbores, grandes aliquot. Nova simul atque arida folia in eâdem consistebant arbore, id quod colores pulcerrimos contendebat: immo, exoriebantur fructuum germina ipso e ramo, unde pendebant fructūs putrescentes. 83. Quinque vel sex millia continuavi iter, semper ascendens convallem. En vero, hic loci seges illa pretiosissima blanditur oculis, *zea* virore et auro fulgens. Plēnē maturam credidi. Humi jacebant grana plurima et siliquae. Pigebat me, quòd major mihi pera non erat in promtu. Quantum potui, inferciebam, jamque pro certo habebam cibum mihi nunquam defore. Tandem colles sinistri se demisere; atque alia vallis, latior atque amoenissima, quasi hortos viridissimos in sinu suo retegit. In fronte mihi assurgebant juga altiora, montes paene dicerem, spissis vestita herbis, ex quibus undique stillabant rivuli perennes. Arbores fructificas admiror, inter quas dispiciens agnosco citros, aureas mālos,[F] et Assyrias mālos, quas *limonas* appellamus. Sanē jucundissimus erat ruris aspectus, meque sensi esse opulentum latifundiorum dominum. Utramque vallem mihi tanquam proprium protinus assero, nominoque priorem convallem meam, vel Convallem Fluminis, alteram Hortos meos.

84. Multúm me alliciebat hortorum amoenitas, copia arbŏrum et dulcis aquae, defensioque montium. Deliberabam de commigrando illúc, nisi quòd nollem maris prospectum amittere, si navĭs veniret: immò, prorsùs nolui cymbae scaphaeque usūs renunciare: necnon per pluviales horas nihil cum cavernis meis videbatur contendere. Etenim hâc in regione caeli liquebat mihi dirissimas aliquando esse

expectandas procellas, quae tentoria ac domicilia perverterent; tali in tempestate nil cavernis esse comparandum. Pigebat me videre fructūs plurimos et optimos humi prostratos et aquâ putrescentes. Arbores passim vim venti prodebant. Sine dubio autumnales procellae tantas fecerant ruinas. Seriùs ego hos in locos processeram, messe fructuum praeteritâ. Attamen hôc sub astro tam vegeta est vis terrae genitalis, ut novi fructus apparerent, qui mox possent maturescere. Plures horum concupivi, et de modo convehendi meditabar.

85. Redii ad cavernas alacer animi, curarum oblītus. Peram oppleveram illis rebus quas memoravi; loculos autem vestium aromatis, gummine et citreis mālis aliquot. Protinus novos thesauros curatē digero. Denique a cavernis in arborem meam propter noctem retro cedere, paulò laboriosius videtur.

86. Māne quum expergiscor, sentio dierum me amisisse computationem. Ne prorsus fierem barbarus, ad disciplinam puerilem me reduxi. Dies incipio in digitis numerare. Quid unoquoque die fecerim, ego mihimet recito; inde comperio, quinam sit hodiernus dies. Tum volo mathematicus rationes retractare. Dixi me quatuor libros e navi avexisse. Unus erat precum sacrarum libellus, secundum normas Papales: alterum erat de Geographiâ: tertium nihil habebat nisi numeros ad usum navigandi digestos: quartus ipsam nautarum mathematicam tractabat. Hanc perlego libenter. Quippe non solùm solitudine animum avertit, sed absolutius quiddam et sublimius subjecit cogitanti, ne semper de meis tantummodò curis satagerem.

87. Quaerere potest lector, quî factum sit, ut ego, patre invito navigans, nauticam mathematicam edidicerim. Videlicet, admodùm juvenis Londinum petii, navem anquisiturus, in quâ peregre irem. Magna mihi tunc illa felicitas videbatur, quòd humanissimo cuidam viro, navĭs

magistro, incĭdi, in Guineam navigaturo. Is me clementissimè exceptum, pro suo sodale habuit; persuasitque ut, quantam maximam possem conquirere pecuniam, hanc commutarem idoneâ merce qualem ipse admonebat, et apud se collocarem. Ego igitur quosdam ex amicis pecunias rogabam, hique, exoratâ matre meâ, fortasse etiam patre, quadraginta lībras Anglicas ad me remiserunt. Eas autem magister optimus sic administravit, ut, ex Africâ demùm reversus, mercem quam rettuli, nempe aureum pulverem, Londini trecentis lībris Anglicis mutaverim. Porrò (quod eram lectori demonstraturus) ipso in cursu, cum benevolentiâ vere paternâ, omnia quae navis magistrum scire oporteret, diligentissime me docebat, praesertim astrologicorum praecepta, viasque caelum servandi. Ego sane, tantâ caritate delenītus, summâ industriâ haec in studia incubui, rediique ex hâc expeditione magnopere auctus mentis vi, sive ad navigationem, sive ad mercaturam. Atqui, O meam maximam calamitatem! amicus ille summus meus atque alter pater, morbo vehemente correptus, decessit subitò. Hujus me tenera subit memoria, dum praecepta mathematicorum retracto, dum stellam Polarem observo, locique latitudinem (quam appellant astrologi) colligo; item dum noctibus singulis omnium horologiorum libramenta convoluta intendo.

88. In animo imprimis erat, ut Cristiano more septimum quemque diem quodammodo religiose observarem; enimvero mecum constituebam septenorum dierum opera. Sic (credebam) temporis computationem eram servaturus. Mox vidi fore ut multa me prohiberent ullam praefinitam laborum rotam persequi; necnon sine religiosâ contione res nihili mihi erat dies Dominicus: itaque ad aliam rationem me properē converti. Novae lunae observantur facillimē et paene necessario. Navis fracta erat nocte proximâ post novam lunam: quando altera advēnit nova luna, decrevi mecum, atque unum defōdi stipitem propter mensem

lunarem. Postea elegantiùs res administrandas censeo. Paxillos praeparo tredecim modicos et compares, gemens identidem si universum annum hic mihi degendum erit. In assi idoneae magnitudinis tredecim foramina terebro, illis paxillis accommodata. Quoties redit nova luna, paxillum solemniter infigo. Post lunam tredecies novatam, cunctos extraho paxillos, grandius terebro foramen et grandiorem insero palum. Hic pro anno lunari valet. Mox procedente lunâ, menstruos paxillos alium post alium restituo. His constitutis, novâ quîvis lunâ poteram computando affirmare, quinam esset ille dies secundum Europeas temporis rationes.

CAPUT (IV.) QUARTUM.

89. Jam ad res convehendas trahulam decerno parare: nam rei fabrilis non eram imperitus. Hanc profectò artem in Braziliâ magnopere exercebam, cùm propter varios usūs, tùm quia ipse me animus excitabat. Fabrilis nempe opera valdē fuit necessaria nobis, nec servis nigritis satis bene cognita. Faber noster lignarius, bonus ille quidem vir, malleo fortiter feriebat, serrâ patienter laborabat: sed accuratē metiri, coarctare commissuras, immo, rectam lineam ducere, vix calluit; nedum designare opus. Si novam quandam casam vel officinam struere oportebat, praepropera ejus industria absurdissimique errores angebant me. Itaque hunc dum paro docere, ipse artem disco. Mathematicâ meâ scientiâ qualicunque adjutus, poteram sanē plura animo moliri, in chartâ describere, constituere, computare. Mox ipsis ferramentis manu prehensis, delineabam, dissecabam, runcinabam; nihil quod lignarii fabri est, intentatum relinquo. 90. Jamque, ut dicebam, ad confingendam trahulam me converto, quae èt per arenas et super leviorem rupium superficiem facilè currat. Dolio quodam ligneo, quod perfractum erat, detraho circulos ferreos. Hos, velut calceos, trabibus duobus brevibus paribusque, leniter curvatis, subjicio. Suprà, simplicissimum constituo currum, in quo vehatur onus viribus meis tractu non nimium. Restim addo, atque finitum est opus. Quoniam in recessu aestûs continuus erat arenae margo a praesepi meo usque ad portum, hâc viâ, quaecunque vellem, in animo erat trahere: nec jam manibus humerisve portabam. Postea domum ipsam curatiùs digero atque excolo.

91. Conclavia verō habui nulla; plura quidem septa, siquidem unaquaeque caverna, seu locus cameratus, erat pro septo. Principale septum ˛meum ipsius˛ erat *cubiculum*,

de cujus munimentis erit dicendum: dein *penaria*, pro cibo qualicunque: tertium, *culina*; tum, *fumarium*; deinceps *armamentarium* sive *fabrica*; sextum erat *musēum*. In musēo lĭbros, horologia, astrologicam supellectilem, lībram trutinariam, materiam omnem scriptoriam repono, cum sellâ ˛e tribus quas habebam˩ optimâ. Harum rerum aliquot cum pecuniâ in cistis erant: mensam postea confeci. Septimum septum continere debebat ignis materiem; *lignarium* appellabam. Octavum pro *fructuario* cedebat. Novum pro haedi *stabulo* destinabam. Decimum ac remotissimum nitrati erat pulveris repositorium. 92. Cubiculum autem tale fuit. Angustâ ac celsâ fenestrâ intrabatur, cujus limen quinque pedes ab externo sŏlo, duos ab interno aestimaverim. Alteram intus habebat fenestram, per quam aura flabat salubris: hanc tamen, prae multâ meâ cautione, transennâ protexi. De vallandâ externâ fenestrâ cogitaveram; sed arboreum meum opus imitari, in saxo nimis difficile videbatur. Plures portarum formas considero, mox rejicio. Puteum potiùs volo sub fenestrâ fodere, quem ipse scalis transeam, dein scalas intus ad me retraham. 93. Navales scalae meri erant gradūs lignei, firmiter constricti funibus, qui pondus hominis tutò sustentabant. In navis lătĕre septem ampliùs dependebant pedes. Lătĕra nunc his adjungo lignea, tantummodo ut rigōrem, non ut robur addam; nam funium robur sufficiebat; sed quia flexiles erant, id hic erat incommodum. Scalae sic refectae octo pedum habebant longitudinem. 94. Deinde ligones recognosco cunctos, et marras bifurcas trifidasque, si quid horum possit cunicularlae hastae vicem gerere; sŏlum enim calcarium robusto egebat ferramento. Talia inveni instrumenta, quorum ope puteum, brevem sanē, defōdi sub ipsâ fenestrâ, duo tantùm pedes altum, sed quatuor ampliùs a rupe exstantem. Vecte ferreo, quanquam non acuto, graviora saxa amolitus sum, postquam initia penetrandi factu sunt. Tum hôc puteo adeò protectus videbar, ut ne a pardo quidem foret metuendum. 95. Illud enim me

confirmabat, quòd feles ferae quae non ˛naribus confisae˛ venantur, nunquam possent conjectare, quid in meo cubiculo dormiret. Ego verō interdum serpentes quoque formidabam: sed nunquam ne unum quidem anguem, magnum parvumve, meâ in insulâ vidi; quae, velut Hibernia, sancti Patricii benedictione videbatur frui. Stelliones erant in cavernis, quos fovebam, quia muscas insectasque comedunt: et sanē facilè mansuescebant. 96. Si ligonibus res non cessisset, fodinam paratus eram nitrato pulvere displodere. Praetermisi narrare, me, postquam dolium pulveris nitrati ˛aquâ marinâ corrupti˛ deportavi, intus crustam invenisse duram, intra quam pulvis siccus erat et planē incolumis. Crustam malleo comminutam reservavi, et pro experimento, vel lusûs causâ, aliquoties in pyrotechnicam adhibueram, diffisus posse in aliquam utilitatem converti. Postea credebam rudera haec nitrata ad fodinas displodendas esse accommodata: igitur asservavi, si fortè usus vĕniret. 97. Pulvere nitrato eram profecto assuetissimus, de quâ re libet ampliùs explicare lectori. Etenim dum degebam in Braziliâ, maximo studio ˛missilis plumbi dirigendi peritiam˛ colebam. Nec sanē unquam hujus exercitationis fueram alienus; sed neque patriam circa urbem, neque super mari opportunitates eam excolendi reppereram. Attamen in Braziliâ, rure aperto, ingentibus silvis, ubi prodigiosa insectarum vis ˛mirificam avium quŏque copiam˛ in aeternum praestat, si quis sub sole potest esse agilis, ad aves venandas ipso agro attrahitur. Primò habebam ignipultam quandam a domino meo Maurusio dereptam; mox meliores quaesivi, imprimis ex Lusitaniâ. Postea Helvetici cujusdam viri, qui Romae mercenariorum militum praefectus fuerat, ignipultas duas vel optimas fortè potui ĕmĕre, unam duorum tuborum; quas quidem hujus filius, post patris mortem illatenùs evagatus, inter alias res vendidit. Equidem ad tela illa probanda in scopum aliquando collineabam: sed quia valdē incertus erat a longinquo jactus, plures ac minores uno in tubo

conferciebam glandes, quae, per aera dispersae, latius ferirent. Furcâ item *bitubam* illam sustentabam, propter certiorem ictum. Et quoniam grandiores illic abundabant alites, ut vulturius, ut ferus olor, ut grues atque ardeae nostris diversae,—nec deest struthio quidam—hos quoque pilulis olorinis petebam, jaculandique omnino peritissimus evasi. Proh caecitatem hominum! quippe nesciebam quantum in solitariâ insulâ haec mihi ars esset profutura.

98. Simul ac cubiculum satis firmaveram, volui illùc commigrare, cunctis cum animalibus meis. Haedus paululum clauda erat, id quod non dolebam: tanto minus erat me effugitura. At verò tres jam mihi erant haedi, de quo narrandum erit. Ceterùm falcato gladio ˛quidquid idoneum videbatur herbarum aut frondium˛ demetebam et convehebam ad cavernas: multum sanē ˛sōli expositum siccatumque˛ recondidi. Haedos omnes suo in stabulo composui.

99. De novis haedis incipit narratiuncula. Trahulâ jam meâ adjutus, cupidinem admiseram venandi iterùm, ne căni felibusque cărŏ deforet. Trahulam per clivos clementiores sursùm traxi super molli brevique herbâ, ignipultam in trahulâ habens. Canem non potui retinere, quin lepusculos venaretur: is prorsus evanuit. Ego ut primùm in scopulosum deveni iter, trahulam omitto, inter saxa serpo. Emergens capram conspicor cum haedis ad stagnum herboso in pratulo. Non me fugerunt, neque demonstrabant metum. Decerpo gramina, accedo propius et porrigo. Haedi accurrunt, libenterque rodunt. Ego cornua eorum resticulis cingo, et laqueis brachio meo adnecto. Iterum iterumque decerpo gramen, studeoque mansuefacere. Accurrit mater capra, grandis et robusta; haec quoque e manu meâ comedit. Poenitebat me, quòd voluissem tam cicurem animantem occīdere; nunc robustiore eam adnecto reste. Sed ut primùm vi se tractam sentit, violenter retorto capite manu se meâ abripit, et priusquam me possim recolligere,

cum reste effŭgit. Exiguo temporis intervallo convertitur. Haedos mecum videt, et directo cursu ˛summo cum furore˛ me petit. Magnum equidem sensi esse periculum, nam et cornu incurrentis et ipse impetus lethalis esse poterat. Coactus me tuēri, demittor in dextrum genu, ne dëerrem, ignipultam constantissimē dirigens. Vix quindecim distabat pedes, atque ego ignem emitto. Quanquam capite et collo transverberata, plures gressūs illo impetu evecta est, titubansque ad dextram meam procubuit emortua. 100. Obstupescebam, incertus quid facerem. Mox capram libuit omittere, haedos attinere: nec longa erat ad praesepe via, per ardua descendenti. Gramina etiam atque etiam decerpsi recondidique in sacculum; et siquando male sequerentur haedi, gramen ante ora ostentans, alliciebam. Hoc modo incolumes deduxi, gaudens praesertim quòd mas et femina erant. Paxillis celeriter prope claudam haedum advenas depango, suggero gramina; tum festino, matrem reportaturus. Regressus, trahulam coactus sum per asperiora loca, ut possem, subducere, dum mortuam assequor, quam aegrē in trahulam compono; dein satis laboriosē hanc cum ignipultâ per saxosa loca deduco, mox facilius super clivis herbosis. Illam, ut priorem, demergere in pelvi sive piscinâ volebam, sed spurcam credidi: quare nil melius noveram, quàm ut in praesens ramis frondosis corpus operirem: etenim ligo et pala non erant in promtu. 101. Jam de ferarum audentiâ reputans, intelligo homines hâc in insulâ esse ignotos. Id multùm me solatur; nam quantumvis solitudinem detrectabam, barbaros saevosque homines formidabam longē amplius. Porrò si lepores avesque, aequè ac capri, hominis metu vacant, si nunc haec animalia facile mansuefiant, stultē absterreri opinor. Itaque magis magisque pulveri nitrato parcendum decerno, et, quidquid ferarum posset, mansuefaciendum.

102. Etiam congerebam pabulum. Multas deportabam siliquas zeâ plenas, et dioscoreas aliasque radices; item

cepe, bulbos, condimenta. Caprae secundae carnem partim siccaveram fumo, partim sale condiveram, nec jam de cibo eram sollicitus. Duas vias e cavernis ad summam rupem ligone ac vecte tutiùs jam munio; unam, quâ primo illo māne, prospectâ scaphâ, per praecipitia atque algas degressus sum; alteram ex portu praeter navale meum. In difficiliore loco ˛stipites duo firmiter defossos˛ fune connecto, quô audacius securiùsque descendam; tum gradibus incisis, opus perficio.

103. In reportandâ caprâ, trahulae me quodammodo poenitebat. In arenis quidem bene currebat, item per saxa lēvia gramine vestita; sed in feraci humo super spissis variisque herbis, inter admistos frutices, trahere quàm portare difficilius fore sentio: ad dioscoreas, ad zeam, ad citros aliosque fructus convehendos peras sacculosque meosque humeros anteponi oportere trahulae, nisi meliorem potero munire viam: id quod me male habet. Igitur universam viciniam explorare cupio.—Dixi me ab excelso quodam colle prospectasse. Hôc colle inferior alter, qui cavernas meas ferè ex adverso despiciebat, littoris aspectum superiori ademerat. Quum, ascensâ rupe, in inferiori colle asto (quem *Speculam* meam nominavi) admirans gaudensque propiorem littoris oram contemplor. Ad dextram, id est, ad occidentem, fluminis video ostium, deinde portum meum, tum in fronte promontorium modicum.[G] Contra autem ad sinistram, id est, ad orientem, inter humiles rupes ac mare, acclivis planities arboribus procērīs mirē luxuriabat, palmis praesertim. Suprà, pone rupes, palus quaedam seu lacus angustus extenditur: rursus super hôc novus atque excelsior rupium ac saxorum ordo, unde pluvias credo in paludem colligi. In orâ paludis viridissimas adverto herbas, plurimasque aves aquatiles. 104. Sed ego ad interiora me converto. Ab excelsiore illo colle arbores quasdam in cavo loco videram, non multas illas quidem. Jam explorans perspicio omnia praeter summas

arbores abscondita mihi tunc fuisse, interjecto quodam inferiore grumo. Clivus ille montis quasi pelvi erat ingente excavatus, in quam multum aquarum ex scopulosâ illâ regione confluit. Hae, graminibus sustentatae, perpetuum sufficiebant rivum, qui in flumen, non longē a praesepi meo, decurrebat. Inde fuerat mihi primus ille dulcis aquae haustus. Hâc in pelvi (nam proprium hujus formae nomen nescio:—convallis non erat) consistebant arbores plurimae, Europaearum aspectum praeferentes. Amplius postea perscrutatus, repperi has non esse nostratium ad instar, tamen fructui lignoque utiles. Hunc locum appello *Saltum* meum. 105. Hinc poteram ligna devehere, sive ad fabriles usūs sive ignis gratiâ, multo faciliùs quàm a fluminis convalle. Quippe grandis ramus vel ipse arboris truncus, tractus seu humi devolutus, ad rupem erat facile descensurus. Sic postea saepius rem gessi. Minora ligna, quae igni debebant inservire, ex summâ rupe praecipitabam. Sed propter graviora, quae diffringi nolebam, robustam delegi arborem, ipsum ad marginem, unde magis praeceps erat rupes. Cursui tum devolventis ligni, fune circa hujus stipitem contorto, moderor ac tempero, donec ad fundum pervenit. Sed haec post aliquot menses.

106. Quo meliùs intelligat lector mearum rerum statum, de situ insulae et varietate tempestatum quaedam sunt dicenda. Insulae latitudinem (quod Geographi appellant) satis compertam habeo: poteram sanē in stellâ Polari observandâ errare, sed non multum: gradūs, credo, habebat duodecim (12°) ab aequinoctiali circulo, Septentriones versus. De longitudine nihil pro certo confirmare ausim: arbitror tamen atque autumo eandem esse atque insulae quam Portum Opulentum (*Porto Rico*) appellant Hispani. Nostris vero in chartis nihil omnino hic denotabatur: porro quaenam sit meae insulae longitudo geographica, minimē nunc rēfert. Propter tempestatum notitiam satis est tenēre, bis in anno solem super verticem insurgere, ultimo fere

Aprilis die, sextoque fere Sextilis. Intra hos continuatur aestas, quae tamen imbribus satis violentis dividitur. Imber quotidianus ac modicus fere ad finem Junii mensis cadit, sed ipso in fine est sanē immodicus. Post hoc siccitas et calor subsequitur. Maximos autem calores in tertiâ fere parte hujus aestatis pono; vel, si ad amussim denotandum est, triginta sex dies ab Idibus Quintilibus perdurat aestuosum tempus. Hos intra dies rarior est pluvia. Quiescit ventus triduum vel quatriduum; tum vespertinus turbo sanē violentus, attamen gratissimus, aëra recreat. Hic rerum ordo fervoribus moderatur, longo mense amplius. Tandem summa aestas disturbatur et quasi convellitur horrendis et pervicacissimis turbinibus, seriori in parte Sextilis. Hinc procellosum illud mare, quod nostram abripuit navem. In Februario item mense debent expectari procellae; sed neque harum tempus praefiniri potest neque violentiâ compares sunt aestivis. In tempestate procellosâ abundant fulgura, post quae frigus ossa penetrat. Sed haec frigora si excipias, jucundissima est aëris temperies. Pluvia ut plurimùm cadit tenuis ac dulcissima tres vel quatuor horas unoquoque māne per plures anni menses. Nisi per tonitrua, veste ad defendendum frigus non opus est, sed contra solem vestiendus es. Attamen post nimium fulgur Caurus ventus plures per dies mirum frigus incutit, sed semper citra gelu. Nec calores conqueror. Lusitanum vel Anglum hominem equidem credo, si neque tēmētum imbibat et carne parcissimē vescatur, (id ipsum apud Mauros didici,) totum per annum posse laborare salubriter, modò per maximos fervores prudentiam adhibeat. In hieme certē (id est, dum sol a meridie stat) si nimium exuaris vestimentorum onus, ipsis in Angliâ Anglis ad laborem par eris. Spirante Cauro post fulgura, lacernâ, ac spissâ quidem, carere neutiquam potui: ignem aliquoties fovebam, sed raròdefaults.

107. Ego autem quodam die quum pluvia maturē destiterat, cymbam ingredior remigoque non sine timore

circum illud promontorium quod caeruleam terminat rupem. Plurimas palmas video, quas credidi ejus esse pretiosissimi generis, quod vulgo Nux Cocus appellatur. Multae aliae arbores fruticesque mihi ignoti illic stabant, sed ipse littoris acervus Portum meum referebat. Tantùm omnia hic ampliora atque uberiora. De *algâ* saepius memoravi. Aliud nomen non succurrit; etenim nostratibus viris res ipsa ignota est. Hic denoto, algas illas, ut plurimùm, non marinas fuisse, sed maritimas, ultra summum aestûs terminum. Hi reptantes erant frutices, diversi generis; hibiscos, acanthos, conjecturâ dixerim. Sanē erant pulcerrimi, puris distincti foliorum ac florum coloribus. 108. Deambulo in littore, cocos admiror: multum cogito ac vescor spe. Subitò memini remos vel optimos e coci trunco fieri, scaphamque meam remis carēre. Sĕcurim mecum habui. Unam e minimis cocis stătim exscindo atque obtrunco. Caput hujus in cymbam congero, ipsam destino fune trahendam. Sed quum volo redire, aestûs recessus me impedit: nam circa promontorium, ubi fuerat mare, nunc saxa longiùs excurrebant, quae metuo circumire, ne in profluentem aliquam marinam implicer. Tandem super saxis ingrediens, flexuosum reperio iter aquae, in quo cymba natare possit. Hanc traho, saxis ipse insiliens. Postea truncum illum super humeris asporto per eandem viam; mox, cymbam ingressus, me atque mea omnia domum laetus reporto.

CAPUT (V.) QUINTUM.

109. Pluvia quoties caderet, intus me abdidi, et in excolendâ domo satis habui operis. *Armamentarium* meum praesertim cum exultatione cordis aspiciebam. Arma igniaria cuncta, rite emundata, perfricata oleo, hamis ad muros suspendi. Mensam fabrilem suo in loco constitui; juxta hanc, repositorium fabrile: in angulo, ferramenta agrestia. Quotidie suum quidque in locum severissimē repono, experientiâ doctus sic facillimē quidque inveniri, ubi festinato opus est. 110. Porro in *penariâ* ac *culinâ* multa ordinavi. Scalas quas ad cubiculum intrandum adhibebam, compagi cuidam ligneæ per hamos annulosque sic annexui, ut, super his astans, carnem suprà ˛procul felibus suspensam˛ possem attingere; possem quoque disjungere scalas, quoties vellem. Quando memet objurgo propter nimiam carnis cupidinem, respondeo, me ipsis felibus consulere, ne suum ipsae cibatum deperdant. In penariam cellam dolia item atque arcas plures collocavi: alias quidem in fructuario meo. Ceterùm pro culinâ sumseram ejusmodi cavernam, cujus in angulo erat quasi focus naturalis. Rimam quandam vidi, per quam fumus exire poterat: hanc ferreo vecte amplio. Porrò foramen majus effodio suprà, ne fumus per culinam vagaretur. Exibat autem in alteram minorem cavernam, quam pro *fumario* destinabam. Hîc carnem suspendo, siquam induratam velim. Tum fumus, hôc modo diffusus, minus erat me proditurus: nam velut nebula in rupe poterat videri. In *lignario* autem meo, quidquid ligni ex nave deportaveram, et quidquid materiem ignis habebat, illud omne reponebam. Vela quoque huc deposui, sed parùm contentus loco.

111. De corpore curando quædam si narrem, ignoscet lector. Quae sequuntur, plures ad menses, immo annos,

pertinent. Dixi me sub aquâ marinâ, post tertium in insulâ diem, vestes immundas lapillis oppressisse. Posteā reputabam,—si vel saponem haberem, operæ non fore pretium has nostro more in splendorem recolĕre. Spurcitiem vestimentorum non e colore consistere, atra essent an candida, sed e cutis excremento, quod quidem salsâ maris aquâ optimē amoveretur: mănibus autem ac sapone fricatas, deteri vestes. Quapropter has ipsas, solĕ siccatas, iterum postea induebar. Deinde etiam simpliciorem excogitavi viam.—Postquam expertus sum, vespertina natatio quantum reficeret corpus, decerno, sub solis ocasum unoquoque vespere, ipsâ in tunicâ, cum feminalibus linteis ac tibialibus[H] (id est, tegumentis crurum gossipinis) denatare in portu meo. Egressus aquâ, exuor vestimenta, contorqueo manibus, suspendo, alia induor. Illa altera māne sicca invenio. Itaque recente semper vestitu pernoctor. Sanē per summas pluvias aegerrimē siccabantur res: tali in tempestate madidas vestes in culinâ suspendebam.

112. Praetereā, cuti fricandae do operam, neque caesariem prorsùs negligo. Sciebam enim, inter barbaros, si quă sit gens sanitate, proceritate, decōre corpŏris insignis, hanc praesertim cuti curandae semper dēdi; sin autem me illuvieï permisero, in nullam non spurcitiem posse delabi. Equidem e navĕ meas habebam mappas atque mantilia cum sudariis. Mappae detergendae corpori nimium lēves erant; mox in caloribus has adhibui ad genas protegendas, Arabum Scenitarum more. Mantilia, ut quae villosa maximē, dum durabant, prae ceteris approbabam.—In capillorum supellectile nihil egomet habueram, praeter unum pectĭnem atque unam scōpulam setosam: sed totidem, quæ magistri navĭs erant, avexi, pluresque nautarum pectines. Nautis scōpulae nullae erant. Scōpulas equidem magni aestimabam; nam diffisus sum posse reparari. Barbae, ipsâ in navĕ, semper promittebantur; nec in meâ insulâ me

radebam, quanquam haberem novaculas; sed forfĭce identidem tondebam leviter aut capillos aut barbam.

113. In tempestate procellosâ, praesertim post fulgura, propter frigus Cauri, quoties desisterem ab opere, lacernam induebar, nec spernebam ignis solatium. Sed tum maximē poteram laborare. Nova gramĭna aut radices aut viridem zeam, optimâ caule meliorem, aut ligna reportabam; porro utrumque tramĭtem quô in summam rupem evadebam, comparabam in melius. Quippe rubram super rupem sperabam fore ut trahŭla tandem subīret. Quodam die imber superveniens infulam capitis meam humore saturavit, et, tergo profusē madido, caurus ventus acerrimum mihi frigŏris sensum incussit. Domum cucurri magis quàm incessi, mutatisque vestimentis deliberabam. Serĭca mea umbella e navĕ in promptu erat; sed ubi manūs esse debērent līberae, hâc ūti non possem. Inter pluvias nimium sensi solĭs fervorem, nec infulâ potui carēre. Hîc omnia narrabo quae excogitavi, quanquam plures per menses.

114. Caprarum pelles servaveram. Sanē molles erant et delicatae. Harum lacinias duas commodâ magnitudine abscĭdi, quae pro cucullo forent. Junxi suprà, a fronte usque ad occĭput; inde per cervīces defluere permisi. Ipsâ in dorsi spinâ duplices cadebant, contra pluvias solemve umbraculum. Caput atque adeò infulam comprehendebant arctē. Quoniam femineae quas habebam acūs tenues nimis erant fragilesque, idcirco sarcinarias adhibebam acūs cum tenuissimis funiculis: his satis bene consuebam. Sed depsĕre volo internam cutem, quod quidem artificium parum cognoveram. Ego autem cinchonam aquâ decoxi lento igne, ut aquae remaneret quàm minimum, quàm maxima autem foret ejus potentia. Mox infudi in ferreum artillatoris ferculum; superpono pellem, ut interior pars imbibat cinchonam. Post biduum, longulo ac lēvi lapide, quem pro magĭde[I] aestimabam, oleum pice imbutum imprĭmo atque infrico in pellem: jamque pro depstâ accipiebam.

115. Etiam summis in caloribus vix sufficiebat tunica,[J] nam contra insectas tibialibus[K] erat opus. Sed dorsi quoque tegumento carēre nequâquam conveniebat; id quod probē sciunt Lusitani. Atque erat mihi sagulum Lusitanum vel optimum, nisi quòd propter nigrum calorem radios sōlĭs imbiberet: quare aut albis testis marinis aut spinis fortasse hystriceis vellem sanē dorsum obtexĕre. Jam, quoties humeris quidpiam portandum erat saltem asperum ac grave, suffarcinamentum desiderabam, ne excoriarentur ossa. Intellexi spissâ tegete esse opus, quae humeros, si onus portarem, defenderet; porro solem pluviamve repelleret, nec imbiberet calorem. 116. Tale tegumentum demùm contexui, postquam juncos cannasque insulae paulô meliùs cognitos haberem; neque ullo vestimento superbivi magis. Contra calores superficiem tegetis madefaciebam; inde frigus gratissimum me recreabat. Item mappas ac lintea ˛quantum possem˛ reservans, roscidis foliis callide obvolutis amicior caput, unâque deligo fasciâ sive taeniâ. Quoties ex laboribus ac calore requiescerem in umbrâ, poteram, detractâ infulâ, crines madefacere: tum vero assumebam cingulum, ne in viscera admitterem frigus. Sic caput frigidulum erat, corpus tepidum.

117. Scapham autem, mense Decembri nondum finito, gestio instruere. Coci truncum, quem deportaveram, cortice exutâ, difficulter sanē secundum longitudinem dissecaveram serrâ, et in remōrum formam magis magisque caedebam. Etenim cymbae remi tanquam pro exemplare prostabant. Ad remigandam quidem scapham sex homines cum sex remis adhibebamus, quatuor ad minimum. Ego, unus homo, duo ingentes remos moliens, nihil possem contra fluctūs vel contra profluentem maris facere: attamen restagnante mari ac vento, unus prope debilis remex aliquantum usui foret. 118. Circa Kalendas Januarias serenissimâ in tempestate mālo veloque scapham instruxi. Ancoram ejus cum arcorali atque illâ arcâ, item tollenonis ferramenta, jamdudum ex

arenis recuperaveram. In portu saepius exercebam tum vela, tum remos; hosque in melius figurabam. Quorsum haec, nesciebam equidem: enimvero nisi perquam leni aurâ non auderem exitum; sed in scaphâ videbar quasi novam quandam tenērĕ vim, necnon ipsam navigandi artem inani amore fovebam. Mox operae, quam priùs in scaphâ navaveram, diffisus, iterum carinam sarcivi. Ubicunque rimas metuo, argillam pice oblĭtum firmissimē infercio, donec omnia viderentur tutissima.

119. At marinas profluentes, si quae essent requiescente vento, volebam propter scaphae salutem cognoscere. Has ut explorarem, clementissimo sub vento, ulteriùs ˛meridiem versus˛ in cymbâ processi. Ecce autem, quando duo ampliùs millia eram a terrâ, jugum montis longē altius quàm excelsus ille collis a quô ter, quater prospexeram. Ab hôc monte terram opinabar sensim desidere usque ad hortos meos. Jam video, si insulam ac maria rectē prospectare vellem, montem illum esse conscendendum; idque meditor. Posteā recordor, me ipso a colle eundem vidisse montem, sed tantam esse ejus altitudinem tunc non suspicatum. 120. Quanquam neque mites vellem feras timore mei implere, neque prodigere nitratum pulverem, decerno tamen exercendam esse jaculandi artem, ne obliviscar, neve ipsa arma robigine corrumpantur. Versicolores quidem aves, quales fere inveniebam, vix me fugiebant; sed aquaticae quaedam volucres, nostris non valdē dissimiles, omni astutiâ ac metu evadebant me. Has credidi advĕnas esse, assuetasque hominibus: praecipuam earum sedem posteā conspicatus sum. Ego autem has pro cibo et propter teli exercitationem occīdo. Anătes erant, ansĕres, olōres, plumis formisque non omnino nostrarum ad instar, porrò plurum inter se generum. Has, ut plurimùm, plumbulis in orâ tantùm maritimâ petebam, ne teli fragor ceteras terreret feras: canis autem, sive in terram sive in aquam decĭderent, acerrimē eas reportabat. Si protinùs comedere non placeret, nec

egērem quo canem pascerem, in fumario suspendebam. Quippe fumus et maturabat carnem et putredinem avertebat. Assae potiùs quàm aquâ coctae mihi placebant; sed carbonem, Anglorum more, altē exstruere nequivi. Supra ignem assāre necesse erat: quare alitem, membratim concisum, filīs ferreis, tanquam verubus, trajectum, vivas supra prunas amburebam.

121. Eodem fere tempŏre columbas quasdam facillimē nanciscor. Dum colle regredior obambulans, alarum stridorem audio: mox conversus volatum quasi columbarum agnosco. Hae aves in cavum saxi locum se recepēre, quem oculis facile notavi, credidique me posse illuc ascendere. Postquam cuncta conjectando emensus sum, virgam arboris ˪abscissam pro signo˩ terrae infigo: tum domum redeo meditans. Quantum possum celerrimē columbariam cellam, perlĕvem illam quidem, compango: hanc humero portans eundem locum repeto, post biduum. Virga illa eminens fit index; saxum ascendo, pluresque in cavis invenio nidos, quibus ova nondum inerant. Unum nidum in columbariam meam cellam transfero; mox advolavit columba, intravitque cellam nidum repetens. Id gaudeo, et relinquo cellam. Post plures dies reversus avem nido insidentem invenio: quam ipsâ cum cellâ motu clementissimo reporto domum; atque illa intrepida manebat. Conjux postea subsecutus est: ambobus, ut poteram, quotidie dabam cibatum. Postea turriculam confeci columbariam, columnae innixam, securitatis ergo: nec pullos volebam mactare, sed in spem amplioris prolis reservabam.

122. Cibi quidem satis superque mihi erant, si modò convehere possem. Sed quô magis ruminor, laborem deportandorum fructuum horreo magis. Hoedos in praesepe reduxeram, ne graminibus quoque congerendis defatigarer; tamen ˪illâ in convalle depressâ˩ oneribus gravabar, neque trahulam poteram adhibere, propter novarum herbarum luxuriem. De tractoriis jumentis paene desperavi,

videbarque in servitutem laboriosissimam devotus; sin requiem capto, protinus mens fiebat miserior.

123. Accedebat quod calceamentis deficiebar. Nautæ super nave aut nudis pedibus aut tenuissimis soleïs agebant. Calĭgas ego et magister navis habebamus, sed ego magnitudine pedum superabam. Porrò saepiùs ex necessitate mare ingredienti, corium caligarum se contraxerat. Ego autem post tres laboriosos dies, pedibus aeger, nolebam exire. Omnium rerum me taedebat. Nova luna jam intraverat. Assim ego quadratam coepi incīdere, inscriptionem quasi sepulcri designans. Talĭs erat:

REBILIUS CRUSO,

Anglorum civis,
Maurorum captivus,
Braziliensis colonus,
Hîc naufrăgus solitarius,
Hominum miserrimus,
Quintum jam mensem enecor.

Illud iteravi ter quaterque, *hominum miserrimus*. At subitò vocem quandam sensi, non auribus, sed corde: “Tu-ne omnium miserrimus? Tu, qui summâ pace fruĕris, in pulcerrimâ uberrimâque insulâ, sano validoque corpore! At ne te Deus Mauris iterum praedam projiciat vel morbo feriat!” 124. Cohorrui. Tum reputabam: “Anne hoc illud est, quòd vates sacri summâ in solitudine afflatum Dei quaerebant? Numne igitur me quŏque intrat ille afflatus?” Mirē profectò agitabar. Dein memet increpui: “O fatue Rebili, sanae non es mentis. Imaginariâ sapientiâ verâque deliratione capiēris, si divinam credes te audire vocem.” Protenùs velut demortuus hominibus, vivus necessariē coram Creatore meo, mirâ quâdam ac novâ audentiâ illum compellabam, et quasi votum concipio. “O Supreme!

quisquis es (inquam), nimius tu es mihi: pavesco fanaticam dementiam. Sed dulcem redde hominum aspectum; tum prudentiùs te cognovero, pleniùs venerabor.” Post haec tranquillior fiebam: sed periculosa esse sensi intervalla industriæ, nisi oblectatione aliquâ solarer. Quare pictam avem psittacum, si possim, capĕre ac mansuefacĕre decerno, si forte mecum colloquatur. De macaco[L] cogitaveram; sed timui has bestias, ne maligno forent ingenio: sanē aliorum generum alii sunt mores: itaque hoc consilium deposui.

125. Mox lepŏres quoque volŏ capĕre. Quippe saepius captaveram, neque ars mea processerat. Lepŏres illi (seu rectiùs cuniculi: ita credo: sed quia cărŏ leporem potius referebat, idcirco ex primâ illâ nocte lepŏres semper appellaveram;) attamen gallinarum domesticarum more se gerebant. Quàm proxime sinebant me adire, tangere non sinebant; sed in cava terrae prorumpentes, inde me intuebantur. Laqueos instruxeram plures, sed frustrà: jam piscando experiendum esse arbitror. Super nave flagra aliquot robusta erant, quae (nam fatendum est) ad flagellandos nigritas comportabamus, si ratio tulisset. Horum tria offenderam, avexique propter lororum usūs. Nunc unius in fine hamum piscatorium grandiorem affigo. 126. Virgam quoque praeparo tanquam piscatoriam, sed breviorem, resticulâ instructam: huic fasciculum tenerarum herbarum adnecto. Tres sacculos super humero portans cum virgâ flagroque, lepŏrum adeo locos. Sinistrâ fasciculum jactans, ad ludum allicio. Pòst paulò lepus incipit, ut felium catuli, persequi fasciculi cursum ac gramina ejus subinde rodere. Flagrum ego dextrâ tenens, opportunitatem rei gerendae opperior, subitoque projecto hamo, super caudâ leporem opprimo. Confestim arreptum attineo, sacculoque immersum. Tantos ille ciet strepitūs, ut ceteri accurrant mirabundi; dumque obstupescunt, alterum verbere hami assequor. Animadverto marem esse ac feminam; quare satis

habeo, laetusque deveho praedam. Sub rupe ubi cava loca abundabant, credo non male habitaturos; postea ad mansuefaciendos operam adhibui.

126* De calceamentis pauca sunt explicanda. Quoniam labascebant omnium caligarum coria, sensi validiore esse opus tegumento pedum: idque juncis ac lentâ quâdam cortice plicatis concinnavi. E juncis, quos ˻diversi generis plurimos˼ in sole siccaveram, cos deligo qui lenti simul et relucentes viderentur: nam quidquid reluceret, id caunarum more pluvias optime rejecturum credidi. Ex his plicavi marsupium, cujus forma erat pedis instar a convexo ad calcem praecisi. Dein e corticibus, quas maceraveram, lora plicavi, lata minŭs duo digitos. Veterum caligarum fundum vel soleam sub marsupio illo positum, dum pes meus inerat, loris illis circumligavi, nodavique super talo. Rudis sane hic calceus erat, attamen aliquatenus certe pedem protexit vulneribus. Non absurdum erit hîc dicere, me ipsâ in Braziliâ contra insectas saepe Persicos gestâsse socculos, e tapēte factos. Per hos non possunt culices mordere, sed spinae sentesque facile penetrant.

CAPUT (VI.) SEXTUM.

127. Circa Idus Januarias ad montem explorandum accingor. Lacernam capio cibumque, si forte pernoctari opus sit. Mollissimos induor calceos: *prospeculum* adnecto balteo. Adsumo canem. Sed ante exortum solem educo haedos, et (quod morĭs mei erat) commodo in loco paxillis destino. Tum ex convalle dextrorsùm surgens juxta aquam desilientem pergo, saltum versūs meum. Sed ascendo jugum, quò latius prospectem, saltumque subtùs in laevâ facio. Modica erat acclivitas, sed continua. Sub soleâ mihi breve erat gramen, —molle, frigidulum, non impediens. Quô magis insurgebam, largior erat aura ac plena vigōris. Facile lībereque incedebam. Dextrà, caprorum video scopulos ac pascua; sed ad sinistram magno flexu redeo, dein convallem fluminis nōtam attineo suprà, moxque hortos meos. Hos simul ac praeteriveram, sinistrorsum leni deflexu contendebam, incepique ipsum montem oblique ascendere. Jamque intellexi, longe faciliùs hôc cursu ˛quamvis longo˛ hortos adiri; nam propter auras montanas, siccius sŏlum, breviores herbas, non modò non defessus, immò recreatus sum itinere. Ubi aquula quaedam a monte desilit, cănĭs incipit lambĕre. Sic monitus, cibis communicatis, vescor biboque. 128. Ut primùm monte de summo prospexi, praegestiens cuncta admiror. Valde praeceps erat mons occidentem ac Septentriones versùs, id est, ad mare. Ipsa aetheris claritas extentusque Oceanus pulcerrima erant. At ego propiùs circumspecto alterum in lătus, unde clementissime surgebat tanta altitudo, illam vallem lustraturus in quâ supernè horti erant mei. Penitùs despicere nequivi, sed per oppositos clivos cursum ejus usque ad mare indago. Aestus tunc quàm maxime recesserat; laetus tamen animadverto rivum se in mare effundentem, duosque ˛quasi hujus tributarios˛ de

diversis ripis rivulos, quorum utervis scapham meam possit excipere. Per prospeculum dispiciens, facilè vidi palmas astare praegrandes ˛ostium rivi versùs˛ et paene ad oram maris. Postquam illàc satiavi oculos, conversus in aliam terrae regionem aspecto. Vasta hîc subjecta est silva usque ad ultimum insulae littus. Declivitas modica erat, nec continua: quindecim millia silvae ad minimum haec aestimabam. Ne prospeculi quidem ope ultimarum poteram arborum naturam cognoscere, ceterùm proximae ultimaeque valde erant dissimiles. Ad Aquilones Juga Caprina (sic enim nominabam) scenam concludebant, sed mare supereminebat. 129. Haec dum commeditor, prospectoque circumcircà, repente terram e longinquo videor videre meridiem versus. Dispicio, anne sit nebula. Etiam atque etiam contemplor: demùm agnosco latissime porrectam terram, valde humilem, sed terram tamen. Primò me spe illud ac gaudio affecit. Continentem Americae meridianam esse pronuncio: mox fateor, nihil id ad me. Etenim talis regio solitudo est vastior, foedior, immanior longe quàm haec est insula. Fac abesse barbaros homines pantherasque; at illic si forem, aut in latissimâ atque inhumanâ arenâ projicerer, aut (quod credo potiùs) in aggeribus silvosis maximi alicujus fluvii, inter paludes immensas atque insaluberrimos vapōres. Sane haec insula prae continente illâ tanquam Paradīsus est. 130. Retorqueo oculos meum versùs regnum, contentus, laetiorque; tum directâ incipio viâ descendere, donec totu mihi vallis patet. Mox hortos meos considerans, frutices observo grossulariis[M] non dissimiles, quibus propiores clivi distincti sunt. Hos versus dirigo gradum. Magis magisque uvidum invenio hoc lătus jugi, velut spongiam; id quod rivum perennem promittit, herbis pluvialem aquam multos per menses sustentantibus. Frutices autem illi in sicciore stabant orâ, quanquam propè ad humida. Vites recognosco, et uvas credo posse suâ in tempestate hinc deferri. Porrò

cruda māla citrea colligo plura limonasque ad delicias bibendi.

131. Regredior paullatim descendens, donec ad juncturam vallium pertingo. At ipso in laevo vallis lătĕre quasi viam naturalem cespite obductam conspicor, quae declivitate perquàm modicâ ˻saltum versus meum˼ ducit. Per hanc libet degredi. Nusquam minùs decem pedes lāta erat. Suprà ad laevam, infra ad dextram, clivus satis arduus erat, herbis multorum generum abundans, sed in fundo arboribus consitus densissimis. Agnovi protinùs, facillime posse in trahulâ meâ ex hortis hâc viâ fructūs ad rupes super cavernis devehi; nam cespes erat brevis, durissimo in sŏlo atque (ut arbitrabar) calcario; jamque uno in conspectu propè tria millia viae hujus patebant. Deambulans alacer, saltum tandem meum in laevâ praetereo, mox desilientem illum rivulum assequor, videoque non posse trahulam sine ponte hàc transire. Sed talem pontem non magni esse operĭs judico.

132. Praeclarum sane videbatur hujus diei iter. Laetus, atque idcirco liberalior, tritico atque hordeo Europaeo columbas largiter pasco. Has fruges ˻in sacculis condĭtas˼ e nave asportaveram, sed parvi aestimabam; nunc columbis largior. Neque unquam sane has aves neglexi, sed inter famulos reputans, plus minusve cibi impertiebam. 133. In universum aestimanti, tres partes ˻naturâ diversas˼ insula exhibebat,—fructiferam, sterilem, silvestrem. Sterilia ac sicca Caprinum opinor Jugum collesque vel grumos inde porrectos usque ad portum meum: ultra Jugum quidnam fuerit, nondum videram. Spatio longe minimo fortasse erat fructifera; sed ubi tantae silvae, ibi fruges aliquando esse possent.

134. Equidem postquam sensi quanto cum labore radices esculentas e convalle humeris portem, placuit cymbâ devehere, si cum aestu maris flumen ascendere possem.

Quodam die hos propter usūs solito maturiùs illâtenus ascenderam, ubi quaedam humo nascentia colligerem; tum, nĭsĭ contra aestum me defatigare vellem, duas fere horas erat considendum. Quare cymbâ transgressus flumen, regionem ex Occidente oppositam exploro. Ostium versùs fluminis valde praeceps erat ripa, sed ubi aestus maris desinit, leniorem habebat clivum. Collis calcarius esse videbatur, alteri illi super cavernis meis simillimus. 135. Simul ac culmen attigi, mare versùs omnia esse praecipitia intelligo. In brevibus herbis prostratus, caput ultra marginem rupis protendo, ejusque radices subtùs video undis etiamnum lavari. Ulterius ad Septentriones surgebat mons insulae ille altissimus, quam exploraveram. Celeriter ea vidi quae maximi erant, redeoque properus. 136. Vix attingo cymbam, atque tres conspicor psittacos in ramis considentes. Flagrum arripio (id erat in cymbâ), item illico virgam decīdo. Concitatiore flagri verbere psittacum assequor, hamoque deprehendo. Rostrum ejus metuens, sarmento oculos meos protegebam. Ille autem subito dolore territus, prorsùs exuit fortitudinem, neque valde reluctabatur. Itaque sarmento, quod in laevâ tenebam, caput ejus opprimo, mox pede inculco sarmentum, expeditoque cultello unam plumam circumcido. Ne longus sim, funiculo attentum deveho domum, asperiore capturâ nihil gravius perpessum. Fune pede deligo, perticâ ad insidendum datâ. Facilius id videbatur, quàm caveam e cancellis facere.

137. Ego autem captivis leporibus consulens, dolium quoddam e perfractis transennâ instruxeram: hic in cavo rupis degebant. Fimus caprinus, quem e stabulo egererem, in sicciore humo appositus, locos praeparabat in quibus cespites herbasque leporibus dilectas defoderem. Lepŏres summâ curâ pasco ac mansuefacio.

138. Sed in narratione meâ paullum nunc regredi opus est. Ut me oblectarem, saepius lĭbrum sumebam; aliàs mathematicum illum, qui teneram curam primi mei atque

optimi patroni revocabat; aliàs geographicum. Hinc quodam die de Indis edisco, quàm prudenter feros elephantos mansuefaciant. Equidem de capris meis ad trahulam jungendis cogitaveram, sed nondum grandes erant: harum autem opperiri ætatem, longum videbatur. Jam, his perlectis, credidi, posse caprum ferum pariter ac ferum elephantum ad quamlibet aptari disciplinam, cujus quidem ˌipsius naturaˌ foret capax: cuncta in eo verti, ut feram in manu tenēres. 139. Re ponderatâ, demum egressus sum, certus depugnandi. Duas succingor pistolas, quibus me in extremis protegam; sed restibus laqueisque sum fretus. Laqueis duobus tribulos ferreos, si recte rem nomino, validissime annexueram. Tribuli autem tali erant naturâ, ut, hominis pede oppressi, trina spicula in sŏlo defigerent. In reticulâ herbas comportabam eas quas maxime deligebant capri. Canem domi constringo, atque sic armatus sedes peto caprinas. Plures ibi video capras atque hoedos; mox caprum quendam grandem ac robustum contemplor, (vix minor erat quàm bonus asinus) qui viribus confisus seorsim agebat. Hunc adeo, herbas suavissimas porrigens. 140. Ille autem neque territus neque iratus, accedit roditque libenter. Herbas in humum projicio, dumque pascitur, laqueos cum tribulis super cornibus impono. Tribulum unum pede pressum humi infigo; dein, antequam sentiat, inculco alterum quoque, et sub pede attineo. Protinùs gnarus se illigatum, in posterioribus cruribus se erigit, sursùm capite nītens: ego autem tertio laqueo pedes ejus primores involvo. In eo erat ut alterum extraheret tribulum, quando arcte constrictis primoribus pedibus, quos in aëre habebat, ego asperrime trudens dejicio eum in lătus. Consido in armum, inculcans cornu. Ille autem sic depresso capite pedibusque correptis, onus violentissime detrectabat, sed nequibat excutere. Ego non invitus sino eum se defatigare calcitrantem, subulamque[N] grandem ac lorum expedio. 141. Summâ in tranquillitate labrum ejus superius perfodio,

atque insero lorum, quod annuli instar concinno, pluries nodatum. Tribulis novo in loco defixis, ampliùs paulo libertatis pedibus ejus permitto, ut amplius se defatiget frustrà connītendo. Tandem defessus, sudore perfusus, requiescit. Herbis in reticulam recollectis, surgo; convello tribulos, appendoque cervici ejus; tum labro traho leniter. Is, dolore gemens, erexit se, invitusque sequebatur, pedibus etiamnum constrictis, sed non adducte. 142. Sic quinquaginta forsitan passūs eum deduxi. Tum subitò reluctabatur; sed dolore labri percĭtus, cornu me feriebat: id verò facile caveo, loro subtrahens; simul, iterum adducto laqueo, praepedio crura. Sane ille totus contremiscere, praeteritorum memor et posthàc me sequitur obedientissime: quod simul atque animadverto, porrigo herbas ante nares. Nolebat rodere, sed odorem libens captabat; jamque facile eum in saltum meum deduco. Ibi arbori firmiter alligatum fame paro expugnare. Porro id nullius erat laboris; etenim postquam haedos juxtà affixeram, mixtâ crudelitate et clementiâ mox plenissime est domitus.

143. Explorato, posse feram sic subigi, post aliquot dies capram pariter aggressus, hanc quoque vel faciliùs deduxi. Duo haedi grandes ac paene adultae matrem ad praesepe volentes secutae sunt; tum nova veteri admista caterva citò maerere destitit. Itaque grex meus jam caprum habebat ac capram, item tres haedos duasque juvencas capras. Ego verò cunctos incipio trahulâ consuefacere. Difficile sane est res gestas ordine stāto narrare. Quippe perpetuo variabantur labores mei, neque unquam uno quasi nisu ullum opus perfeci, sed particulatim operabar, seu tempestate coeli motus, seu phantasiâ, vel subitò aliquid recordans; et siquid parùm bene valere crederem, reficiebam in melius. De piscatione meâ mox sum dicturus. Sic, inter labores multos et otii paulum, praeteriêre menses.

144. Circa Kalendas Apriles, ut credo, imber matutinus (de quô memoravi) largior et almior cecidit. Mirum inde vigorem nacta sunt omnia quae gignit humus, miramque ego ipse voluptatem percepi. Exspatiandum decerno. Ad speculam meam (de quâ antè memoravi) enisus, progredior ut littus ad Orientem ampliùs cognoscerem. Duo millia fortasse passus processeram, quum viam quandam *Lunatam* video (si sic licet appellare), quae flexu continuo, acclivitate modicâ, ab orâ maris palmarum feraci ad culmen hujusce regionis ducebat. Jam praeter oram maritimam duo numerabam promontoria duosque sinūs: nunc *Tertium* hunc appello sĭnum. 145. Ceteris in rebus primò nihil nŏvi exhibebatur, nisi quòd arenae extendebantur latissimae. Pluribus has rebus distinctas videbam. Expedito prospeculo, marinas dispicio testas,—immò testudines,—diversissimas magnitudine. Id quidem gaudeo. Porro hôc in sinu palmae ita dominabantur, ut vix quidquam aliud inter arbores desuper viderim. Paludes autem longiores in rupibus continuabantur suprà palmas illas. Ut explorem cuncta propius, palude quâdam non facilè circuitâ, descendo ad oram maris. Tria palmarum genera agnosco, flecto sensim ad sinistram, demùm Lunatâ illâ viâ domum redeo. 146. Postea mecum excutiens, cur in portu meo cacti optimē crescerent, palmarum nihil esset; colligo, quia paludes apud me super rupibus non sint, idcircò neque cocos neque alias palmas nasci. 147. Jam de grege quotidiana me incessit cura, ignarum quid sanitati necessarium foret, et quantus ac qualis hujus aestatis calor. Multa feci, mox infecta reddidi; quae narrare non opus est. In saltu meo novum praesepe meditabar. Sed haedos non effugituros credo, retentis capro caprâque; igitur solvo. Cănis autem tunc mecum erat, ipsum ad saltum. Is, simul ut haedi excurrere in prata coeperunt, novâ libertate gestientes, ipse ludi fit particeps: quippe collusorem diu non habuerat. Tum mihi aspectus sanē erat jucundissimus. 148. Caper, immò capra, ut credo, brevi in curriculo plerosque canes venaticos superat, sed căni

perdurat velocitas. Ipsae se haedi tam pernīces ostendebant, ut non sine magnâ contentione cănis eas praeverterit. Neque volebant effugere; nam iterùm iterùmque redibant. Ego vero omnium hilaritate exhilaratus, increpo memet, quòd cicures animantes tam innocenti voluptate privaverim.

149. Capros hos dictito; attamen nequaquam erant nostratium caprorum ad normam. Antilopas equinos vel ὄρυγας fortasse quis illos appellaverit. Cervix horum carnosa et arcuata, armus amplus planusque, equum generosum referebat. Pellis brevissimo delicatissimoque villo sive lanugine, colore mustelino, vestiebatur; neque seta inerat neque pīlus, praeterquàm in jubâ atque in măris barbâ. Juba fere tota in ipso sedit armo. Lacertosiores erant quàm damae fulvae; fero potiùs cervo comparaverim. Cetera erant rotunda, bene compacta; crura autem gracilia, ex osse densissimo. Os frontis valdē robustum credidi. Cornua non recurva, sed propiora taurinis; id quod arcuatae cervici credebam aptius. Caprae cornua divergebant aliquantum.
150. Antehàc cunctos in trahulâ exercueram, sed sine pondere: pondus nudo dorso saepius imponebam: nunc capro capraeque quotidianum laborem adjudico, si rectē possim apparare. Retinacula funalia trahulae adaptaveram, sed collare tractorium longē erat difficilius. Quidquid compegeram, rudius esse sensi: id enim erat agendum, ut ne pulmonem onus opprimeret. Vidi tamen armos cervicemque equinis esse tam comparia, ut si male res cessisset, artifex culpandus foret, non animal. Nihilominus toties male rem gessi, ut destiterim ampliùs hàc in viâ conari. Funes demùm meos circum frontem, cornibus sustentatos, composui; id quod si non optimē, at satis bene confecit rem.

151. Ligna quae superne ad rupis marginem convexi, ˛ut plurimùm˛ devolvo, trahulâ suprà relictâ. Fere quotidie post finitum imbrem haedos cum cane submitto in clivis lusuros. Valdē mihi placebat, quòd cănis circumcurrere et

circumscribere eas, pastoricii cănis more, magis indiès discebat. Ego autem, si longiusculē abesse viderentur, jubebam: “iret, reduceret:” quod quidem ille, quasi probē intelligens, confestim faciebat. Porro grex ipse canem diligere videbatur. Jam sperabam non necesse fore ut has vincirem, quae ferae libertatis non recordarentur. 152. Aliud quoque mox excogitavi. Ex virgulâ quâdam, puerorum nostrorum more, cavatâ ac terebratâ, fistulam confeci. Hâc clarē canebam quoties gregem eram pasturus: immò, si in viâ inter trahendum capro forem vescendi facturus copiam, fistulâ anteà sedulo sonabam; neque unquam eos frustrabar, sed post illum cantum, aut cibatum illis aut potum fidelissimē afferebam. Inde factum est, ut sono fistulae libentissimē accurrerent. 153. De cibo meo restat aliquid narrandum. Panem nauticum ac farinam e nave eô magis consumebam, quia verebar ne mucescerent. Video autem, si Summi Numinis decreto hic diutius mihi sit degendum, domesticis opus esse copiis. Quidquid herbarum, aromatĭs, fructuumve condiat cibos, si nec ponderosum sit et conservari queat, id fateor a longinquo non male importari: sed quidquid sit quô vescar praesertim, hoc omne sub meâ esse manu oportere credo. Igitur agellum vel angulum potius in portu dioscoreis destinaveram, si humum idoneam afferre possem. Siccatae carnis paullulum restabat, neque id jucundum. Lepŏrem, praeter primum illud a căne, non gustaveram; sed pisces facile capio,—id quod explicandum est. 154. Primò lineâ hamis instructâ piscabar, sed hujus valdē taedebat me. Postea pone cymbam parvum verriculum trahebam, quod identidem scrutabar, pluresque hôc modo pisces capiebam. Mox alia succurrit ratio,—ut ostium portūs verriculis trajicerem; idque feci, quamvis difficile erat valida ferramenta in scopulos illos (*Postes* quos dixi) infigere. Clavos spicatos e ferro optimo postquàm satis acui, malleo artillatoris sic impegi, ut angustas rimas inter saxa exsculperem: huc adegi ferramenta, quibus retia innīterentur. 155. Aestus alluebat pisces, quorum aliquot

saltem nunquam non relinquebantur in verriculis. Interdum magna vis capiebatur; tunc maritimae aves per retia irruentes meque et praedam meam vexabant. Quoniam ˛corticibus sublata˛ natarent verricula, pisces attinebantur sub aquâ, quae profunda erat in ostio. Itaque hoc meum aestimo esse *vivarium*, unde pisces, quoties velim, non magno labore capio. Magnum mihi laborem attulerant verricula; sed animum meum, de cibatu cănis feliumque anxium, solabantur.

156. Profecto quando de meis laboribus mecum reputo, illa mihi interdum subit animum contemplatio, anne, si optimus parens, ut erat tenerrimus, sic sagax fuisset meaeque intelligens indolis, posset forsan me domi apud se tenēre, contentum atque beatum. Nae, si probē me nosset, non in Anglicarum legum studia,—semper arida, jejuna, saepissimē praepostera,—incumbere me voluisset; sed impigrum ac strenuum aliquod opus, ubi oculus manusque viget, tali commendasset filio. Poteram autem patriae littora vel agrum latiùs pervagari, parentibus non derelictis. Etenim memini, quando eram in Braziliâ, quamdiu nova erat opera, mirâ me vehementiâ eam semper persecutum esse. Nempe ut fortis equus ire vult, sed quorsum aut quare, nescit; sic impetu quodam ad agendum instigabar, nullo satis certo actionis fine proposito: itaque, rem quampiam assecutus, simul fastidiebam. Nec ulla profundior causa in funestam illam et sceleratam navigationem me propulit, ex quâ in exilium tristissimum et laboriosissimum sum detrusus.

CAPUT (VII.) SEPTIMUM.

157. De capiendis piscibus memoravi: de coquinandis addo pauca. Octo decemve pisces, vel pauciores si grandes erant, rapido igne leviter elixabam, tum pinnas,—id est, tota latera,—capita, caudas, felibus meis reservabam. Magnâ spinâ extractâ, ceteram carnem aut super cratibulâ leviter torrebam, aut cum fabis vel grano admiscebam pro cănis cibatu. Equidem in verriculo saepius marina animalia inveniebam, qualia nemo pisces nominaverit: porro piscium genus valdē carnosum, quod magni aestimabam, squatinis nostris simillimum. Illud addo: si vellem, poteram facillimē grallatorias aves quae inter cautes aut ipso in portu piscabantur, igne dejectas capere: sed carnem piscosam fore credidi, pulveris nitrati dispendio male emptam.

158. Farinâ autem elixâ cum piscibus vescebar primò; mox Arabum more assas placentas faciebam. Nempe, combustis super ferreâ laminâ vel plano saxo lignis, prunas submovebam; placentas udas in calidâ superficie positas sub patellâ ferreâ obtegebam: huic iterùm superingerebam prunas. Placentae subtèr, velut in furno, coquebantur: sed fermentare placentas nesciebam. 159. De his hactenus. Ceterum de pulcritudine rerum quae domicilium meum cingebant, non eram incuriosus. In floribus aut foliis si quid excelleret, pluries reportavi aut radicem aut sarmentum, quod defoderem in cavernarum viciniâ. Summâ in aestate coci nucem, quae suâ ex arbore deciderat, reportavi mecum, plenē maturam credens; mox ipso in portu meo serendam decrevi. Etenim sic commentabar mecum: “si properē in Angliam avehar, nunquam me poenitebit hanc sevisse arborem, plurium fortasse parentem, aliorum hominum domicilium ornaturam: sin hâc in insulâ detinear ultra biennium, gaudebo arbusculam videns surgentem.” Sedulo

delegi locum serendi, congessique humum uberrimam; statuo irrigandam esse diligentissimē. 160. Post diem sanē laboriosum, dum sub astris vescor et bibo, antequam me in aquarum lavacrum committam, miror quamnam ob rem me tantopere fatīgem. “Anne, O fatue Rebili, nihil tibi esse operis putas? Times-ne, ne facilè nimis vivens, socordiâ opprimaris?” Tum respondeo: (etenim moris mei erat, multa clarē loqui. Nĭsĭ hoc fecissem, patriae linguae forem oblītus: immò ipsum mentis acumen hebetatum foret. Sed prope omnia mea difficiliora consilia, plenâ oratione pronunciando, definiebam magis et consummabam.) Itaque respondeo: “Cibus, vestis, domicilium, vitam asservant hominis; sed pulcritudo beatam facit vitam. Ad portum meum adornandum, in honorem ejus et pulcritudinem, cocum nucem ceterasque res consevi.” Extemplo etiam clarius, “Oh fatue Rebili! (inquam) hominum neutiquam miserrimus es tu, qui adornando domicilio das operam.”

161. Aliam rem, absurdum forsitan, non absurdum erit lectori communicare. Quarto die postquàm cocum insevi, longiùs durante pluviâ, tempus computabam, invenioque natali matris die me illam sevisse nucem. Mox memini, quàm incertum sit, vivat-ne mater an mortua sit. Mirē tangebar et tenerâ perfundebar memoriâ. Tum quia plures noveram vel audiveram, qui praesagium mortis alicujus se habuisse crederent, hoc mihi ipsi matris mortem ominari videbatur. Etenim jam fassus sum, me, simul ac opere cessarem, moestum saepius evasisse fractumque animo. 162. Quando me ineptiarum incuso, respondeo, “fortasse non esse ineptum.” Nam si restituat me Deus in patriam, tum aut gaudebo vivam inveniens matrem, aut rectissimē praecepero debitam moestitiam. Sin nunquam restituar, sed solitarius peream, minùs sum inhumanus, minùs ab omnibus necessitudinibus abruptus, quando caritate praeteritorum emollior. Melius autumo, propter ficta humanarum rerum flere, quàm rebus humanis omnino non tangi, et pro me solo

vivere. 163. Quamobrem ubi nona venit dies, decerno in honorem matris novemdialem praebere coenam. Hospites autem, quos solos potui invitare, erant psittacus, cănis, grex, lepŏres, feles, columbi. His optimam, quantum possim, paro coenam. Ceteros facilè satio, sed duas capellarum experior avidissimas. Magnitudine indies crescebant. Omnes, cibo succulento pastos, sperabam majores pinguioresque quàm fera animalia fore, si semper largiter praeberem. Etenim velocitatem in capris minimē cupiebam. Pondus corporis trahulae conveniebat vel lac promittebat uberius; itaque largâ manu pascebam libens. In pabulo autem erat gramen merum, frondes item herbae plures delicatae, quas in matris honorem suggesseram. Has cunctas comedunt, concupiscuntque etiam. Imber destiterat commodē: censeo igitur finiendam in saltu novemdialem coenam. 164. Quàm celerrime annulo lori caprum apparo, ejusque caudae capram adjungo: ceteros solvo. Falcatum gladium in balteum insero, caprumque ducens notum ascendo tramitem. Illi sequuntur. Cănis in fronte excurrit, psittacus humero meo insederat, suo more garriens incontinenter. Feles ˪mirabundae emigrationem˩ ejulant, tanquam ploratrices (opinabar) ad sepulcrum, mox nolebant progredi: cum leporibus domi remanebant. Magnam veli laciniam cum funiculis in dorsum capri conjeceram; sic saltum attinemus. Haedi alternis pascuntur, ludunt. Sed ego gladio falcato herbas frondesque molles, quae sub quotidianâ pluviâ luxuriabant, largiter succīdo,—alias laciniâ veli obvolvo, alias mero fune colligo,—super dorso jumentorum apponens. Opportunum erat, quòd tunc haec pabula deportavi, nam postea propter pluvias paulo difficilior fuit convectio. Ceterùm animantium hilaritas et mea ipsius excitatio moestitiam mihi dispulit.

165. Sub longiore pluviâ multùm ego cum psittaco loquebar; quod quidem ab initio feceram. Sed postquàm consuetus est nuces atque alios cibos e manu meâ capere,

gaudebatque meo adventu, propere discebat loqui, et valde me risu alloquioque solabatur. Etenim, ut plurimùm, docebam eum sic pronunciare: “O fatue Rebili!” sic enim memet appellare solebam. Atqui ille vocabulum “fatue” aut non potuit dicere aut non voluit, meum autem nomen libentissime ac plenissime proferebat. 166. Aliquando audiebam, O debili Rebili; vel, O febili Rebili; alias, O hebili Rebili; quae quidem sic interpretabar, ut essent, O dēbilis, O flēbilis, O habilis! dubitabamque subridens, numne habilis magis an debilis essem. Sed longe saepius meum nomen ipsum iterabat, et quasi variabat amatorie. O Rebili Rebili, inquiebat; tùm accelerans semper sonorum cursum, O Rebi bili, Rebi rebi, Rebi relili, Rebi libili, O!—Et quum ego tristi cum misericordiâ vocabulum O! pronunciarem, ille me imitans primò tragicâ severitate dicebat O! sed in fine tanquàm cavillans deridensque illud O! jlocalariter efferebat, donec in cachinnos solvor.—Neque vincīre eum opus erat; itaque ligamina detraxi.

167. Omnium uvidissimus, ut opinor, Junius erat mensis, nunquam tamen quinque vel sex horas exsuperabant pluviae. Quodam die post imbrem splendida fuit coeli serenitas cum aurâ mollissimâ. Interrogavi memet, quidnam facere oporteret. Stătim respondi,—“Nunc, si vir es, Rebili! testudinem marinam reportabis.” Hoc namque saepe cupiveram, conatus eram nunquam; sed hâc in ˌclaritate sōlisˌ post pluviam, testudines credebam summâ in aquâ suspensum iri. 168. Cymbâ expeditâ progressus sum. Lāto lenique motu fluctuabat aequor maris, molle, rugosum, et quasi oleo perfusum. Fervorem solis aura marina discutiebat: itaque pergo. Tertium illum attingo sĭnum; mox video testudines plurimas, summis in aquis apricantes, fortasse dormitantes. Cautissime circumspicio, et modicâ delĕgo[O] magnitudine unam, cujus caput erat aversum. 169. Lenissimo motu allabor, omnesque caveo strepitūs; dein pedes testudinis posteriores transversis mănibus arripiens,

dum ad proram genibus innitor, uno molimine ac jactu praedam mediâ in cymbâ teneo supinam. Morsus testudinis horrendus est: hunc si cavebis, cetera erunt in facili: in dorsum autem conjecta, jacet immobilis. Confestim redeo, tam citô successu laetus. Postmodò haec praeda majoris mihi erat quàm putaveram.

170. Indies mox foedior ingruebat tempestas. Tandem inter nimbos nigerrimos prodibant fulgura tremenda, quae frigus maximum incutiebant: grandinis procellae sequebantur. Tonitrua per plures horas erant paene continua. Mare vehementer furebat; aestus ipsas ad rupes pertigit. Quando pluvia paulisper destitit, exeo prospecturus: ecce autem carina navis nostrae decem mensibus post naufragium, ipsis in arenis intra cautes projecta. 171. Extra cautes mare montosum erat; intra tam perfractum, ut nulla posset esse cymbae utilitas: sed valde brevem esse intelligo aquam. Tantâ sum cupiditate incensus, ut caligis ac braccis exutis, mare ingressus navis fragmina scanserim. Summae sane partis non multum restabat: quid remaneret in alveo, volo inquirere. Facile video et multa inesse et nihil posse me id temporis amoliri: itaque postquam satis exploravi, redeo domum, per aquas praeter rupes necessariò vadens. 172. Sed algebam, crepitabantque dentes mei. Muto vestimenta: frico cutem: sed algeo tamen. Ignem accendo, neque inde multum acquiro caloris. Sensim invēni, penitùs in viscera descendisse frigus, et morbo me pertentari. Projectus in cubili, quidquid ibi erat vestimentorum circumvolvor. Nequicquam. Ignarus quid facere oporteat, pavesco ne vesper ingruat, tenebris obtegar, inops auxilii consiliique. Tandem algoribus meis nimius fervor succedebat, valde profecto violentus. 173. Interdum Maurorum formulam adhibens, in pectore aspiravi: “O Deus! a te prodivi, ad te redeam!” Quid foret, esse solitarium, tum demùm cognoveram. Jacēre, stare, sĕdēre, cuncta dolebant; flagrabat caput. Corporis dolores angor

mentis exsuperabat. Tenebras, omnium rerum maxime, metuebam. Surgo, pede titubante incedo, aquam potulentam et citrea māla quaerens. Os interius plane siccum erat; lingua si buccas, si palatum tangeret, ibi adhaerebat. Quare mālum citreum in tenuissimas quasi assulas concīdi, quarum unam linguae apposui: alias in poculo compressi, deinde aquâ commiscui. Hoc medicamentum sorbillabam, interdum bibebam. Credidi fervori viscerum id fore utile. Alteram mox atque alteram super linguam compono assulam citricam, siccitatis levamentum. Jam nox adveniebat, recordorque animalia non esse pasta. Feles vehementer ejulabant. Neque potui eas abigere, neque, dum fervor capitis instat, sufficiunt mihi vires ad ministrandum.

174. Tandem in sudorem solvor: post horas dolentissimas mens se aliquantum recuperat. Spisso obvolutus pallio, cibatum praebeo felibus, leporibus, capris, căni, quanquam debilis toto corpore. Jam certum habeo, qualis sit febris hujus natura; felicemque me judico, quod lux in tantum duraverit. Mente levatus, plurimisque vestibus opertus, somnum capto; sed quando dormīto paulisper, morbida me terrent insomnia, pravâ religione plena. Sane pluribus horis ante lucem ipse sudor cessat; tum, quamvis defessus, laboriosè cutem perfrico, et quidquid e vestimentis maxime sit villosum, libens amplector: ligna in culinâ accendo. De remedio morbi tum meditor. Dixi me cinchonam e valle apportasse, atque in usum corii adhibuisse. Bonam hinc esse medicinam noveram; nunc verò contra amaritudinem ejus firmans mentem, aquâ commixtam līběre poto. Nec dubito quin me sagaciter curaverim; nam febris non rediit. Māně autem e cubili surgens, cogito quid postea faciendum.

175. Imprimis statuo: si possim, noctem insequentem non sine lumine me acturum. Aut candelas aut lucernam aliquam judico necessariam. Nihil facilius videbatur, quàm Maurorum ritu rem conficere, si aut oleum aut sebum haberem. Sed

quicquid fuit, id omne credidi consumtum esse, aut in cibatu canis aut in scaphâ resarciendâ, sive in retinaculis jumentorum vel in serrâ. Tum testudinis reminiscor: hujus adipem volo adhibere. Item carnem ejus, ut novum quiddam, pro cibo stătim concupisco. De mactandâ, fateor, haesitabam; nam tale feceram nihil. Caput testudinis si amputabitur, tamen (aiunt) post viginti quatuor horas mordebit tenacissime. Quid ergo occīdet eam? Ego verò opinor, amputato capite, nihil doloris sensurum corpus. Igitur ipso in dolio, ubi in aquâ marinâ servabatur, amputo caput: hoc caute forcipe abjicio: cetera concīdo et plurima intus ova invenio. Horum quatuor protinus torreo, vescorque cum placentâ. Maximam vim adipis excipio. Partem hujus (eam fere quae solidior erat) pro placentis assandis vel pro sartagine reservavi: longe plurimam pro oleo sumsi. Tum de linamentis cogito. 176. Feliciter accĭdit, quòd huic rei non opus est viribus: linamenta contorquere, puellarum potest esse opera. Veterum funium quidquid esset corruptum, pro stuppâ reposueram. Inde duabus horis linamenta confeci, quot triginta noctibus facilè sufficerent. In ferreâ patellâ depono adipem ac linamentum sic circumtortum, ut finis hujus super labro patellae minimum tantùm dependat. Ipsum linamentum liquidâ adipe saturatum accendo, experiorque rem bene procedere. Equidem si dormirem, nemine linamentum subinde extrahente, pòst paulò extinctum foret: attamen id parum rēferre censeo; nam per igniaria possem accendere, ut primùm evigilarem. Postea juvat me invenisse, talem febrem posse subigi.

177. Post triduum finitae sunt pluviae, et sol processit clarissimus. Ego quoque prodeo, tepore gaudens. Inviso littus. Video doliis stratum, cadis, arcis perfractis, lignis omnis formae et ferramentis. Paene in sicco erat ipse navis alveus, cum ancorâ atque ancorali. Cuncta jam pro meis destino, sed volo relaxari paulisper; etenim minùs firmum me sensi: igitur ab his redeo in portum. 178. Feles video,

utramque cum catulis recèns natis. Tum me subit: “Ah! illud erat, quare adeò ejulavere; non tanquam funeris ploratrices, sed ut expostularent catulorum alimenta.” Bonis matribus collaudatis, praetereo. Jamque recordor, feram felem primo illo die esse a me visam; de quo postea aliquoties dubitaveram. Agnosco, aut in saltu aut in silvâ magnâ tales inveniri bestias. 179. Gregem deambulans assequor. Haedos omnes grandescere ac pinguescere notaveram; jamque video juniores capellas spem prolis dare. Inviso lepŏres: en autem, lepus femina lepusculos ediderat. Non ridere non poteram: immò cachinnavi. Sic autem interpretatus sum: Teneram progeniem male nasci ante finitas pluvias: quare sic esse a Naturâ comparatum, ut quàm proxime posteà nascerentur.

180. Lectori denunciandum est, inde ab illâ febre pictatis me conscium novae factum. Re non prorsùs nova erat; nam inde ab ipso naufragio quasi fermentatio mentis coepta est. Tum primùm didici, quanti esset humana caritas, quàm jucundus ipse aspectus hominis. Mox ergā ipsa animalia emolliebar, quorum caritatem pluris quàm utilitates aestimabam. Deinde intellexi, quàm ingens esset inter generosissimum brutorum atque infimum hominem discrimen: etenim quemvis e servis meis Brazilicis loco cănis optimi vehementissime amplexus forem. 181. Jam poenitebat me de parentibus: neminem praeter memet culpabam. Ergā hos reverentia, ergā omnes impetŭs quidam amoris ac desiderii me exercebat: itaque, ut opinor, ad rectam religionem eram maturus. Etenim dixit nescio quis: “Qui inferiora bene amat, hic superiorem bene venerabitur.” Attamen ante hanc febrem ipse Deus ignotus quīdam ac nimius videbatur mihi; quem quĭdem diligere, praeter naturam esse censebam. Nec his de rebus singillatim juvat explicare. Quippe neque ego ab aliis neque ceteri a me eam religionem ediscent, quae pectŏris est, non merae mentis. 182. Sed ipsâ in febre, quando tranquille Deo me commisi,

intellexi primùm, quàm non longinquus esset Deus; immò, ipso illo in loco adesse illum, si uspiam alibi. Exinde profundior de religione me invadebat cogitatio; neque cogitatio solùm, sed cordis quīdam motus, qui me tunc primùm ad sacram lectionem instigabat.

183. E quatuor meis libris, unum dixi esse precum Lusitanarum secundum formas Papales. Idcirco spreveram. Nunc autem legens, plures invenio versiculos e Judaïcis et Cristianis lĭbris, qui cunctorum sunt, non Papistarum modò. Duo me praesertim commovebant. “Quem diligit Dominus Deus, hunc castigat, per virgarum disciplinam erudiens filios.” Item. “Quare homo, qui vescitur aurâ, de poenis delictorum conqueratur? nae, prodest in juventâ sustinere jugum.” 184. Tali lectione affectum, preces ét verae et vehementes sancto me gaudio tum primùm pertentarunt. Porrò hinc repperi, unde solitariae vitae derivarem solatia. Inquietissimus sane interdum eram, pertaesus solitudinis et suspirans ad alloquium; attamen tria tandem plene didici:—constantius ea quae animo, quàm ea quae oculo percipiuntur, permănere:—Deum non minùs mihi esse praesentem, quòd abessent homines:—denique, Ut ex hôc taedio me potuit eripere, sic in eodem posse illum ˛purgato mihi animo˛ pleniorem dare liberationem.—Sed haec pedetentim et plures per menses. Quippe vera religio vita est, non disceptatio ingeniosa, nec nisi multâ pectŏris exercitatione ipsarumque rerum experientiâ percipitur.

CAPUT (VIII.) OCTAVUM.

185. De grege erat quod me male habebat. Capri maximi quanquam labrum perfoderam, tamen expertus sum aliquando ferociter eum cornibus petere; idque periculosum esse sensi, quando ad trahulam eum vellem ligare. Re perpensâ, ne mihi aliquando sit infestus, cornuum ejus maximam partem serrâ amputo. Relinquo tantum, quantum helciis sustentandis sit opus. Exinde gnarus deminutarum virium, tranquillior factus est. 186. Ne posthàc obliviscar, hîc libet narrare, quidnam cornibus ejus fecerim. Solidiora erant, quàm caprarum quae asservaveram: jam arcum terebrandi gratiâ conficere statuo. Saxum quoties vellem perforare, nihil e meâ supellectile placebat. Erat mihi terebra,[P] erat caestrum[Q] fabrile, utrumque tenue nimis; non nisi ligno vel cornui terebrando idoneum. Ad saxum terebrandum clavis spicatis utebar multo cum labore; nunc arcum ritu Maurorum libet adhibere. 187. Imprimis e velorum funiumque trochleolis unam delēgi bonam, perfecto orbe, cujus in medio quadratum erat foramen. Ferreolum item delĕgo; (multa in littore talia tunc jacebant) quae illud foramen tantùm[R] non intret. Hujus unum finem igne mollitum valde tundo, ut sit et solidior et paene acutus: alterum finem in teretius concinno. Mox limâ hîc atque hîc detritam, in foramen trochleolae impingo. Acutiorem finem molâ quoque exacuo: sic ipsam terebram perfeci. 188. Arcus restat. Anquisito robore solido, unum fragmentum circumcīdo serrâ; dein duo foramina paulò obliqua terebro, quorum in utrumque inferciatur cornu infimum. Spatium inter haec relinquo, velut manubrium, quod firmiter possim prehendere: duobus laminis ferreis ac fune robusto confirmo juncturam: Cacumina cornuum laxo nervo connectuntur: hic est arcus. 189. Nervus, trochleolae convolutus

transversusque, fit tensus: tum arcus, citrò ultròque tractus, terebram rotat. Porrò in angustâ assi foramen facio, quod alter terebrae finis facile intret. Assim hunc in dextrâ tenens, dirigo terebram, dum sinistrâ arcu operor. Simplici hôc apparatu saxa dehinc longe facilius terebro.

190. Vereor ne taedio sim lectori, si plurima quae elaboravi accuratè explicem. Nova atque ampla materies e ferro lignoque, quam cum reliquiis navis nostrae nactus eram, novâ me implet ambitione: item auctus grex vim novam trahendi offert. Idcirco, plurima convehenda destinans, majorem volo construere traham, tam latam, ut aequâ fronte jumenta trahant tria, meque ipsum, quoties velim, habenas retinentem, vehant. Quidquid ligno ferrove conficiendum erat, confeci; sed corium dëerat. 191. Pelles si haberem, nec depsendi eram peritus, nec libens propter pelles capros occīderem. Tantum animal, tam plenum sanguine, mactare, avehere, concīdere, nauseam mihi movebat. Sed e fruticibus maritimis unum repperi, cujus folia funiculis comparaverim. Haec in sole siccata, mox oleo tincta, leviter contorsi, tum ex connexis robustiores struxi funes. Inde materiem habebam, e quâ habenas, retinacula, etiam helcia atque alias res jumentis utiles conficio. His si non optime instruebar, meis tamen usibus fuēre idonei.

193. Vix opus est dicere quàm curiosè omnia ferramenta ex littore collegerim; nihil equidem sprevi e lignis, doliis, arcis, fracta an solida essent. Majora quaedam ligna, multo molimine sursùm tracta ipsis in caloribus, pro ponte destino, per quem traha mea aquulam e saltu tramëet. Cratibus superjactis et fiscorum frustis, cum tabulis et humo, viam tandem consolidavi. 194. Alteram quoque viam sub rupibus credo necessariam, ne aestu maris interrumpatur trahae commeatus. *Torno* meo (id est, novâ terebrâ) saxa cavo, nitrato pulvere discutienda; et ˛minùs laboriosè quàm expectaveram˛ objices amoveo viae. Profecto hanc viam faciliùs confeci, quàm ponticulum illum, qui quidem non

magno poterat esse usui, donec tramitem super rubrâ rupe feceram trahae pervium. Omnium meorum operum hoc vires meas unice exhausit, praesertim quia aurae tum maxime stagnabant. Sed protinus magna habui adjumenta frugibus vel fructibus deportandis, sive ab hortis meis sive a convalle.

195. Quinto die ante Kalendas Sextiles, caprae duae partum ediderunt, unaquaeque binam progeniem. Primò lac mihimet avebam, conorque mulgēre. Huic rei inhabilis fui, reputansque declino mulgendi labores, ne ego potiùs pecori quàm pecus mihi inserviat; nam si mulgendi negligens forem, id pecori foret crudele, mox lactis cohiberet profluvium. Tum in delicatiores cibos lac adhibere, longe nimii temporis erat et curae. Spero me cocis nucibus cito abundaturum, atque harum lac semper fore in promtu. His autem de nucibus sunt quaedam explicanda, quae praetermiseram. 196. Nolueram barbarorum more proceras arbores scandere; id quod ét laboriosum fore et periculosissimum credidi. Novas scalas hanc ad rem, duobus anteà mensibus, et propriam falculam commentatus sum. Et quidem pro falculâ, ˛perticae longae in fine˛ loculum incīdo, ubi inhaereat ansa cultri coquinaris: tum ˛funiculo cerâ oblĭto˛ (nam massam quandam cerae habebam) ansam illam perticamque circumvolutam firmiter constrinxi. Atqui modica firmitudo poterat sufficere; nam acuto cultro leviter amputantur nuces.—Pro scalis ipso in cocorum sinu par idoneum arbŏrum succīdo, triginta fere pedes longarum, postquam capita detraxi. Utramque dedolatam ˛quantùm possim sine detrimento roboris˛ extenuo, ut quàm levissimae sint scalae. Sane erant cavae, (medullâ quâdam plenae,) idcirco robustiores, quàm si ejusdem fuissent ponderis et longitudinis, sed solidae. Gradus scalarum addo, e lignis atque e fune, ut in cubicularibus meis: sed tres in summo funes valde laxos relinquo, ut scalae applicatae quasi amplectantur arborem, nec possint delabi. Tali instrumento adjutus, credidi posse me amplam nucum vim

decerpere, quanquam plurimae coci ˛longe proceriores˛ macacis opulentam reservabant praedam. Haec, credo, in Maio mense finita sunt. 197. Equidem coeorum utilitates parùm intelligebam; sed plurimas esse gnarus, nihil rejeceram. Frondes pennasve (si ita licet dicere) parvae illius coci, quam pro remis succīdi, animadverti paene tegulorum[S] esse instar. Has funiculis ita consuëram, ut cuculli[T] vicem optime gesserint. Medullam cocorum arborum atque aliarum palmarum statuo explorandam: corticem omnem asservo.

198. Grex, (quem propter sanitatem maturiùs in saltum transduxi,) evulsis sŏlo pedicis, in vallem rediit. Cunctos invenio circa vetus praesepe, herbas ˛uberrimas atque apprime succulentas˛ summo cum gustatu rodentes. Pedicas detraxi, ipsas animantes reputans a Naturâ meliùs quàm a me edoceri, ubinam potissimùm degĕre oporteret. Quoniam cicŭres invenio sibiloque fistulae obedientes, id mihi sufficit. Succurrit animo, quantùm roboris amiserint vaccae nostrates domesticae, quàm saepe difficili partu torqueantur, per nostram importunam curationem. Vereor ne meum gregem immutem, si stulte ego me immisceam. 199. Seriùs, quum aurae stagnarent calorque ingrueret, non ad saltum perrexere, sed ad apertum ac summum collem; fortasse quia culĭces vel oestri urgebant. Multo mānĕ (credo) pascebantur, ante lucem; posteà auram captantes mirè apricabantur summo in colle, ibidem dormientes. 200. Ego quŏque in stagnante aurâ pertaesus cavernarum, postquam aliquot noctes iterum inter ramos arbŏris dormiveram, melius fore credo, si gregem sequar. Quare multâ ac difficili machinatione tres assĕres longissimos summo in colle sic erexi, ut de colligatis capitibus lectus pensilis sustineretur. Ego per funem ascendo, qui desuper fluitans quasi in annulos nodatur, in quos ingredior. Ut primùm lectulum attingerem, funem illum ad me recipiebam. Talis erat nŏvi cubilis forma.

201. Haec inter opera, ex novo quodam junco contexui dorsualem illam, de quâ dixi, tegetem; item foliis roscidis tum primum caput meum sub infulâ condo. Etenim nimius erat fervor solis; quanquam calor non adeo suffocabat quantùm metueram. Illâ in regione ipsius aestatis nox longiuscula est, flabatque identidem siccâ in tempestate vespertinus turbo venti, qui aëra refrigerabat; necnon quâvis in nocte aura quaedam montana superioribus in locis sentiebatur. 202. Maris temperiem sensim augescere credebam; ego autem magis magisque lavacris captabam frigus. Si caput ac dorsum a sole defendas, alio tegmine vix opus est, nisi propter culices; ego verò, tenuissime amictus, posse videbar multum laboris vel summâ in aestate perferre.

203. Finito quod maxime urgeret, paro humum optimam ab ostio fluminis ad portum transvehere, in qua dioscoreae serantur. Locum delegi, quem possem ex rivulo ˛quoties vellem˛ irrigare. Hunc ad usum ligna aliquot sic cavavi, ut compluvii[U] instar essent. Robustissimas meas tabulas ad traham curatiùs constrinxi, ut humus ingesta ne efflueret. Duobus jumentis biduum conveho humum: traha sub rupibus in plano currit: cava loca impleo; quidquid fimi uspiam rejectum est, comporto, opperiorque tempus dioscoreīs ipsis plautandis.

204. Multum fruebar lectulo pensili. Sub astris jucundum erat frigus, aliquando tamen nimium. Nox decem horas durabat, ac sine crepusculo. Tot horas dormire non possum, frigesco interdum sub nudo aethere. Gregem comperio pasci tres vel quatuor horas ante solem, dormire post meridiem: credo me, iterum animalia imitantem, sequi Naturam ducem. Ante solem exortum iis rebus operor, quibus lux est minùs necessaria: inter has vescendi operam numero atque incedendi sive ad cavernas sive ad vallem. Sed unusquisque dies suum habuit colorem suumque opus. 205. Jam credo advenisse tempus fructûs colligendi. Uvas in hortis invenio multis in locis jam maturas. Aliquot gustatis, magnam vim

decerptam resticulis suspendo, ut sole arescant. Multos per dies hûc commeans idem facio, pluresque fructūs trahâ reporto. 206. Tum *ricinum* invenio fruticem, e quâ oleum illud quod “castoreum” vulgo appellant, conficitur. Multo cum gaudio *maniocam* invenio, ex quâ conficitur *cassava* panis. Hanc in Braziliâ noveram: inde etiam excoquitur *Tapioca* Anglorum. Porro *banana* vel *musa* his in locis nascebatur, infra autem nanas quasdam palmas dactyliferas esse comperio. 207. Alio die optimum repperi in *mangâ* arbore terebinthum, credidique me hinc satis habere posse, tum stuppae, tum terebinthi aut rēsīnae. Plures fructus colligo vix exorto sole, postquam ante lucem ad hortos pedibus incessi. Si quando ˛fabrilem propter operam˛ validâ nervorum exercitatione opus sit, id aut ante solem perficio, aut sub stellis lunaeve luce, taedis aliquando adjutus. 208. Jam paulo audentior factus, canem habens comitem,—si usus veniret, sub arbore dormiebam horis meridianis. E sopore experrectus, apparo traham, jungo jumenta, ipse vehor in trahâ, hortos pomeridiano tempore inviso. Tum fructus ingero, jumentis ad pascendum solutis. Si nimis vagentur, cănis reducit. Demùm junctis iterum ad traham, descendo cum onere pretioso. Nova mox ingruit difficultas, quum non sufficerent arcae protegendis thesauris.

209. Tamen neutiquam satiata est mea cupiditas. Ad cocos nuces demetendas falculam illam mecum apportavi; scalas novas ipsis in hortis relinquebam. Dum autem infra incedo, *ananassas* video multas, (*māla pīnea* vulgo nos vocamus): nunquam ego anteà has animadverti. Jam intelligo et plurimas esse et maximas, paene ex arenis cum cactis nascentes. Unam illicò vindemiavi, nec abstinui quin grande frustum comederim. 210. Mox nucem cocorum ˛ab humo sumtam˛ perforando experior num sicca sit. Paulum lactis exsugo,—dulce, spissum, non copiosum. Plures harum colligo reservoque seorsim. Tum applicatis scalis, quicquid nucum videbatur maximum, id decerpo, duosque facio

acervos. Propere domum redeo cum ananassâ illâ ac falculâ, et, paulum recreatus, in cymbâ regredi ad hortos volo. Attamen statum aestûs quum video, et promontoria quae essent superanda, id verò non ausus sum. 211. Tum subit cogitatio, quanto meliùs foret, si scaphâ possem reportare; tanta erat copia, tanta varietas fructuum oculos et mentem captantium. Bis trahâ hortos invisere uno in die facinus erat magnum: quantum trahâ possem reportare, quinquies id scapha portaret. Post auroram, credo, lenis aura favebit: maris ˛plures per dies˛ aequor fuerat undis expers. 212. Jam dactylos, bananas, cocos nuces, ananassas, uvas, ad libitum me habiturum spero: nimia me spes et nimia cupiditas festinavit. Crastino die ˛leni aurae˛ vela scaphae permisi; illa per vitream oceani superficiem clementissimo motu delabitur; mox ultra promontorium paulò velocius devehor. Demùm laetus ipsum attingo ostium, et detracto velo, remis ingredior rivum. 213. Multa avidis oculis lustravi: quae acervata erant, assumsi: plurima alia abripui. Sine morâ impono omnia scaphae, et reciprocum iter conor. Tum vero fortuna se vertit. Stagnante aurâ, velum inutile erat. Remis incumbo, sed tardiuscule moveor. Nervis contentis, defatigo memet, aestuosâ in horâ. Tellurem observans, dubito anne progrediar, maximâ meâ vi. Cohorreo, ne hâc in parte profluens sit maris, quae me in ignotas aquas rapiat. Uni homini certe nimia erat, nisi vento marique favente, hujus scaphae moderatio. Igitur deficior fortitudine, et reflecto scapham in palmetum, quò tandem pervenisse gaudeo, valde defessus. 214. Ego verò angor animi, quo pacto reduci possit scapha. Re amplius perpensâ, credo nunquam me ausurum eam mari committere iterùm. Tunc moestissime solitudinem meam conquĕrens, optabam ut iterùm puer ille Maurus, quôcum ex Mauritaniâ aufugi, socius mihi navalis foret. Sed protinus me conscientia objurgat, quòd propter servitutem ejus, fortasse necessariam, ego nummos acceperim: itaque ingemens, os in mănibus recondidi. 215. Exinde tanquam in somniis hilarem audivi vocem, Rebili

bebile libi bili O! psittacus autem in humero meo considebat. Is quidem rostro ac capitis plumâ genas meas demulcebat, ac voces profundebat carissimas. Sane tangebar. Quia sine comite meo processeram, ille ad hortos ˛me anquirens˛ avolaverat. Volasse eum, minus accuratè dixi; quippe mancâ etiamnum pennâ, inter volatum atque obliquum saltum procedebat. 216. Tum repletâ fiscellâ, experior quantum possim humeris sufferre incedens. Modicum bananarum et dactylorum onus assumo: vescor quantum libet, bibo e rivulo, et, relictâ scaphâ, ascendo vallem. Pedibus jam siccis, (nam aquâ marinâ immersi erant) sub umbrâ citri per fervores maximos recondor, dormioque paullum; demùm notum per tramitem evado, moestusque assequor cavernas.

217. Ex quantâ calamitate quam angusto discrimine effugissem, per meam tempestatum imperitiam, prorsus nesciebam: nam, triduo pòst, turbo furiosus ventorum totum coelum pervertit cietque intimum mare. In cavernis libens me recondo. Tum memini Kalendas Septembres imminēre, quo in die navis fracta est. Anno superiore egenus eram, inops, spe destitutus: nunc opum multarum sum dominus et praeclaro fruor procellarum profugio. Equidem libris legendis et calami usu peto varietatem negotii. Quae feci, non libet hîc accuratius narrare; sed libro illo mathematico adjutus, dedi operam ut fundamenta rationesque mathematicas solidius probarem. 218. Ut primùm credo saevas praeterîsse procellas, decerno in domesticum hortum incumbere. Dioscoreas circa quinquaginta praeparaveram, radicibus circumcisis: item septemdecim maniocas tractaveram pariter: has omnes in trahâ reportatas rite consevi: mox humum de novo ˛a fluminis ostio convectam˛ addidi, quia de maniocâ prius non cogitaveram. 219. Macacos vidi fructibus meis insidiari, item ˛nescio quae insecta˛ aliquot horum corruperat. Nolo de cibariis anxius esse: alia multa opera curam viresque meas avocant. Credo, quantum sine nimio

labore possim convehere, tantum convehendum; nam nescio utrum, seu robigine seu insectis sive avibus aut macacis, maxima pars rerum coacervatarum sit peritura. Itaque res edules avide reposui; porro alias res, ut ricinum,—e quo facilius oleum extruxi propter fabriles usūs quam ex aliâ quâpiam re. 220. Sed arcae loculique ad res asservandas non sufficiebant. Quidquid habebam ollarum aut lagenarum, adhibui ananassis, persicis mālis aliisque fructibus conservandis. Ahenum maximum oleo ricini spurcum erat; nam quanquam arenâ emundaveram, manebat quidam odor et nauseam creabat. Nova vasa fingere volebam, immo magna, quae ut apud Mauros, doliorum vicem sustinerent. 221. Prima mea experimenta valde rudia erant. De formâ incuriosus, argillam sole siccare et concoquere conor, si massam aliquam possim satis consolidare. Lāteres potius quam ollas conficiebam: cito autem agnovi, rem hâc viâ non procedere. Coctis lāteribus sine dubio erat opus, ad furnum constituendum; dein igne, non sole, coctos lāteres velim. 222. Herbas in sole siccatas pro stramine crudis lāteribus intertexo, argillâ primo subactâ: sic facio struem. Stipites virides cum sicco ligno mistos interpono atque compono: mox subjicio ignem. Materie renovatâ lentum calorem per totum diem sustento: postero die (quoniam non videbatur ignis sufficere) violentius incendo: jamque lāteres bene cocti erant et solidi. Mero luto et lateribus illis (sine gypso, quod ex rupe calcariâ potuissem comburendo conficere) furnum construxi. 223. Omitto narrare, quo pacto in experimentum primò fecerim ollas. Ceterum explorato, posse me plumbo liquefacto vitream quondam faciem superponere, id quod propter munditiam concupivi, optimum credidi, quàm maxime quadrata fingere ingentia vasa; quoniam haec forma omnium esset facillima. Plura horum, fateor, praeter aciem rimas ēgērunt; sed res solidas, non liquidas, recondebam; itaque meis usibus aliquatenus serviebant.

224. Ceterùm ut telorum artem probe exercerem, intimo in portu clipeum quendam ingentem, velut metam scopumve, erexi. Compages erat ex assulis: velorum praetensis laciniis, in medio (pro *taurino*, quem vocant, oculo) pullum lanam affixi. Unamquamque ignipultarum suâ in vice exercebam, aliquando majoribus glandibus, aliquando aut olorinis aut minimis: sed plumbum omne diligenter recollegi, quantum poteram: spatia quoque sedulo notavi, ut in collineando peritior fierem. Nisi me aliquo modo aut exercerem aut oblectarem, moestitia me incessit; etenim non jam laboribus fatigabar. 225. Sed multus eram tunc temporis in coquendo et condiendo, ne fructus perirent plures. Ollas Europaeas aliquot habebam, sed operculis egebam, quae aëra excluderent. E *mangis* rēsīnam quandam elicui, quâ velut pice oblinerem velorum lacinias. Hae, operculis circumdatae, satis bene concludebant ollas; at rēsīnam de novo superlevi. 226. Oblītus sum quaedam de ejectamentis maris narrare. Uno in dolio plura invēni ornamenta, praesertim specilla ac vitreas bullas. Specillorum orae detrimentum tulerunt; sed bullae erant incolumes. Tria item fascicula invēni, discolorum vestium plena. Postquam aperui, sub umbrâ exponendas decerno. Non integra fuit colorum pulcritudo, necnon plures vestium quasi rigescebant. Omnes in cavernis reposui, si forte posthàc utiles fierent. Bullas autem plurimas, resticulis, sive filis conjunctos, super jumentorum cervicibus ornandi causâ suspendi.

CAPUT (IX.) NONUM.

227. Tales inter curas exercebar, quando nova res me vehementer excitavit, Octobri mense. Quodam mane, dum eram in culinâ, mare versùs aspiciens, repente video navigium, nigris hominibus plenum, quod ad portum meum videbatur tendere. Haesito exanimis, neque audeo in armamentarium excurrere, ne cernar; metuoque ne animadvertant aut retia mea aut tramitem. Appellunt sub coeruleâ rupe, extrahuntque captivum, cui brachia post tergum erant retorta. Dum obstupesco contemplans, subitò in navigium redeunt cum captivo et remigantes abeunt. Extemplò alterum video navigium, quod promontorium coeruleae rupis studet exsuperare: jam intelligo priores eòdem tendere, ne a sociis suis dividerentur. 228. Ut primùm evanuere, surgo. Ignipultam corripio bitubam, quae Helvetici militis fuerat; quâ quidem hâc in insulâ nunquam usus eram, praeterquam in exercitando, quoties in clipeum collinearem. Quum paulò gravior esset, furcam quandam pro fulcro adhibebam: quâ in terram defixâ, multo certiùs jaculabar. Utrumque tubum nunc diligenter suffarcio, hunc magnâ glande, illum olorinis; item par pistolarum. Vescor parce; placentam in sinu vestis recondo. Accinctus balteo, gladium sumo, pistolas, bitubam suâ cum furcâ, item prospeculum, quod de collo suspensum gerebam funiculo crassiore, quia loris delicatis deficiebar. Perulam quoque capio, pulveris ac pilulorum repositorium. Tum aliquoties ad Numen Supremum vota vel preces attollens, egredior prospecturus. Canem abegi, qui me comitari voluit. 229. Ad speculam meam quantâ poteram celeritate ascendo. Inde video circiter viginti quinque viros cum duobus captivis. Ignem jam accenderant: mox unum e captivis nudum in arenâ extendunt, caput clavâ obterunt, et confestim membra

discerpunt. Cultros non clare dispexi, sed (quod horrorem simul ac nauseam mihi mōvit) torrefactis membris vescuntur. Dum facinus exsecro, credo licere mihi, si possim, omnes trucidare, qui hospitium insulae meae tam foede violent. Ego autem consedi immotus et tanquam fascinatus.

230. Repente alium video captivum praeter oram maris fugĕre: hunc quinque persequunter summo ardore. Ille, colles versùs tendens, pone rupem evanescit. Tum exsurgens curro, cavens tamen ne exanimis fiam; tandem iterum fugitivum discerno. Viam Lunatam ascendit; pone tres viri sectantur, quorum primus clavam habuit bellicam. Duo illi sagittas. Fugitivum credo a primo secutore velocitate superari, tantummodo praeoccupasse cursum. Ego in fossà quâdam lateo, defigoque furcam in sŏlo. 231. Intelligo fugitivum non posse evadere: etenim anhelabat graviter. A primo secutore prehensus, ab illis necabitur; sed opperior dum prope veniant. Tranquillissime collineo, dein olorinis pilulis jaculor. Illicò prostratus cadit primus secutor. Saltat metu fugitivus, fragorem audiens, sed nescit primò quid acciderit. Mox capite inflexo respiciens, vidit hostem dejectum: tum ipse quoque subsistit, animam recipiens. Secundus adhuc currit: jam sagittâ arcui applicatâ parat transfigere fugitivum. Id me iterum accendit, nec tamen occīdere eum volo. Glande majore ex altero tubo crura ejus peto, affligoque actutum. Qui tertius accurrit, duo socios prostratos cernens, auditoque fragore, summâ celeritate retro cedit. Mox duos alios qui pone sectabantur, hic vertit retro; itaque evanuere omnes. 232. Tum egomet egredior. Fugitivus obstupescebat etiam. Tandem accurrit, et corâm provolutus, terram fronte tangit. Id erat pro veneratione. Excito hunc, et, Anglicē loquens, plane tanquam intelligat, impero ut mecum veniat. Vulneratos volo invisere. Posterior volutabatur humi, nec potuit surgere; tamen ab arcu ejus aliquantum metui. Sed fugitivus circumsultans arcum e

manu ejus eripit: protinus correpti erat oblisurus fauces, nisi ego iratissimâ voce prohibuissem.

233. Vulneratus ille stolide admiratur: angor (credo) vulneris metum domuerat; nam per femur transfossus est. Fugitivum jussi brachia vulnerati mănibus constringere, funemque e loculis petii, frustra. Sed funiculum illum collo detraxi, qui prospeculum meum sustinebat: hic pro compede sufficiebat. Dein vulnere inspecto, mappam e loculis vestis meae extractam applico, et linteis infulae firmiter ligo. 234. Tum fugitivo imperavi, ut mecum tollat virum et in proximo quodam cavo reponat. Non reluctatur ille saucius: credo eum, quum vulnera ligarem, intellexisse tale facinus non inimici esse. Sed ad primum secutorem convertens me, mortuum esse cognosco; fortasse in cor penetraverant pilulae. Confestim fugitivum accersens, reviso speculum. En autem! duo illa navigia jam sunt in mari, abeuntque: id quod mihi erat gratissimum. Credidi eos, perterritos quasi miraculo, aufugisse. 235. In re tam novâ vix me recolligo; spatium considerandi cupio; sed fugitivus me suscitat, osculans talos meos. Equidem tum ejus demulceo genas, jubeoque me sequi. Descendo ad cavernas: vestem induo, cibos appono, ipse quoque vescor. Veste sane ac cibo gaudet, mox iterum iterumque me veneratur. 236. At ego traham paro cum duobus jumentis. Quando gregem aspexit, video quantùm excitetur. Impono trahae lecti vestimenta, ligonem ac palam quandam. Arma mea, praeter gladium, exuor: tum cum fugitivo ac cane ascendo novum meum tramitem, jumenta ducens. Longiore hoc circuitu regressus ad mortuum, incipio humum ligone aperire, ut corpus recondam. Id verò fugitivus me non vult facere: sumit ferramenta, operam strenue perficit: tum mortuum humo obtegimus. Clavam ejus curiosus asservavi. 237. Exinde sine morâ sauciatum hominem in traham assumtum reporto, et gestu signisque benignis permulceo. Profectò volui hominem sanare, nec ignarus eram quantum impediret sanationi

pavor et anxietas. Quare quidquid potui excogitare, feci, tanquam fratri. Aquam libenter bibit, vesci noluit. Postquam vulnus summâ meâ ope sedulò curavi, hunc relinquo: dein fugitivi manūs paro ligare, ut videam quô se modô gesturus sit. 238. Is autem, genibus procumbens, summâ humilitate manūs offert, ut colligem, si velim. Id satis erat. Ego subridens funem retraho: ille rursus gestu demonstrat, velle se mihi servire: atque ego accipio. Jubeo in arenâ consīdĕre. Ipse sericam umbellam, fastûs causâ, effero, et sub hâc compositus, in optimâ meâ sellâ sedens, delibero quid faciendum.

239. Arbitror duo hos viros pro servis et pro amicis esse mihi a Deo datos, si horum possim èt venerationem et caritatem conciliare. Utrumque arguo per me esse morte ereptum; quoniam, ille alter ne stranguletur, id per me stetit. Utrique credidi novam prorsus esse vim jactûs ignei. Igitur sperabam mentibus eorum posse me dominari. Decerno largam caritatem majestate temperatam adhibere. Protenus fugitivo indo nomen *Elapso*; alterum appello *Secutorem*. 240. Sed novus me incessit timor, ne Elapsus, cymbâ visâ, evadet remigans; quare remos primò recondidi. Porro, si domo solus abirem, vinciebam Elapsum; sed, domum reversus, non solvi modo, sed blandissime alloquebar, Anglicâ linguâ prorsus garriens. Optimos dabam cibos, socium operis assumebam, industriam ejus collaudans: multa docui, mox ab eo multa quoque didici. Vidi eum esse gratum et sedulo obedire. Leni cum risu vinciebam eum; necnon ille ridebat, saepius osculabatur manūs meas. Sed ante nundinas tertias pudebat me vincire, nec jam faciebam. 241. Jam quô magis ambobus augerem reverentiam mei, spectaculum jaculationis machinatus sum. Duas tabulas ostento ligneas: demonstro ambos esse lēves, sine puncto vel incisurâ. Unam pone alteram apposui, modico intervallo; sic autem ut Secutor, quamvis claudus, aspiceret. Dein e parvâ pistolâ emitto ignem. Glans,

transverberatâ priore tabulâ, defoditur in secundum. Igne ac detonatione territi ejulabant ambo: mox visâ glande, Elapsus priorem scrutatur tabulam, et mirabundus Secutori demonstrat parvum, immo minimum, foramen. Nec alteruter audebat pistolam tangere. Ipsam rem volueram. Pòst paullo Elapsum per prospeculum meum aspectare feci; id quod cum admiratione commovet. Procedente autem tempore horologium meum ostentavi, apertis interioribus machinamentis. Talibus rebus credebam barbarorum mentes salubriter capi. 242. Jam magnam facio jacturam. Gnarus quantum barbaris noceant vina ardentia, anxius ne his aliquando depravati sint atque efferati, quidquid hujus generis habebam, Deo invocato, effudi, praeter unam lagunculam, quam idcirco in arcanis reposui, si forte pro medicinâ aliquando foret utilis. 243. Nondum memoravi, Secutorem bonis esse indutum sandaliis, Elapsi pedes nudos fuisse. Uterque praecinctorium gerebat, Secutor balteum quoque cum cōrȳto sagittario. Sandalia illa e cortice erant plicata; Elapsus autem, dum sedet domi otiosus, a me quidem vinctus, sandalia propter meos usūs imprimis, dein propter suos, e meâ vetere materiâ confecit. Talem virum cur vincire oportebat? 244. Ego rursùm illi dono vestem versicolorem, ex iis quas ex mari recuperaveram. Is accipit gratus. Post triduum video eum hâc veste fulgentem: colorum splendor, qui aliquantum erat immutatus, integer redierat. Interrogo eum Anglicē, unde hoc miraculum? Ridet ille, laetaturque, sed linguâ nequit explicare. 245. Necnon omisi narrare, lacernam propter nocturnum praesertim frigus utrique me dedisse; id quod libentissime accepēre. Etenim Secutor, qui ambulare nequibat, frigus si quod erat, graviter persentiebat; quare accuratiùs eum protegebam; et sane gratus animi videbatur. Ego autem multis signis doceo, illos inter se amicissimos esse debere. 246. Tandem Elapsum in cymbâ mecum colloco, post matutinam pluviam. Mensis fortasse Februarius erat, serenum coelum, mare tranquillum. Ad tertium remigo sĭnum, ubi horrendum illud epulum vidi.

Tum subit animum, foedas reliquias non esse amotas: nec fallebar. Ipso in loco ossa trucidati viri albescebant. Carnis reliquias aut aves aut insectae aboleverant; sed calvariam humanam quivis noverit: item spinam dorsi atque alia. Elapsus, pietate (credo) gentiliciâ motus, arenâ manibus corrasâ, omnes has reliquias quamvis moerens defodit. Mox ad alias res convertimur. Arbores ille magno contemplatur gaudio, fruticesque explorat diligentissime, folia multa asportat. 247. Ne longus sim, ut primùm verbis explicare poterat, plurimos indicabat mihi fruticum atque arborem usūs: hinc et oleo et funibus cito abundabam. Ex humili quodam rubo oleum hic mihi extraxit, itaque non jam confugiendum erat ad ricinum. Mox tria magni pretii indicavit legumina, inter humidiora convallis; primùm, rapa maxima et optima, nostratibus solidiora et suaviora; deinde, quiddam e fabarum genere, grande ac bonum sane. De Ægyptiorum fabâ audivi. Nescio an haec et illa consimiles fuerint. Tum genus quoddam, ut putabam, cucurbitae; sed formâ fere cylindricâ, velut pulvinulum, colore purpureo, optimâ cucumi praestantius. Postea īdem oryzam detexit humidis in locis, quos ego evitaveram. Porro gossypium mihi retexit. Ex aliis rebus stuppas quasdam vel villos extraxit, cannabi vel lino pares.

248. Aliam quandam rem voluit Elapsus me docere, sed intelligere nequibam. Grandiores aliquot aves, quas ego phasianis rettuli dum propiùs praeter volant, ille manibus plaudens columbas et capras esse dicit. Primò sic interpretatus sum, ut diceret has edules esse, ut carnem columbinam et caprinam. Posteà explicatum est, has aves posse domari et mansuescere, ut capras columbasque meas: de quô seriùs narrabo. 249. Itidem de palmis multa ille me docuit. Equidem noveram alias esse nuciferas, quas *cocos* appellabam; alias phoenices, vel dactyliferas, nanas illas quidem meâ in insulâ. Jam disco, tertium genus ét funiferum esse et saccharum praebere; *caryotum* appellari audio.

Mollissimi fiunt hinc restes, tanquam lora optime depsta, qui propter capistra jumentorum aut cingula possunt adhiberi, necnon propter balteos. Attamen ex aspero nucum villo robustiores contexuntur funes, crassae tegetes, scōpae rigidae. 250. Quartum dixit esse oleïferum; id quod in Braziliâ quoque audieram; anne prorsus eadem arbor sit, nescio. Quintum porro nobilissimum, robore procerissimo et optimo, cujus folia pro umbellâ essent. Denique ex tribus generibus ad minimum, oleum, vinum, saccharum, ab uno ceram, ab alio farinam optimam, provenire. Sed me juvabat, unumquidque inde sumere, unde minimi esset laboris. 251. Tam cito tot res Anglicē Elapsus didicit, ut crederem posse me jam, hôc ministro, scapham reducere. Equidem in hortos eum deduxi, ubi multa me docuit: sed melius arbitrabar, ad reducendam scapham, Secutoris opperiri vires. 252. Ille ex vulnere convalescebat, et summam mihi demonstrabat reverentiam. Ut primùm sine periculo reptare poterat, ad focum accedebat, rem culinariam observabat, paulatim ipse coquebat, et quae Anglicē dicebam, coepit intelligere, etsi pauciora cum eo locutus eram, quam eum Elapso, qui mihi erat socius laborum. Glans plumbea sine dubio e crure ejus exierat: nihil intus remansit, quare simplicior erat ejus curatio, donec solide convaluit.

253. Quodam die Elapsus vitreas illas bullas capris detrahit, et, humillime me veneratus, meo collo circumponit. Ego ridens dolium ei ostendo, ubi plures habeo bullas; mox detractas collo meo capris paro reddere. Ille verò reclamat, obtestatur: tunc e dolio aliquas delegit, quae lucentissimae videbantur; has significat mihi convenire. Minores quasdam ac minùs fulgentes suo collo suspendendas rogat. 254. Quanquam primò irridebam, mox video rem non esse contemnendam. Non barbari sōlum, verùm omnes homines regem suum vel imperatorem insignibus imperii decoratum volunt. Majestati meae conveniebat, ut regium aliquod insigne gestarem. Itaque demùm his bullis, quas pro

regulorum Afrorum lenocinio imperaveram, egomet regium quiddam inesse opinor. 255. Si autem in regno meo ad res ordinandas gradūs quosdam honoris constituam, Elapsus sine dubio summus minister regius esse debeat, et secundariis gemmis fulgere. Ingenium quŏque ejus versutius esse et capacius quàm Secutoris cognoveram, ut erant hi viri valde dispares. 256. Elapsus gracilis erat, procerus, amplâ fronte, micantibus oculis, vultu valde mobili, ore autem suavissimo. Secutor humeros latior erat, minùs procerus, genis plenioribus, vultu non malo illo quidem sed tardiore. Crura, brachia, crassiora quàm Elapsi, qui quidem vix summas suas vires attigerat. Hunc credidi tria et viginti annos aetatis habere, Secutorem triginta vel amplius. Ut, quae ˻mei vicarius˼ Elapsus juberet, Secutor obediret, profore credidi, si Elapsum quasi magistratûs insignibus decorarem. Itaque monilia illa, majora et minora, mihi atque Elapso comprobavi. 257. Inter haec re fabrili Elapsum exerceo, usumque doceo omnis meae supellectilis. Jam intelligebat omnia fere quae dicerem, sed loqui vix conabatur, praeter aliquot vocabula negandi, affirmandi, approbandi, interrogandi. Artem ego ferrariam neque exercueram neque multum fortasse solus potuissem: sed quum ille de ferramentis curiosum se demonstrat, nova me ambitio capit, si forte, his ministris, ars quoque illa mihi serviat. Nunc explico tantùm, per ignem et malleum rem confici. 258. Barbarorum uterque contexendis viminibus, juncis, arundinibus, cannis, valde excellebat. Quidquid hujus modi ego confēci, erat sane inhabile. Jam vero illi magnam mihi vim qualorum, corbium, fiscorum rapide contexunt, Elapso materiem harum rerum comportante; necnon, quod praesertim mihi cordi erat, idoneas perficiunt caligas textiles. Ut aquam excluderent, res nullius momenti videbatur, si lapidum ac saxorum asperitates, necnon insectas defenderent. 259. Secutor autem in re coquinariâ excellebat. E cocorum nucibus placentas delicatissimas, item quasi florem quandam lactis, faciebat. Pisces,

dioscoreas, manioces, bananas, plurimas nuces ita condītas proferebat, ut nihil supra: etenim pro condimentis habebat ananassas, zingiberim, piper et alia aromata, saccharum e palmis et oleum vel optimum. Mox, postquam inter silvas vagari potuit, aves plurimas insidiis capiebat; unde nullo nitrati pulveris dispendio, suave habebamus epulum. Porrò fruticem invenit, cujus foliis in sole desiccatis aquam aspergebat calefactam: horum jus tepidum, saccharo admisto, praesertim cum flore coci lacteo, gratissimum fuit. *Potionem foliaceam* appellabam. 260. Saepius mecum deliberavi, anne satis tuto sĕcures penes hos viros relinquerem: video tamen, si quid in hâc re sit periculi, id fortiter dissimulando optime defendi. Si suspicionem fassus ero, pravum consilium ipse submonebo. Tela omnia amŏvere, quae possint esse lethalia, prorsus non possum. Si (quod minime est veri simile) ambo homines in me conjurabunt, fortasse vix potero servari; nam igniaria mea tela surripient. Sed nisi conjurabunt, alteruter mihi auxiliabitur: nec credo alienari posse amborum animos, dum majestatem ac vim meam benignitate tempero. 261. His rebus perpensis, quia lusus corporeus mentem levat, ludum gladiatorium decerno. Etenim si redeant barbari, si depugnare cogamur, meos viros velim totidem barbaris longe praestare; at si neque suas habeant sagittas neque fusili plumbo exerceantur neque gladiis bonis rem gerant, inferiores barbaris fiant. Igitur Elapsum protenus, Secutorem simul ac sanitas permisit, gladiatoriam doceo artem.

262. Vimineis quibusdam munimentis caput, humeros, crura protegimur, ut magnâ vi possīmus sine periculo caesim ferire; et effusos ex ictibus habebamus risūs. Postea ludum variabam, ne ullâ ratione pugnandi deficerent. Sane ventrem, pectus, vultum protegere, si hostis punctim petat, longe difficilius est. Spissâ tegete ac larvâ robustâ armaturam concinnavi; sed ipsi viminea scuta fecerunt, quae, laevo brachio gestata, ictūs repellerent. Video tamen

hanc ludi formam, quantumvis obtusum sumas pro gladio baculum, oculis et ventri esse periculosam. Psittacus autem re gladiatoriâ abhorrebat cunctâ, multoque cum ejulatu absiliebat. 263. Mox Secutor, qui suum retinebat arcum atque aliquot sagittas, pennis anatum ac ferreis clavis vult sagittas novas fabricari. Ipsius sagittis mucrones ex piscium ossibus erant, nam ferri suâ in gente exstabat nihil. Clavos eos quotquot maxime viderentur idonei, libens dono; is autem valde peritum se ostendit, quum insuper limam et cultrum operi commodo. 264. At ego vel parvam catapultam magno arcui longe anteponebam, pigebatque me quòd pessulum ejus tractorium chartâ describere, nedum ligno fingere, tam difficile videretur. Sed calamis et chartâ designando meditor, experior, donec pessulum cum talo suo tandem recte excogitaverim. 265. Tum caprarum cornua, quae reservaveram, exquiro, et idoneum proponens stipitem caedo, sculpo, terebro: denique mollissimo e ligno, satis magnâ cum diligentiâ, rude et grande constituo exemplar: quo viso totam rem intellexere. Itaque ipsis opus remisi elegantius perficiendum; nec spe meâ falsus eram, nam catapultas haud spernendas pòst paùlo confecerunt. Ego autem glandes idoneas e plumbo confeci, sed spicula avebam.

CAPUT (X.) DECIMUM.

266. Circiter id temporis statui scapham, si possem, reducere, ne vela prorsus corrumperentur. Elapsus autem jam satis intelligebat, quid juberem. Malleum, clavos, serram parvam, argillam vitreariam,[V] acūs sarcinarias, funiculos, velorum aliquot lacinias, in mulctrali composui: haec Elapsus portat. Ego cibum, poculum, cultellum, pistolas porto. Flumen convallis vado transivimus, saxis adjuti modicis, quorum ope credebam pontem sine magno opere posse construi. Sic breviore cursu ad scapham pertingimus. 267. Primùm vela expando, inspicio, tento: tribus in locis valde infirma esse opinor. Denoto, ubi resarcienda sint: id Elapsus strenue perficit. Intereā mulctrali aquam pluvialem marinamque scaphâ exhaurio: fructus in aquâ putrescentes vehementer aversor: subtùs invenio solida omnia, nec quidquam rimarum esse timendum. Fabri ope non egent tabulae; itaque perfectis velis ingredimur. 268. Aura, sicut expectaveram, adversa erat. Remigamus ex ostio, dein expansis velis, ad dextram excurrimus, gubernante Elapso, id quod optime calluit: ego jubeo et vela rego. Ut primùm deflectendum in terram opinor, exclamo “Ad sinistram!” et protinus torqueo vela. Obedit ille: scapha optime convertitur: tunc praecipuus meus decessit timor. Sine ullo periculi sensu primum illud exsuperamus promontorium, quamvis adversante vento, postea celeriùs proficiscentes praevertimur, denique littus intra cautes legimus usque ad portum meum, ubi in navale scapham laetus repono. 269. Ego autem Elapsum interrogo, “Anne bona sit scapha?” Responsum exspectabam, “Sic, sic;” vel “Bona, bona:” sed admiror, quum ille clare ac deliberate respondet, “Bona non est; bonam faciemus posthàc.” Iterum interrogo, Cur? Is verò

quasi novam vōcis facultatem exhauserit, nihil respondet nisi, “Sic.”

270. Quod cibos collegeram et sēvĕram longe amplius quàm quod mihimet, uni viro, erat opus, sāne gavisus eram: sed quum Secutor, injussu meo, in agello meo novam operam inciperet, iracundiùs paullò rationem ejus rei reposco. Is humillime mănibus ac vultu deprecans, “Sic optime” esse confirmat. Ego vero gaudeo, quòd, tardior ingenior qui visus erat, per se possit bonas operas excogitare; nec diu est, quum video, in hortulo eum pariter atque in culinâ fore utilem. Jumentis ĭdem gaudebat; inde spes mihi, fore ut ex diversis famulorum ingeniis cumulatior proveniret opera nostra. 271. Ut primùm, sanato crure, natare ausus est, admodùm gestiebat; nam propter tepōrem maris, nigritae omnes natandi sunt studiosissimi. Equidem post primum illum diem nunquam in ipsum mare me committebam, ne intra cautes quidem; tanta me timiditas in solitudine invasit: in portu modò natabam. Sed cum Elapso etiam inter fractos fluctūs amabam ludere; mox aquâ, velut telo, inter natandum, aves grallatorias petebamus, quô in ludo acerrimum se Secutor ostentabat. 272. Oleo jam abundans, *saponem* facere volui; nec poteram Secutori, quid vellem, explicare. Algas vere marinas plurium generum cremavi: earum cineres oleo admistas igne lentissimo percoquebam, aquâ calidiore circumpositâ. Item e mangarum fructu quum spissum quandam extraxissem rēsīnam, hanc oleo commistam itidem decoxi. Post aliquot experimenta, duobus modis saponem non ita mălum confeci: tum omnem rem perspexit Secutor, meque in sapone componendo facile superavit. Usum autem saponis edocui, atque exinde in curando corpore utebar. 273. Rideo sane, quum video quantâ ille superbiâ aurigam se e trahâ jactet, in vilissimo quodem scamillo sedens, tribus jumentis vectus. Ceterùm omnia quae imperaverim, recte perficit, usuque trahae impetrato, multas reportat radices cum

ipsarum humo: has dividit aut circumcīdit, fimum curatissime ingerit; demùm satis magno cum labore amplum facit seminarium. Tum mecum arguo, si nimium praeparetur cibi, id minime culpandum, quoniam tres viri vesci e meo oportebit: item industrios homines non e suis laboribus effugituros; jam pro patriâ adoptasse hanc insulam. 274. Elapsus quoque suas inveniebat operas: atque ego, dum uterque mihi, quidquid jubeam, obediat, gaudeo quòd liberrimâ utuntur diligentiâ, neque socordiae sint amantes. Tamen ne subitò defessi concĭdant, saepius excogitabam, aut ludo aut varietate, levamenta laboris. Remigando, piscando, gladiatoriis ludis, natando quotidie, telis et catapultâ, ordinarium opus variabatur. 275. Tunc autem texendo vel plicando praesertim exercebat se Elapsus, nec quidnam conficeret, satis intelligebam. Ex cannis diffissis quasi tabulas complicat arcte reticulatas, juncosque sic internectit, ut foramina concludat. Levissimum sane erat opus, quamquam firmum. Artem ejus admirans, quaero tandem, quorsum haec spectent. Respondet, “Propter scapham, sed ferro quŏque opus esse.” 276. Amplius interroganti, totum suum propositum explicat, partim verbis, partim rem ipsam demonstrando. Ait, scapham in fluvio esse non semper malam, in mari cum velo plenam periculi; quippe quae neque fluctūs neque vim venti tolerare possit. Duplex opus scaphae esse addendum. Ne fluctus a fronte supercurreret, erigendam tanquam loricam in prorâ, dein praeter latera quasi alas expandendas, sed has firmandas ferro. Id mihi esse curandum, se paraturum cetera. 277. Admirabar hominis ingenium, nec tamen proram praealtam approbabam; ille vero negat sine his rebus vela profore. Mox ingemo, nescius quare, quorsum, quando, in magnum mare sim invasurus. Sed memet objurgo: Cur tandem, priusquam hi viri ad te venerunt, tu tantopere hanc scapham fovisti? Agnosco oportere, in casūs necessarie incertissimos, scapham quàm robustissime reconcinnare, vēlis idoneam. Itaque de ferrariâ re etiam atque etiam commeditor, modò

chartâ delineans, modò ipsa ferramenta colligens, comparans, examinans.

278. Inter haec libet cum Elapso caprorum scopulos visitare. Equidem semper timidus fueram, quoties ibi forem, (nam inter saxa prospicere nequibam) ne novum quid atque infestum latens subitò ingrueret. Fateor me, dum solus manebam, timidiorem indies factum. Minùs minùsque me in densos arctosque locos volebam committere; sed aperta amabam spatia, ubi cuncta longe possem prospectare: idcirco quoque minùs inter saxa caprina pervaseram. Nunc cum Elapso fortiorem me gerens, cum pistolis prodeo: ille sicam gerebat: explorare, non venari volo. Ascendimus tramitem; verna prata floribus suaveolentia praeterimus; locos notos recognosco. Mox longiùs penetrans, ab excelsiore quodam saxo repente novum gratissimumque video prospectum. Lacus longissimus, quasi amnis flexuosus, per plura millia passuum in fronte jacebat. Aquas quasdam vicinas anteà notaveram; jam agnosco aut membra hujus fuisse lacûs, aut ejus quasi cisternas naturales. In orâ erant herbae fruticesque viridissimi, uberrimum mitibus bestiis praebentes alimentum. Circa surgebant acclives scopuli, quibus decurrentes sine numero rivuli lacum replebant. Maxima vis hîc versabatur aquatilium alitum tanquam suâ in domo. 279. Dum haec me valde excitant, Elapsus antiloparum gregem viderat, magnâ cum delectatione: mihi in *paludes* aspicienti illud jam succurrit, fortasse has ejus esse generis quod *palustre* appellatur. Sed nolo eas perturbare, atque ad mare potiùs duco, ubi juga montium altiùs assurgebant. Lacum a septentrionibus circumeo, inde pergens mare versùs. Tandem, per scopulos enisi, mare non longe videmus, sed descensu asperrimo a nobis divisum. Subjacebat ora terrae, longula, palmis praesertim abundans; sed rupes ulteriùs ipsas in undas videbantur se praecipitare. Nullum sane portum hâc in orâ dispicio, quod orientem versùs patebat. Circumversi, sed

mare despicientes, redimus domum. 280. Ego verò, quanquam augescebant imbres, operâ ferrariâ identidem exercebar. Incudem, folles, malleos, forcipes, e re tormentariâ navis nostrae habebam. Fornacem de novo, famulis meis adjutus, decrevi exstruere, lateritiam materiem residuam adhibens. Carbones e ligno parare uterque probe calluit. Mox, Elapso folles exercente, ego ac Secutor ferreolos calefactos tundebamus. Etiam calidum frigido pertundere docebam, dum Secutor forcipem tenet. Sic virgae ferreae, quales propter scapham postulabat Elapsus perficiuntur. Aliud post aliud paullatim conamur; primò multimodis clavos ferreos mutabamus,—in hamos, in annulos, mox in spicatos annulos; sic plures in formas discebamus ferrum fingere. Tandem illi, re totâ perspectâ, significant, meo labore non jam esse opus: se hujus artificii esse compotes. 281. Inter haec, magno sum dolore afflictus, occiso psittaco. Hunc accipiter quidam incautum excepit, neque ego ulcisci poteram, quanquam strepitum carissimae avis audiens. Sed antequam ignipultam attinerem, hostis cum praedâ evanuit. Hanc sane rem aegerrime tuli. Quod postquam animadvertit Elapsus, solari me volens, psittacos non bonas esse aves dicit, alias quasdam longe meliores; neque dolendum esse, quando tanta mihi superesset avium pulcerrimarum atque utilissimarum varietas, quae *velut caprae aut columbae* cibatum ab homine accipere vellent. Tunc memini, eum tale quid de phasianis illis dixisse; mox interrogando comperio, ipsas has aves facile mansuescere et ova parĕre plurima: id quod libenter audio. Tum Secutori denuncio, si aliquot harum avium possit insidiis capere vivas, id mihi fore gratissimum.

282. Plurima per imbres parabamus. Catapultas indies perfectiùs figurabant: loricam ego et alas scaphae summâ curâ maturabam. Scilicet Elapsus bitumine quodam opus suum perunxerat, ut aquam rejicerent junci cannaeque: a me postulabat ut compagem totam firmiter conjungerem.

Alia quaedam in melius novabam, quae longum est dicere:—de supellectile tractoriâ, item de arcīs penariis. Famuli autem mei operas quasdam inter se exercebant, de quibus non consulebar. Id me non conturbat, quoniam industrios sentio. Inter imbres pabula vel ligna colligunt, folia, cannas, alia reportant, fimum humo ingerunt, gregi inserviunt, natant, remigant, gladio vel telis se exercent. Sic dies praetereunt celeriter. 283. Jam Secutor ad me venit, veneransque humiliter ait, "Pessimos esse lepŏres: velle se occīdere." Dioscoreas et maniocas ostendit, non corrosas modo, sed ex humo evulsas. Lepores si supra sint, "bonos" esse ait, sed "infra non bonos." Etsi parùm bene loquebatur, intelligo quid velit, et video non esse absonum. Attamen vexare mitissimam gentem, quam egomet tanquam colonos deduxeram, id nimis crudele puto. Tandem, multùm reluctatus, escâ atque blanditiis veteres mansuetosque parentes capio, et in pristinam caveam concludo. Ceteros ad arbitrùm Secutoris abigi aut occīdi patior. 284. Duorum jam ministrorum operâ adjutus, paullò amplius poteram litteris me dare: id vero ipsum illi mirabantur. Aliquando quasdam res iis e lĭbro legebam, si quid possent intelligere: pòst paullò id eos penetrabat altiùs. Nempe videbant, sibi esse aut suam aut senum aliquot ˛quibuscum vixissent˛ sapientiam; me ex libro plurimorum cognitiones ad libitum meum haurire. 285. Quoniam neque librorum habui copiam, neque otium iis esse poterat, litteras docere supervacaneum credidi; sed libere colloquebar multis de rebus. Illi autem, arrectis animis, studiose auscultabant. De meis fortunis aliquot res enarravi, denique de naufragio. Magnitudinem demonstravi navĭs et uberem rerum copiam, quam ex meris ruinis excepi. Talia dum narrabam, illi textilia continuabant opera et linguae meae indies fiebant intelligentiores: id quod maximi sane erat momenti.

286. Tandem se aperiunt, explicantque quidnam elaboraverint. Regium mihi vestitum exhibent atque

imponunt. Primum erat capitis decoramen, crista vel corona ex pennis multicoloribus: hanc infulae meae superimpositum volebant. Dein tegĕs dorsualis ex palmeis cannis atque arundinibus; quae sic erant dispositae, ut ipsarum colores pro pulcerrimo fuerint ornamento. Praecinctorium item erat ex mollibus juncis, quod a ventre ad genu pertingebat. Tum calcei, ex palmarum fune supra, ex cocorum villo infra. E bullis vitreis catellas fecerant, collarem talaremque: porro alias bullas aut vesti aut praecinctorio assüerant, tanquam gemmas. Talia fidelitatis documenta laetissime et benignissime accepi: sensi profectò, posse barbarica regni insignia multùm valere, aut apud hos ipsos, aut apud alios barbaros. Decerno quotidie, finitis operibus, uno alterove horum me ornare; et si qua dies solemnior videretur, gestare universa. Nunc, benignitatis ostentui, utrumque fidelium ministrorum super oculis osculor. 287. Longum foret si narrarem, quantâ cum industriâ messem fructuum, radicum ac foliorum suâ in tempestate collegerīmus, tres viri cum tribus jumentis. Ego autem post biennium hâc in insulâ jam factus sum temporum peritior: si verō antea ego nimium fui avidus, hi nunc meam aviditatem superant. Nec culpo, immo laudo et gratias ago, quòd tam laboriose victum et delicias comparent. Pluviae, calores, procellae, fulgura, suo in ordine, velut anno superiore rediēre. Demùm, tempestate illâ peractâ, coeli serenitas rediit; atque illi sub auroram laborantes, scapham perficiebant praeseptam labrosamque. Dein post autumnales procellas prorsùs finitas, ut ipso in mari probaretur opus, erecti sunt omnium animi. Vēlis accuratissime recognitis, varias cursûs experimur formas. Pro saburra ˛ponderosa aliquot saxa˛ portabamus; haec cum ipsâ ancorâ ita collocavimus, ut scapham male deprimerent; quae nihilominus se solidam stabilemque praestitit. In portum regressi, novam loricam exploramus, num quà laxetur vel firmitate careat. Sane plauditur ab universis. 288. Postridie coram me submisse veniunt, dicuntque, “esse quod

velint orare: sperare se, benigne me auditurum.” Impetratâ veniâ, lībere curtēque explicant, “sine uxoribus vitam non bene transigi: velle se in scaphâ uxores ex adversâ terrâ reportare.” Id me sane perculit: tot res in mentem irruebant; vultusque meus, ut credo, retegebat, quid sentirem. Breviter aio: “omni in re me illis consultum velle; si possim, facturum; sed multa esse perpendenda, nec posse me illicò responsum dare. Ad munia sua redirent, crederentque me de suo commodo anxie meditarî.” 289. De mobilitate et perfidiâ barbarorum multa audiveram. Memet interrogabam, anne idcirco regiis me honoribus cumulaverint, ut scapham furati abirent. Id vero posse nego; hi namque viri fuêre hostes: uterque ad me quàm ad alterum propior est. Tum si aufugere velint, Quamne ad terram? anne ad patriam? sed patriae sunt diversae. Sed sint sane fideles: mene scapham meam cum meis ministris mari committere, domi sedentem? qui si fluctibus hausti nunquam redeant, iterùm sum orbatus, et pejus quoque, spe abruptâ. Melius arbitror pericula participare. At si omnes egredimur, quis gregem custodiet? quis fruges decerpet, servabit? Talia commeditatus, crastino die iterùm colloquor. 290. Primùm interrogo, Anne jam uxores habeant. Secutor abruptiùs respondet: “per me suam uxorem a se distractam:” fuscus autem rubor, dum loquebatur, vultum oculosque implebat, in quo tenerum aliquid inesse putabam. “Mortuum esse se uxori suae,” addidit; “quae, secundùm gentis morem, jam alii viro sine dubio nupsisset; quoniam, se vivere, nemo suorum posset credere.” Recte eum dicere judicabam. Mox Elapsus humescente oculo incertâque linguâ respondet, “sibi virginem quandam fuisse desponsam, quando ab hostibus surreptus esset.” Nihil ultra addidit. 291. Deinde interrogo, unde velint uxores petere? ab Elapsi patriâ an a Secutoris? et quo signo cursum in mari possint dirigere? Respondet Elapsus, “Secutorem ad ipsius patriam nolle reverti: id uxori ejus fore crudelissimum: Elapsi patriam ambo petituros. Ceterùm si vento favente hanc insulam ipsâ vesperâ

relinquant, cum luce terram continentem propiùs visurum, cunctam sibi satis notam; deinde, ut primùm popularibus suis aspiciantur, his approbantibus ad terram appulsuros.” Talia quum audissem, respondi: Recte se res habere; sed amplius esse ponderandas.

292. Vespere post operam, ad rem redeo, interrogans: “Quis autem tot buccis cibum dabit, si hâc in insulâ quinque erimus,—tres viri, uxores duae?” Tum Secutor arridens ait, “Octo hominibus satis esse jam cibi, superque.” Elapsus autem, genibus meis provolutus, dextram osculatur, oratque, “ne irascar; sed amplius quiddam illos in animo habere. Interroganti mihi, Quidnam igitur?” respondet: Matrem suam esse mortuam, fratres occisos: velle se, si possit id fieri, patrem suum hûc transvehere. Hoc quum dixisset, vultum meum sollicite contemplans, addit: “Numne aliud quiddam audeam dicere?” “Perge:” inquam. Tum dicit, “Nescire se, quis sit uxorem daturus: posse autem fieri, ut parens, qui unam habeat virginem filiam *ita* velit dare, *si* cum eâ sit iturus. Anne ego nolim insulam meam frequentari?” Res ipsa non mihi displicebat: quanquam id quoque reputo, cavendum esse, ne nimiâ barbarorum frequentiâ ipse in servitutem redigar. Ergo benigne respondeo, de tot novis rebus considerate cogitandum. Illud tantum affirmo, si proficiscentur, me socium periculi habituros.

293. Postridie iis annuncio, gratissimum esse id mihi, quòd tam longe prospexerint tamque industrie laboraverint, praeparantes cibum, instrumenta, materiem, ipsamque scapham. Talibus viris, quidquid restet ardui, sperare me fore pronum; sed priusquam aliis de rebus dicam, illud apprime necessarium, ut nostram nos insulam exploremus, antequam in casūs maris committamur. Hoc enim stare mihi certum, ut non sine me navigent. Jam si procella ingruet, si vi venti in aliud insulae lătus detrudamur, quid ignavius, quàm non nôsse portūs, littora, rivos, ubi tutò recondamur?

Circumnavigandam insulam, indagandas profluentes maris, tentandas bolĭde profunditates, notandas in chartâ montium formas, priusquam in incerta maris ruamus. Haec quum dixissem, illi primò vix intelligebant; sed postquam bis terque explicavi, tandem aequissimis animis decretum meum acceperunt.

CAPUT (XI.) UNDECIMUM.

294. Post hos sermones uterque magis magisque in operas ruit. Vestitus nuptiales ac dona sponsalia credebam praeparari. Cannarum, arundinum, juncorum, restium vel filorum, pinnarum plumarumque magnam vim comportabant. Postea explicatur, patrio Elapsi regulo plumatam vestem ac dorsualem tegetem pro dono destinari. Id quum intellexi, e vitreis meis bullis plures obtuli, ut pro torque collari essent: has accepit Elapsus libentissime. Video quoque lectorum opercula vel stragula e mollibus juncis contexi: igitur versicolores vestes ˻quas habebam fulgentissimas˼ in sponsarum usum dono. 295. Ego vero bŏlĭde (quam Graeci vocant) quaesitâ;—etenim plures in nave fuerant—saepius cum alterutro virorum egrediebar longiùs, interdum in cymbâ, si valde esset serena tempestas, quia tum remis certior est cursus. Tunc totam illam oram quae Caprino Jugo subjacet, satis exploravi; nusquam patebat scaphae receptaculum: sed colles accurate delineavi, ut locos posthac recognoscerem. Necnon cum ambobus in scaphâ egressus, oram adversam juxta hortos ulterius visitavi; quidquid de littore, de profunditate, de montibus erat notandum, id conscripsi, notatis coeli regionibus. Necnon unicuique montium nomen indidi aliquod, cum suâ figurâ descriptum. 296. Quum die quodam in hortis cum Elapso permansi, Secutore domum misso propter varios usus, per inferiora prata diligentius exspatiantes, oryzam invēnĭmus in uvidiore loco late crescentem, ubi nunquam anteà incesseram. Hanc rem credidi posse aliquando magni esse momenti. 297. Postridie quiescente aurâ, excurrimus in cymbâ usque ad portum hortorum. Montem illum altissimum judico praecipuum esse oportere locorum documentum. Quare a tribus lateribus

figuram ejus accurate delineo; tum credidi, me, si hâc in parte insulae forem, in die quamvis nubilo posituram meam agniturum. Cautes quoque, si quas vidērem, scripto notavi. 298. Profluentes maris multò erat difficilius observare vel conjectare; nam aestus diurnus atque aura conturbabat rationes meas. Insulam a Septemtrionibus praeverti non ausus sum. Multa navigando expertus, tandem despero de profluentibus cognoscendis, nec valde perturbor, sed de hac re reticui.

299. Domum revertenti delicatissimum mihi prandium apponit Secutor, ex avibus grandioribus membratim concīsīs. Genus avium nesciebam: num otides[W] esse possint, dubitabam. Ille explicat, esse eas ex hôc genere, quod mansuefactum volebam; sed hactenùs nullam se cepisse vivam. Neque ille neque Elapsus vult vesci: sed postquam finivi, vescebantur. Tum interrogo, quidnam de grege possit fieri, si nos omnes peregrinamur. Tacent paulisper; mox Elapsus respondet: “Si faveant aurae atque Fortuna Maritalis, triduo nos posse reverti. Solvendum esse gregem, compedibus fortasse vel objicibus praepeditum. Quando redeamus, fistulae cantui obedituros: sin minùs, si forte haedorum aliquot amittantur, ferendum damnum. Nos e colle Caprino novos haedos, si libeat, venari posse; uxores non posse.” Quando haec serio ac deliberatissime dixit, vix risum continui. 300. Sed pergo interrogare, Quot remos habeamus scaphae. “Duos tantùm,” respondent; eos nempe quos egomet fabricavi. Id sufficere nego; quippe si aurâ deficiamur, fortasse remigantes tres viri quatuor remis novum assequemur ventum, sed duobus utentes remis in stagnante aëre haerebimus. Novos remos, clamant, caedendos; id quod ego comprobo. 301. Tum alium injicio scrupulum. Si barbaris foret confligendum, ego ignipultâ pistolisque valeo; ministri mei cominùs gladio bene pugnant, sed eminùs a barbaris superantur. Nam neque multas habent sagittas, neque multum in hâc arte sunt

exerciti: porro si maxime essent sagittarii, duo viri a multis facile obruuntur. Melioribus opus est telis,—Hìc pausam facio. 302. Illi primò tacuere: tandem invito sermonem. Elapsus timide interrogat, “anne sciam, quot habeamus in usum catapultarum praeparata spicula missilia?” Tum respondeo, “Ego certe nescio.” Ille vero, tanquam veritus ne me reprehensione corripiat, tacet iterum. Sed Secutor, paullo audentior, testatur, “non posse illos portare spiculorum jam confictorum pondus: plura confingere, inutile esse: quod genus telorum sit melius, se nescire, nisi si ignipultas denotare velim.” 303. Sensi me errâsse; nam nolui igniaria tela tunc eos edocere. Itaque benigne dixi, “industriam illorum omni laude esse dignam, meque gaudere, quòd tantam haberent spiculorum vim: sperare me, sine praelio aut jurgio nos redituros; sed quotidie catapultas exercerent, et tot uterque secum assumeret spicula, quot res ipsa permitteret.” Tali responso contentos se demonstrabant.

304. Caesis duobus cocorum truncis, dissecamus, dolamus, in remos fingimus;—nam quatuor remos placebat conficere. Variatâ operâ ac ludo, in labores reficimur, aemulatione ac spe erecti. Haec inter negotia multum colloquinur. De ipsorum patriâ interrogo viros, numne earumdem rerum sit ferax, quae hâc in insulâ gignuntur. 305. Illi explicant, paene contiguas se habitasse regiones, scopulosâ orâ divisas, quae ˛ipsos propter scopulos˛ ab utrisque concupisceretur; hinc illos internecinis involvi bellis. Nam ceteram suorum terram ex merâ humo consistere, molli, uvidâ, arboribus fruticibusque uberrimâ, sed siccis solidisque locis carente: porro per inopiam ferri optimum lignum minus esse utile; igitur saxo destitutis nulla esse domorum fundamenta. 306. Domos gentilicias, ut plurimùm, nidos esse, inter ramos arborum contextas, ut ab udo solo submoveantur, praesertim tumescentibus fluviis. In uvidâ calidâque illâ humo procēras nasci arbores, egregios fructūs; plura tamen genera meis in montibus vigere, quae

illic uvidus calor non patiatur. Interrogo, Habeant-ne uvas? “Habebamus,” inquit Secutor, “sed gustu his dispares: nil erant nostrae, nisi dulcis quaedam in ore aqua.” “Ergo,” inquam, “tu exquire, quidnam e siccatis nostris uvis sit optimum, quod patri sponsae tuae des dono.” Arridet. 307. Tum in Elapsum conversus: “Tuâne in patriâ nuptias tum celeriter perficiunt, ut parens tribus horis unicam filiam viro ignoto foràs ducendam tradat?” Paullum pudibundus respondet ille: “Si pater domi relinquendus erit, non potest id fieri: sin pater cum filiâ sit iturus, potest nonnunquam. Atqui neque ego inter meos sum ignotus, et propter me confident Secutori. Te autem regie vestitum postquàm viderint ac vim telorum noverint, audierintque a me qualis et quantus sis, quidlibet mihi tui gratiâ concedent.” Dubitabam, merane esset hoc adulatio, an veritas; vera tamen eum dicere, libebat credere. 308. Mox e Secutore quaerebam, quapropter ipse atqui ipsius populares ad insulam meam tunc pervenerint et nunquam aliàs. Rem ab initio narrat. Scopulosa illa regio erat ab alteris occupata: hinc coeptum est bellum. Quisquis hostium erat in praesidio, comedendus destinabatur: id gravissimum iis supplicium. Inter alios correptus est illic Elapsus. Sed patriam versùs redeuntes oppressit procella, quae duas scaphas in apertum mare abripuit. Totam noctem frustra luctati, summo mānĕ insulam meam non longe vidērunt. Volentes neque vēnēre neque iterum venient; nam ignei mei teli vis pro fulgure praestigiatoris divini sine dubio nunciatur. 309. Tum volo scire, utrum hic esse insulam prorsus nesciverint. Tum Elapsus confirmat, montem insulae excelsissimum interdum distingui; sed non vacare ut merâ curiositate mari se committant,—tumido, an tranquillo. Percontor, numne caro humana propter lubidinem palati exquiratur. Ambo vehementer negant: in ultionem summae injuriae, idcirco tantùm aiunt quasi religiose comĕdi. 310. Mox Secutor urget, ut diserte dicam quô die velim navigare; nam certum se habere, benigna mea verba pro factis valere, nec velle me

sine causâ diem proferre. Tum video decernendum esse sine ignaviâ diverticulorum. Respondeo, si cuncta parata sint, intra triduum nos profecturos. Rursus interrogat, anne velim eum omnia, quae victûs causâ sunt commoda, praeparare: ego autem assentior. 311. Crastino die, dum aliis in rebus absum, Secutor haedum jugulat, sanguinem in agello suo diffundit, cornua reservat, membra discerpit; alia coquit, alia suspendit in fumo. Ungulas Elapsus pro glutine arripit, pellemque incipit patrio more depsere. Haec rediens invenio obviam; sed neque probo neque culpo, quoniam veniam meam praeripuerat Secutor. 312. Ad Elapsus conversus quaero, anne suâ in patriâ tales sint capri, sive aliarum pellium abundantia. Respondet, apud suos abundare ursulos, porcillos, immo porcos varii generis, macacos, sciuros, et quadrupedes capris meis pares, paene aquaticos; ex quibus pelles diversas habeant; porrò formidandos sed raros pardos, quorum pellis optima sane: item audisse se, longe inter scopulosos colles capros fere hujusmodi existere: se nunquam vidisse.—Lubet me talia sciscitari et colloqui.

313. Post biduum mihi nunciant, parata omnia: occidente sole navigandum. Hic nuncius me quasi stupore defixit; nam mille res prius videbantur conficiendae. Sed video me multa imperasse: nunc dicto obediendum: ergo de bellico apparatu primùm satago, postpositis rebus ceteris. 314. Mox repperio Secutorem lepŏres meos occīdisse, coxisso, sub crustulâ condidisse. Vultu angorem demonstro: sed ille, me commotum sentiens, humi consĭdet tacitus, reprehensionem (credo) expectans. Demùm fractâ voce ait: “Poenitet me, siquid te, here, laesi.” Tum suspirans dixi, “Mutari non potest: fortasse non male fecisti: ceterùm ne canem meum occīdas. Ego verò tibi ignosco.” 315. Ne longus sim, fere Nonis Novembribus, sub noctem navigamus, nunc remis, nunc aurâ adjuti. Astris facile dirigebatur cursus ad meridiem. Quum vento tranquille ferebamur, quieti me dĕdi, jubens, si quid mutaretur, expergefacere. Ante lucem

stagnavit aura; tunc evigilo; jubeo remigare. 316. Orto mox sole, Elapsus grumos patrios procul agnoscit: uterque moestior videbatur: susurrabant inter se. Sed Elapsum dormire jubeo: ego cum Secutore propello scapham. Post horulam video Elapsum propter inquietam mentem non posse dormire; itaque Secutori impero somnum. Quando intra conspectum venimus, Elapsus in mālo erigit signum, apertâque arcâ, regiis vestibus me exornat. Tum extracto cibo vesci hortatur. Secutor mox evigilat, et vescimur omnes, căne non invito. 317. Jam linter a terrâ cautiùs appropinquat: tres inerant viri: credo, quia nos erant tres. “Quid autem te tui cives vocant?” Elapsum interrogo. “Ego apud eos” inquit, “sum Gelavi.” “Dehinc ergo apud me eris Gelavius,” inquam. “Ego vero apud meos eram Totopil,” infit Secutor. “Ergo tu,” inquam, “eris Totopillus.” Dum risu et alloquio oblectamur, accesserat linter: mox noster Gelavius nescio quid clarâ voce pronunciat. Illi gestientes strepunt, proxime accedunt, me mirabundi aspectant. Postquam iterum peroravit Gelavius, illi rapide ad terram remigant, nos sequimur tardiuscule. Tandem, jubente Gelavio, ancoram jacimus: me viri mei, honoris causâ, humeris suis in littus deportant. Stratis tapetibus, consideo: sericam meam umbellam Totopillus super me praetendit; Gelavius evanuerat. 318. Opperīmur reditum ejus. Redit demum cum catervâ magnâ. In fronte erat ipse, cum seniore viro et virgine. Tum me compellans aït, “En pater meus! En unica soror!” Pater genua mea manūsque fervide osculatus est, virgo quasi venerans constitit. Mox Gelavius cum Totopillo verba secreto habet, post quae intimos credidi sermones misceri. Interea tota nobis caterva circumfunditur, mox ad scapham se convertit. Id me aliquantum commovet. Gelavius autem multas res, dona principi, effert; dein ignipultas meas cum sacculis subsidiariis: mox Totopillum video scutulum pro metâ erexisse.

319. Quinque juvenes cum arcubus astabant. A viginti passibus sagittas ad scutulum direxere; nemo medium ferit, nemo per tabulam penetrat. Deinde Gelavius et Totopillus a triginta passibus e catapultis jaculantur. Hi ét justius collineabant, et altius penetrabant: facile erant victores. Postea ad me venerans accedit caterva, orans ut ignipultae ostentem vim: tum multò cum honore ad carcer ducunt. Quinquaginta passus metari jubeo: bitubam meam suâ cum furcâ comportaveram. Demisso genu, bis ignem ejicio: utraque glans medium transverberat scutulum. Ejulabant territi, mox murmure collaudabant: deinde magnum erat silentium. Gelavius tunc cunctis explicat, his telis se per me fuisse servatum. 320. Inter haec Gelavii pater cum filiâ coram me redit, Totopillus autem pro interprete mihi explicat, velle illum se suamque filiam fidei atque insulae meae committi. Tum ego abruptiùs Totopillo, “Ego-ne hanc pro tuâ uxore mecum reportabo?” Is autem erubescens annuit: “Here! reportabis sane, si libet, ét uxorem meam et patrem uxoris.” “At vero,” inquam, “principi oportet me obviam venire honoris causâ, nec tanquam clanculum abire.” Respondet Totopillus, “Immo, id principi foret ingratum. Ille neque tibi vult offensam afferre, neque nimio erga te honore se suis elevare.[X] Sed donis Gelavii placatus, honorificam coram multitudine de te fecit mentionem.” 321. Jamque accurrit Gelavius, excitatus ut nunquam videram. Hic secum habebat virum ac mulierem cum virgine. Me recta petit, et rem omnem aperit. “Ellam! quae mihi erat desponsa. Propter mei amorem nondum voluit nubere: en pater materque ejus! Tu-ne nolis, O here! hanc meam familiam mecum revehere? Omnes sunt tui cupidissimi.” “Ego sane volo,” inquam: “sed quot post horas?” “Jam sunt parati,” respondet: “ad tenuem comportandam supellectilem vix semihorâ opus est.” 322. Fateor, haec mihi nimia erant: velut in somnio esse videbar. Tandem ministris meis dico: “Quod bene vortat Deus, ex intimo pectore gratulor vobis.

Nunc, ne tempestas se mutet, quàm celerrime redeamus.” Illi cum senioribus colloquuntur; tandem renunciant, tribus post meridiem horis esse navigandum. Id admirans, aio non posse fieri. “Immo,” aiunt: “sic erit melius, ipso te judice.”

323. Video alias aliasque accedere lintres, et multa inter se parare. Praestitutâ horâ scapham ingredimur, quinque viri, una mulier, duae virgines, cum căne optimo, quem pueri valde mirati sunt. Hospitum unusquisque spississimas suas vestes indutus est: stragulas quoque in scaphâ composuerant. Aura paullum erat adversa; sed octo lintres cum robustis remigibus nos fune trahebant, tribus horis amplius. Simul ut Auster ventus flabat, Gelavius, multis actis gratiis, bonos remiges valere jubet, munusculo quŏque unumquemque proretam honorat, sed tantâ res tradidit celeritate, ut, quid dederit, nesciam scribere. 324. Excusso remulco, vēlis navigamus. Gelavius clavum tenet. Illud tantum narrabo, me propter concitationem mentis non potuisse dormire; Gelavium, qui prius non potuit, post aliquot horas dormivisse optime. Jucundissimam sensi noctis auram, et de futuro meditabar, non sine precibus ac gratiis Deo oblatis. 325. Primâ cum luce ˌmontis nostri figuramˌ agnosco. Tandem Austro cessante, Subsolanus ventus surgit vehementior, torquetque nos nimium ad sinistram. Equidem nolebam tam pretiosum onus vel minimo periculo committere: igitur, quoniam nemo omnium erat invalidus, in hortorum portum direxi cursum. Ibi sumto matutino cibo, scapham Gelavio commisi, cum patre, quando faveat ventus, circumducendam: ego cum ceteris domum revertor, colles escendens. Nos ante meridiem cavernas assequimur: illi seriùs perveniunt. 326. Summam autem rupem dum pervadimus, fistulâ canendo recolligo gregem. Desunt duo tantùm e junioribus. Hos crastino die Totopillus acerrime anquisitos recuperat, cane adjutore. Sic illa res faustum habuit exitum.

CAPUT (XII.) DUODECIMUM.

327. Nomina novae familiae hic libet narrare. Gelavii pater erat *Pachus*, soror *Laris*. Sponsa autem Gelavii *Fenis* appellabatur; hujus părentes *Calefus* et *Upis*. Upim credidi vix amplius quadraginta quatuor habere annos, et neque Pachum neque Calefum exsuperare quinquaginta. Biduum praeparandis nuptiis destinantur; quae quidem omnia ipsis relinquo. Nuncio tamen parentibus per interpretes meos,—si quid vestis apud me sit, quod utendum velint sumere propter filias suas, vel si quae de cavernis videantur pro cubiculis commodae, ne graventur quidvis me rogare.

328. Inter haec maximo cum gaudio accurrit Totopillus, nunciatque se alites tres, ex eo genere quod posset mansuescere, cepisse vivos. Atqui non erant phasiani, neque, quantum ego poteram intelligere, otides; sed nostratium gallos gallinasque potius referebant, quanquam longè erant grandiores augustioresque, ac sane splendidi. Equidem Gallum Indicum pro nomine indidi. Libenter credebam, hoc avium genus numero ovorum apprime excellere: tum mansuefacienda decerno. Mas unus erat, duae feminae: nesciebam, anne pares numero conjuges esse deberent: sed Totopillo imperavi, asservaret omnes summâ cum sedulitate, daretque operam, ut proles gigneretur plurima ac mansueta. Ipsum erat genus alitum, quod olim mihi Gelavius denotaverat. 329. Quando autem fructuarium meum intro, fures ibi video res despoliasse. Cocorum aliquot nuces, sacculo quodam discisso, abreptae fuerant: id sine dubio macacorum erat opus. Atque anteā, me absente, unam nucem surripuerat macacus, neque, qui rem vidit Totopillus, poterat prohibere. Alias res mire disjectas suis e locis invenimus: feles inculpat Totopillus. Equidem non credo: sed ille urget vehementer, petitque ut liceat unam

reservare felem cum pusillo mare, ceteras abigere: ego vero, ne nimium adversarer, tandem permisi.

330. Exploratis cavernis, tres pro conjugalibus cubiculis destinantur: sed quoniam opera quaedam priùs videbantur necessaria, meo ipsius cubiculo cedo. Hoc atque museum novis nuptis permitto, fructuarium Calefo et Upi: ego in armamentario dormio. Nuptias suo fere in more transigunt: sed postquam uterque pater sponsum sponsam suam osculari jussit, (id quod solemnes ceremonias mihi videbatur terminare,) ego, indutus regium vestitum, peroraturus assurrexi, jussique Gelavium interpretari. 331. Dixi me, Dei nomine, in meam eos insulam convexisse, ut forent beati, me regente: ceterùm obsequentiam postulo: jamque imprimis, mea lingua est ab omnibus perdiscenda, et quantum fieri potest, semper dehinc hâc in insulâ audietur. —Tum Gelavio et Totopillo impero, ut prandium nuptiale apponatur. Post prandium, in rupem ambulabant, mirantes insulam. Vespere, obortis tenebris, e corrupto pulvere nitrato aliquot ego *pyrobolos* cremavi, gestientibus barbaris. Sic confectae sunt nuptiae.

332. Jam ego Upi matres antilopas, a căne vigilanter custoditas, demonstraveram, et de mulgendi arte conatus eram explicare. Ea curam lactariam acerrime suscipit: duae autem erant matres cum haediculis, nec multum sane expectabam lactis, quanquam corpore erant grandiores. Eadem *cassavam* panem ex maniocâ et *tapiocam* optime conficiebat. Mox Calefus pollicetur nova vasa fictilia, ac meliora quidem, se facturum; atque ego de caseo, de butyro, de lactis flore, quidquid noveram, per Totopillum communico, sed caseum praesertim censeo faciendum. Item plumbum liquefactum, ad vitream vasorum superficiem quantum conferat, demonstro. 333. Pachus instrumenta agri colendi atque omnem rem ferrariam vehementer admiratur: mox per Gelavium edoctus, princeps evadit faber ferrarius, item agricola. Calefus operam figulinam, lorariam, funariam

potiùs exercebat; materiam quoque caedebat lubens. Totopillus, ut antea, culinae se dabat: item calo erat atque auriga, et hortulanus et lanius et auceps. Multam hic habuit in condendis decipulis peritiam. Nunquam ego ne unum quidem cuniculum resticulis potui capere; at Totopillus porcillos plurimos, aves innumerabiles, laqueis convolutis aut suspensis capiebat: hinc illae coenarum deliciae, illa pennarum plumarumque copia, quam miratus eram; hinc nuperrime gallus Indicus cum gallinis. Etenim Gelavius patrio suo regulo vestem pulcerrimam, e multicoloribus avium plumis contextam, dono dedit, qualis in Angliâ caballi pretium afferret.

334. Video porro me ipsum, velut in Braziliâ quondam, oportere nunc pro operarum praefecto esse. Nauticam quidem rem ipse pro me suscepi; sed in nendo e foliis filum, in complicando cannas, juncos,—multa faciebant feminae. Linamenta lucernarum torquent, oleam palmarum exprimunt. E lignariâ fabrorum arte pleraque jam Gelavius exercebat et quidquid juberem, perficiebat prudentissime. In viminibus cannisque contexendis peritissimi erant omnes. Hic autem loci affirmare oportet quid de barbaris sentiam, non omnibus, sed multis, quos nos Angli nimium contemnimus. Erras valde et pessime consulis, si longe ex ipsorum consuetudine velis eos detorquere; attamen hunc errorem si declinas,—si aperte ingenue fideliter juste agas,—multo fideliores tibi erunt quàm quis putaverit; mox miram sagacitatem, gratos animos generososque, aliasque virtutes neutiquam spernendas deprehendes summam inter barbariem. Nos autem, heu lugubri fato! nostra communicamus vitia, illosque dediscimus nativas ipsorum virtutes; dein incertis ex causis inimicitiae insurgunt, donec hostile odium mitia commercia pessumdet. 335. Prima autem mihi cura post nuptias erat, ut ˛res comparatas˛ melius ordinarem, unamquamque suo in loculo. Novas ut ollas largioresque praepararet Calefus, urgebam,

argillamque unde haberet, indicavi. Ego autem, quoniam veteres non sufficiunt arcæ, majus quiddam, armarii instar, eum mensis interioribus, condo. Fores illas diaetae nauticae principalis, quae supra biennium apud me jacuerant, pro hujus armarii foribus adhibeo. Illud opus me per sex dies exercuit. Totopillum jussi curatissime deligere, quid primum deberet consumi, quid in saccharo conservandum, quid per se posset consistere. Is autem dioscoreis, maniocis, cucumibus in novo agello per se dedit operam. Quoties aliquid aut piscium aut carnis erat consumendum, plures didicerat reservare reliquias, quibus ˻elixis propter canem ac feles˼ massae farinulentae vel alius cibus gustum derivarent idoneum. 336. Mox de oleo ac saccharo erat providendum, deque *sagone* (quod appellant) et de cerâ palmarum. Palmis aliquot succisis, aut farinulentam medullam aut ceram habebamus: folia, cannas, stipites, ad suos quidque usus adhibemus. Maximam autem et olei et sacchari copiam jam nunc censui parandam. Saccharum Gelavius, optimum illud quidem, e palmâ quâdam affătim detulit: *Borassum Flabelliformem*, ut nunc audio, appellant arborem. 337. Post haec de agriculturâ dubitabam. *Zeam* quàm maxime accurandam opinabar. *Oryzae* plantas in hortis dixi invenisse Gelavium; sed illam culturam minùs esse salubrem credidi, nec posse nisi uvidissimo in loco exerceri. Attamen Pachus et Calefus orant, ut sibi liceat hanc rem administrare: itaque ipsis remisi, simul indicans zeam a me oryzae anteponi. 338. Pachus in cavernis ordinandis strenuum se praebet. Feminae, adjuvante Gelavio et materiem suppeditante, in vestibus nectendis valde erant industriae; mox dato *sapone*, vestimenta lavare edocui. Tandem, post duos fere menses, tota mea familia suas habebat sedes, satis ornatas, suasque operas.

339. Tantis adjumentis suffultus, poteram esse otiosior, immo segnior: nec laetior tamen eram. “Quorsum haec?” interrogabam. “Num tota mea vita sic est degenda,—res

opimas colligendo, consumendo? An meliorem aliquam religionem potero his barbaris impertire? Tentandum est fortasse: sed linguam meam imprimis perdiscant oportet. Anne horum operâ ecquando patriam recuperabo meam?” Talibus exercĭtus cogitationibus moestior fiebam ac taciturnior: id vero sentio pessimi esse exempli. Etenim nisi multum colloquar, ne Gelavius quidem nec Totopillus garrient Anglicē; tum cēteri non poterunt discere. Statuo fabellis ac narratiunculis, quoties coenamus, abundare; et, cum Gelavio imprimis, item cum Totopillo, de religione sermones habere seorsim. 340. Equidem jam pridem de meâ ipsius historiâ quaedam, praecipue de naufragio, illis narraveram; sed plurima tunc parùm intellexere, atque iterum audire avebant. Nunc autem primùm clare dixi quondam fuisse me Mauri hominis barbari servulum; id quod animos eorum adeo perculit, ut singula quaeque audire cupiverint magnopere. Ego autem quae plures per dies tunc narravi, non celarem lectorem meum, nisi dictu longiuscula forent. Profecto illa servĭtus crudum meum et praeferocem animum salubriter mitigavit; et quoniam herum non crudelem habui, multa tum didici sub Experientiâ magistrâ. Porro illâ in terrâ caloribus assuevi, immò robustior fiebam. Sol orae Marocanae, nostro longe acrior, aurâ Oceani temperatur, neque nobis est insaluber, modo caput fasciâ sindonis involvas, et vino abstineas prorsùs. Illic quoque plurima didici de frugibus, de oleribus, de fruticibus, quae postea erant utilia. Plurimas res item minore didici apparatu facere, quâm quô apud nos fiunt. Quippe ferramenta agrestia, domesticam supellectilem, instrumentum culinae, pistrini, fabricae,—offendi illic rudiora omnia; sed Necessitas inventrix multa simpliciter conficit, quae fato quodam meo discebam. Denique ipso industriae fructu superbiens, strenuus operis evasi, versutus ad excogitandum patiensque laboris. 341. Sed ad rem redeo. Aliud quoque jam aequum videbatur. Quoniam continuus labor ad vitam non jam erat necessarius, festique aliquot dies ipsis barbaris assolent,

septimus dies (quem *primum* vel *Domini* diem appellamus) Cristianorum more debebat tandem distingui; ex quo religionis aliqua posset cura exoriri. Itaque Kalendario meo recensito, quisnam sit “dies Domini” discerno: tum subditis meis edīco, ut festus sit hic dies: quo die item coram me post matutinum cibum congregentur. Ego regium monile gerens, precem brevem Numini Supremo pronuncio, ut suo halitu mentes nostras purget; illum quoque ipsius propter virtutes adoro: postea litterarum rudimenta cunctos doceo, ut novam linguam profundiùs animis defigam. 342. Si pluvia cadit, in musēo congregamur; ego in tabulam ligneam cretâ scribo: sin serenum est caelum, ubi arena subtilis ac plana est potissimùm, ibi radio maximas designo litteras. Ea imprimis vocabula, quae saepissime pronunciantur, docui scribere, ut nomina rerum, Homo, Vir, Femina, Cănis, Panis; ut verba communia, Fac, Dic, Da mihi, Vĕni, Abi; ut pronomina, Ego, Tu, Nos, Vos, Hic, Ille, Sic.—Primo quidnam vellem faceremve, parùm intelligebant; sed quum īdem sonus eâdem cum litterâ saepiùs audiebatur, sentiebam eos excitari. Gelavius primus orabat, ut sibi liceret rem iterare. Dein incipit a Me, Te, Se; item Nos, Vos, Hi, Hos, Sic, Dic; et postquàm bis terque est a me edoctus, optime perdidicit brevia vocabula tot, quot omnibus elementis comprehendendis sufficerent. Mox ego totam litterarum seriem, in parvâ chartâ conscriptam, ipsi trado. 343. Gelavius sane et Totopillus, qui quae dicerem intelligebant, longe celeriùs ipsas discebant litteras. Hos amplius indies edocui. Proximo die Dominico ceteris ipsi praecipiebant. Tandem furor discendi cunctos pervasit magnus, quando hos viderunt ét intelligere et pro magistris esse: sed multa non poterant legĕre, qui paucissima vocabula noverant. 344. Mox a me exquirit Gelavius, ex quânam re conficiatur charta. Ego de papyro, de lino, de gossypio facio certiorem; explico item de membranâ sive pergamenâ. Multa posteā folia grandiuscula ad me reportat, siccat in sole, premit, lēvigat; juncos item aquâ maceratos contundit, gummi miscet,

explanat, chartas meas imitans, sed parùm res cessit: tandem e praegrandibus palmae cujusdam foliis satis bonam censet haberi chartam. Dixi huic arundines ac pennas avium pro calamis scriptoriis sufficere, pro atramento succum sepiae; gummi addendum, si liquor in chartâ nimis difflueret. Ille confirmat, nunquam sibi defuturum scribendi instrumentum, modò artem ipsam mente arripuerit. Jam unam quotidie horam litteras eum doceo. Die Domini quaecunque nova vocabula ceteri didicerint, ea doceo scribere; paullatimque, quum plura intelligunt, quaedam de religione incipio inculcare.

345. Cum Gelavio liberiùs de rebus divinis loquebar. Quidquid de Deo Creatore, de lege morali atque officiis, de sancto Dei judicio, de ejusdem in sanctos gratiâ dicerem, id omne illi facile esse et quasi naturale comperio: etiam de immortalitate humani animi (id quod mirabar) jam eredebat. Sed quoties auderem de Cristo, de Moyse, de Judaeis narrare, otiosus audiebat, quasi qui miraretur quid haec ad se attinerent: aliquando fortiter contrà dicebat. Tandem diffisus posse me tantis argumentis suam impertire gravitatem, abstinui, ne profundius me demergerem.

346. Non absurdum erit narrare, quantum Pachus suâ arte ferrariâ feminas adjuverit. Erant e meo instrumento acūs quaedam minores, item majores sarcinariae. Has Pachus multum admiratur. Minores nequit imitari, sed utriusque formae plures procudit grandes, quas exacuit politque satis pulcre, oculis recte pertusis. Unicuique feminae dono dat tres formae utriusque: his vestes, tegetes, stragula consuunt.

347. Gelavius identĭdem quaerit ex me, numne poeniteat me, quòd plures sumus: num velim ad tres viros rursùm redigi: num si pro octo octoginta forenus, id oporteret dolere: num malim paucorum esse quàm plurimorum regulus. Nesciebam quorsum haec intenderent: subesse

quiddam mihi videbatur. Demum interrogo directà, anne consulto talia loquatur. Tum modeste ac candide respondet: “O here! talis est hujus insulae jucunditas, talis omnium rerum copia atque commoditas, talis tua ipsius benevolentia, aequitas, sapientia; ut ego populares meos vellem sane multos hisce rebus mecum frui. Nec dubito fore ut illi velint eadem, si modò liceret: tuum erit dicere, si id licebit nunquam.” Haec quum responderet, haesitavi consilii incertus. Mox dixi: “sane suis esse illum benevolum: ego quid velle, quid nolle deberem, id mihi ipsi neutiquam līquĕre.” Notavi posteā cunctos, ultra quod necesse erat, ampliare culturam. Id ipsum anteā fecisse Totopillum memineram, tum quum hancce coloniam clam meditabantur: itaque credo omnes eandem fovere spem, quam indicaverat Gelavius. Hoc me male habet, ne nimis adverser, neve periculosum quidpiam gratificer. 348. Iterum e Gelavio quaero quot novos colonos tutò posse venire credat, et quânam sub lege: num tot modò quot in unâ familiâ nobiscum aetatem possint degere.—Respondet, “semper se credere, fore ut ego in patriam restituar: quippe, ubi una venerit navis, aliquando tandem venturam esse alteram. Tum se suosque, optimo defensore orbos, parvam manum pollentibus barbaris relinqui: nam hos quoque aliquando venturos, nec, nisi aut igneis telis aut majore catervâ, posse abigi. Tot erga novas familias, quot firmo sint praesidio, esse optandas. Mille viros nimis multos non fore, sed quinquaginta contra ejectamenta maris sufficere.” Interrogo, quid sibi velint maris ejectamenta. Sic ille explicat, ut dicat, “viros qui in scaphis per casūs maris hùc advehantur inviti.” Vis ergo (inquam) quinquaginta importare familias? “Si liceret, vellem,” respondet. At Gelavi! (rursus aio) id non per me licebit. Propter locos, arbores, antilopas, pisces, aves, nulla non erit pugna atrox. Nemo mihi obtemperabit nemo intelliget: ego inter primos occīdar. 349. “Ah, ne talia fingas,” (inquit): “ne metuas, here! Priùs certe ego moriar: sed non nôsti meam gentem.” Dic

quomodo (inquam). “Primùm, here! (respondet) homines sumus, non bestiae; itaque èt Deum et principem veneramur. Quisquis fortitudine, prudentiâ, justitiâ excellit, hunc extollere, decorare, sequi amamus. Talis tu es vir, qui strenue ac juste regere calles. Nostrorum virorum quot te noverint, te prae nostris regulis omnibus anteponent. Dein, audi, quaeso, ampliùs. Summi nostri reguli patruus est Cortops quīdam, optimus ille quidem vir, sed fratris filium sibi praeponi aegrē fert, habetque factionem non parvam. Mitis est ac senior vir; filii autem ejus omnes praelio occubant. Is profecto talem in insulam colonos deducere vehementer cupiat: immo, id ipsum audivi, ac credo. Jam si hùc adveniret, ille et suos cunctos facile regeret, et tibi obsequeretur officiosissime. Tum omnia illa de locis, arboribus, antilopis, ex consuetudine nostrâ ac sine pugnâ ordinabuntur.” Optime causam dicis, O Gelavi (respondeo) et callide adularis; sed nimiâ me solicitudine tota haec res excruciaret: quare amplius de eâ ne colloquamur.

350. Nos autem, ita ut dixi, cursum nostrum tenebamus, nec poenitebat me meorum subditorum. Singula narrare de tot hominibus, longum foret. Omnia quae egomet inveneram, paullatim discunt; sed Pachus novam rem reperit. Per Gelavium a me exquisiverat, unde veniret ferrum. Dixi, e montibus effodi, ejusque aspectum esse, tanquam in humum influxisset, massasque humi suâ gravitate implevisset. Post aliquot dies laetus renunciat, ferrum a se in monte repertum. Ostendit marram, novo quodam metallo crustatam. Explicant mihi, vidisse eum, in ulteriore altissimi illius montis latere, rivulum quendam discolorem, turbidum: marrâ postquàm conciverit, hanc concrevisse crustam. Video non ferream esse crustam illam, sed aheneam. Respondeo, posse hoc multi esse usûs, quanquam non sit ferrum; amplius oportere examinari. Posteā doceo tale aes colligere et fabricare, quoties usus venerit.

351. Hiems hujus regionis praeterierat. Calidior tempestas appropinquabat; quotidiani imbres augescebant. Die quodam Martii ˛solito acriùs˛ flabat ventus et continenter per noctem duravit. Sub ipsum mane per tenuem pluviam ego cum Totopillo cocorum sĭnum versùs pergebam, atque a speculâ meâ video lintrem terrae appropinquantem. Egrediuntur duo viri, una femina: tot modo inerant. Video protinus piratas non esse hos: viri defessi esse videntur, femina algescere. Haec ubi a vento protegatur, vestibus contectam collocant: ipsi vagantur, ramos aspectantes, ut qui cibum anquirunt. 352. Pistolas mecum habui, sed nihil erat quod timerem. Ramulo arboris raptim abscisso, hunc elate gerens, cum Totopillo descendi, ciebamque eos clamore: neque illi a nobis fugerunt. Jussi Totopillum colloqui, si forte intelligerent. Is cito confirmat, esse eos Gelavii populares, vento abreptos, jamque fame, labore, frigore enectos. Nolui, in portum admissis, secreta domûs aperire: sed jussi eum dicere, "cibum iis missum iri," et ipsum juxtā manere. Ego actutùm redeo, tum Gelavium remitto cum cibo, uxoremque ejus cum spissis siccisque vestibus. Ipsi frustra conantur ignem fovere. Fenis et Totopillus apud eos morantur: Gelavius illico ad me redit: sic jussi. Tum colloquimur.

353. Ego aio: si per ventum non poterunt ante noctem regredi, nunquam regredi debere, ne plures posteā in nos reportent, pervulgato insulae arcano.—Is laudat consilium meum, modò possit fieri. Mox addit: velle se quĭdem plures insulae cives; sed invitos retinere, nisi vincias, fore lubricum; nam posse aliquando scapham meam furari.—Id me perculit, nec quidquam ultra dixi: tamen eundem illum in sĭnum hospites cöercere statuo. Fenis autem rediens ait, sibi illam feminam antea notam esse, et vero dilectam, atque ejus se misereri. 354. Quando refoti sunt, tertio die de reditu consulitur. Erat sane difficilis lintri reditus, si ventus eâdem ex regione perstaret flare, quamvis clementer. Imperavi ut

nemo retineret eos, nemo abigeret, sed suis relinquerentur consiliis. Multas nobis gratias agunt, viatico accepto, aiuntque velle se, ut primum possint, domum redire. Quarto demúm die evanuerant, sub noctem regressi.

355. Haec erant in mense Martio, neque ego tunc suspicabar quò me invitum divina duceret Providentia: nam novos colonos arcessere pertinaciter nolui, quamvis timerem ne meis forem iniquus: sed sollicitudo acris semper me vetabat. Continuabantur menses, et nostra omnium opera. Praeteriere suo in ordine genialis pluvia ac foeda tempestas: tertiùm jam mihi redibat siccior aestatis pars. Nos quidem in fructibus colligendis tum maxime fuimus occupati. 356. En autem ipso Sextili mense, dum cum Calefo et Totopillo per rupem incedo, e saltu prodeunt duo viri barbari. Pistolâ correptâ, jubeo Totopillum eos compellare. Respondent, “amicos esse se, et regem insulae amicissime petere.” Jubeo, mei honoris causâ, tela in humum projicere: projiciunt. Tunc ut amicos saluto, recipere tela jubeo, et dicere cur, unde, venerint. Totopillus, parum facile, tamen interpretatur responsa. Senior autem e duobus illis, mitis aspectu vir, qui fere septuaginta habere videbatur annos, in hunc modum loquitur. “Ego sum Cortops. Cum quindecim lintribus venio, octo et viginti familiis, ut tuâ veniâ cum bonâ pace consideamus hâc in insulâ, tibi pro summo principe obtemperaturi. Ceteros infrà relīqui, dum tua reportamus jussa. Agrum autem ex tuâ abundantiâ a te oramus.” Quia de re inopinatâ illicò respondere erat difficile, multùm salvere jussi; hìc in saltu requiesceret paulisper: honoris causâ hos duos meorum apud eum relinqui: me celeriter cum servis cibisque rediturum: tum nos de omni hâc re lībĕre collocuturos. 357. Itaque decessi solus. Proditum me credidi. Gelavius sine dubio nuncium Cortopi per illos viros miserat, quoniam me obstinatum sensit. Tamen si triginta viri armati jam in terram expositi erant, per vim telorum malè resisto palam: arte et solertiâ est opus. Aut suadere

debeo ut protenus abeant, aut deliberare quo tandem pacto minimo cum periculo maneant, sive ad tempus, sive in perpetuum. 358. Interim irascor Gelavio et incipio objurgare. Ille admirans, obnixe ac simplicissime negat quidquam nuncii se aut misisse aut missum velle; idque iteravit tam anxie, ut nequiverim persistere. Jam hunc cum Pacho cibos ac dona aliquot relaturum mitto. Ipse, regalia assumens, memini Fenim fuisse feminae illius amicam. Igitur, missâ ad eam Lari, arcesso, et iratâ voce interrogo, quidnam hospiti dixerit. Illa, quanquam malè loqueretur, tamen, quae dicebam, satis intellexit. 359. Effusa in lacrimas respondet, se, ab amicâ suâ rogitatam, anne commode se hìc haberet, dixisse; “Immo optime: sane se esse beatissimam sub benignissimo ac justissimo principe in jucundissimâ insulâ.” Talia eam velle dicere, sermone quamvis incondĭto, intellexi. “An nihil aliud dixisti?” interrogo. “Sane plurima,” inquit. Quid ergo? “At ego nescio.”—Nonne tu nuncium ad Cortopem misisti, ut hùc vĕniret? “Certe nihil tale auderem (inquit) neque ausa sum.” Sed neminem tu hùc invitâsti? “Oh here (respondet), invitavi neminem; tantùm, ut credo, amicae meae dixi,—Vellem ipsam et quàm plurimos meorum sub optimo te principe esse beatos, velut memet.” Postquam experior nihil ultra sciscitando extorqueri, vultum compono: bono animo eam esse jubeo: dein egredior. 360. Incedens simul reputo. Si re verâ propter famam mei, non propter cupiditatem mălam, tot viri veniunt; tum verò, si prorsus eos venisse nolim, ipse memet objurgare debeo, quòd non fuerim injustior; neque adeò sunt timendi, qui ad imperata perferenda festinant. Meae me laudes fortasse emolliebant: nulla convincitur proditio. Tum illud surgit:—quatuor ope virorum nunquam hic navem fabricabor: si redire ad patriam volŏ, per plures id debet confici. Quid si nunc plures Deus ipse ad me misit? Ego-ne illos abigam, in aeternam memet redacturus barbariem? Reputans talia, cum alio prorsus animo ad Cortopem reverti, qui cibos jam confecerat, et cane meo, propter offulas blandienti, se oblectabat. 361.

Nunciatur mihi, cunctam ejus plebem esse in portu hortorum; sub arboribus a calore protegi: habere secum maximum zeae atque oryzae numerum, item maniocarum; coria quoque comportare et maximas vestes, tegetesque quae malignam imbrium vim possint arcere: quadraginta duos viros puerosve esse, septem et quinquaginta feminas: Cortopis omnes dicto obedire: ipsum Cortopem mihi profecto velle submitti, constanter autem a me orare sedem idoneam. —Responsum feci plenum benevolentiâ. Pollicitus sum, illicò me demissurum, qui ligna secaret in focos, atque alterum qui plura ˻cibo commoda˼ distribueret, velut oleum, sal, aromata: tertium qui ollas cacabosque ferret. Interim me de sede dandâ meditaturum.—Mox nos redimus cavernas versùs, duo illi viri ad suos. Quando animadverti auram extra ordinem a meridie continuari modicam, melius censeo ut in scaphâ ˻Gelavius cum patre soceroque˼ supellectilem ac cibum portet. Gelavius ˻minoribas gemmis fulgens˼ me repraesentat. Hic lignum secat, illi prandium properant. 362. Ego autem sub sericâ umbellâ propter fastum ac calorem tectus, ad Caprinum jugum deflecto, atque, inde prospectans, novae coloniae decerno longam illam oram subter jugo, cum primo sinu citra Lunatam Viam, si eo quoque ĕgērent. Sed ora illa facile suffectura erat. Postulo ut septimus quisque dies pro festo habeatur; ut, quot possint, illo die coram me veniant; ut Cortops quater in anno, ad minimum, me veneraturus adeat; ut mea lingua pro imperatoriâ linguâ aestimetur, quam cuncti, ut primùm possint, discant elŏqui. His acceptis legibus, proximo die circumremigant, suamque capiunt sedem.

363. Paullo pòst clariùs denoto; quidquid sit illâ in orâ, Cortopis esse, sine ullâ exceptione. Quaslibet aves, quoslibet pisces, illâ tantùm in orâ, pro suis oportere eum aestimare. Sin ultra lineam altissimi jugi Caprini voluerit venari aut fructum terrae percipere, id mecum amplius deliberandum. Si quid in monte velit seminari, id liberum esse; et quidquid

coluerit quispiam, id fore cultoris.—Has quoque leges comprobârunt: tum ego sollicitudinem deponebam.

364. Mox ligones, secures, dolabras plurimas deligo, item marras aliquot et cultros mensales, quos Cortopi dono dem, suae plebi ad suum arbitrium distribuendos. Cultrum, furcam et cochleare, splendidiore specie, ipsi destino Cortopi. Sacchari aliquantum et olei addo, item aromata. Has res ille cupidissime ac multis cum gratiis accipit. Tum, ne gemmis Gelavius praeluceat, monili pulcrius variato exorno Cortopem. 365. Postea aliud quiddam mihi arrogo:—Si hostes hanc in insulam descendant, ut sub Cortope cuncti imperata mea perficiant, conferantque subsidia belli.—Id quoque facile conceditur. Tum citrea atque aurea māla, cocos nuces uvasque siccatas, et conservatarum ananassarum ollas ad Cortopem demitto.

CAPUT (XIII.) TREDECIMUM.

366. Jamque post violentam concitationem res ad suos cursus rediēre. Sexdecim pòst diebus aestas procellis abrumpitur: piget me quòd cavernis hospites carent. Ego autem de meâ linguâ intrudendâ praesertim sollicitabar. Prima mea colonia et linguam non absurde et litteras parce didicerat: nunc meditor quô possim pactô easdem novae plebi impertire. Quando cum Gelavio colloquor, rogat ille, utrum velim eum assentiri obedienter, an loqui līběre. Līběre autem (inquam) loqui. 367. Tum infit: “Nos, here, tua familia, te et multùm audivimus et valde amamus: igitur in linguâ litterisque profecimus meliùs. Tamen nimius fuit ille conatus, nec nisi propter tui amorem tolerabilis. Duas res unà postulas, utramque difficilem. Crede mihi, longe praestat, ut de linguâ tuâ paullum differatur. Nostram potiùs nos linguam primùm litteris exprimere discamus: postea quidquid e tuâ didicerint linguâ (et discent multa paullatim) cupient ipsi scribere.” 368. Haec audiens, quasi obstupui. Quid? (inquam): tune linguam barbaram vis litteris effingere, et quantum possis, in perpetuum defigere?—Acriter respondet: “Nostrae tu, here, nescius es linguae, qui barbaram vocas. Lingua est copiosa, delicata, subtilis, tenerrima, sono mollissima, usu gravissima: immo, quantum conjicere possim, tuâ sane praestantior.” Quid ais? inquam. Ego non nōvi tuam linguam: recte dicis. Sed cur credis eam meae antecellere? “En (ait) quando tu *Nos* dicitis, ego illud *Nos* per quatuor vocabula interpretor. Nam aut *Ego ac tu* valet, aut *Ego atque ille*, aut *Ego ac vos*, aut *Ego atque illi*. Hic quatuor sunt, quae tua lingua in unum illud *Nos* confundit; nostra pulcerrime distinguit *Bini*, *Bili*, *Binir*, *Bilir*. Nonne hanc recte dico magis hic esse subtilem, accuratam, copiosam?” Assentior. “Item *Vos* (pergit dicere) duas

confundit res; nam aut valet *Tu cum ceteris quos compello*, aut *Tu cum quibusdam absentibus*. Hic iterum nostrates duo habent vocabula, *Vinir*, *Dinir*. Jam tu de *fronte contrahendâ* loqueris; unam hanc a te didici locutionem: nos quatuor habemus verba simplicia. Nam frontem contraho aut propter lucem nimiam, aut meditabundus, aut cum maerore, aut cum malitiâ: nos quadrifariam dicimus ac simpliciter." Perge ultra, (inquam). "Deinde tu (inquit) de *demittendo capite* loqueris: nos septem vel amplius modis hoc pronunciamus. Nam caput demitto, primùm ut hostile telum vel ramum arboris devitem: deinde, ut venerer aliquem; tum, ut acutiùs prospeculer; quarto, ut assensum denotem; quinto, propter pudorem; sexto, per obstinatam contumaciam; septimo, in aquas descensurus; item octavo, saltans. En octo nostratium vocabula, Metic, Rodic, Fiarilic, Duthic, Lianic, Shanfic, Madiric, Reutic."—Immo, Gelavi! (inquam interpellans) linguam tu meam parùm novisti: nam nos *Annuere* adhibemus, assensum capitis demissi denotantes. 369. "Verissime dixisti illud, here! (respondet). Non nōvi tuam linguam, neque unquam plene novero, nisi si possem renasci, et cum lacte matris carissimas voces haurire; nisi possem cum pueris iterum colludere, in vestris ludis litterariis discere; nisi possem in contione sapientium fervida captare verba, atque in foro, ubi res venditis, multos per menses nundinari. Nisi de novo possem matris, sororis caritatem discere, et suaves amoris susurros nunc primùm tuâ in linguâ audire, nunquam sic ego complectar eam, ut tu corde atque animo complectĕris." Fateor; vehementiâ ejus perculsus sum. Nihil tale expectaveram: itaque reticui. Tum addit,—"O here, noli succensere: sed ita se res habet. Lingua tua nobis in meram mentem vĕnit, quasi cum frigidâ luce. Nostra pectus tangit, animum erigit. Ut tuam nos, quantum possimus, discamus linguam, aequissime postulas; sed nostram quae tenerrimis nos memoriis perfundit, noli sic surripere nobis, ut tuam mancē apprehendamus, fortasse foede laceremus."

370. Nunquam antea suspicatus eram, quàm sua cuique genti pretiosa esset lingua. Pòst paullo fassus sum, malè me consuluisse, Gelavium recte judicare: itaque jubeo, si possit, populares suos edocere, quô pacto ipsorum linguam litteris exprimant. Tum ille a me opem orat. Dicit, meis litteris illorum sonos non omnino congruere; propterea, se haerere. Equidem non modo Lusitanicē multa de orthographiâ (quam appellant) cogitaveram; sed priùs, quando Maurusiē discebam loqui, omnia Europaeis conscribebam litteris, mutatis additisque aliquot formis. 371. Igitur fere centum auditis perscriptisque vocibus, tandem quum autumat omnes linguae sonos se mihi pronunciasse, facile ei totam seriem explico. Hoc ubi plurifariam probavit, crediditque rem confectam, totum gregem nostrum edocet; illi alacriter arripiunt. Postea, die Domini, quando ceteri conveniunt, incipit horulam dare huic rei impertiendae. Ego autem illo die contionor de rebus pluribus, quae possint mentes stimulare, excolere, firmare. 372. Illud laetus video, non esse segnes hos barbaros neque ventri aut temeto deditos. Etenim veloces esse et armis strenuos, id cuncti pro publico officio aestimabant. Sed ludos sedulo iis commendo. Feminae nostrae quotidie natabant, sed suo in grege: nos viri jam ˛duntaxat extra portum˛ natamus. Ego sic jussi: namque ipsis non interesse videbatur. 373. At ego jam decerno, igneorum telorum usum Gelavio ac Totopillo impertire, quo tutior fiam. Id summo cum gaudio accipiunt, ut documentum fiduciae meae. Pulveris nitrati quia parcissimus fueram, aliquantum etiam restabat. Hoc reparari posse desperans, quidquid potest sine dispendio pulveris doceri, edoceo, atque illi acerrime artem meam assequi conantur. Totopillus de pulveris illius compositione acriter exquirit. Carbonem facile explico; sed quid sit nitrum, quid sulfur, nequeo interpretari; nec, propter immane periculum, vellem eum componendi experimentis se objicere. Itaque hoc pro arcano relinquitur. 374. Hâc aestate ego ac Pachus in pensilibus lectis super rupe dormiveramus: ceteri tres

cum uxoribus malunt in cavernis manere; neque ego prohibeo. Pachum pro comite mecum assumo.

375. Inter haec subita res iterum rotam meae vitae convertit, et demum me părentibus, mihi patriam reddidit. Ante lucem, tertio ante Idus Decembres, bombus cannonis me expergefacit. Iteratur ter quaterque. Agnosco signum navĭs, quae opem in periculo orat. Primâ luce per prospeculum contemplor, videoque navem magnam, quae in arenis longe a terrâ haeret. Arbitror illas ipsas esse arenas, ubi, quatuor antè annis ampliùs, nostra navis se impegit, confregitque mālos. Attentiùs observans, credo unum mālorum esse confractum. Mox vexillum discerno: id erat Anglicum. Tum miro gaudio, moerore, spe afficior. 376. Mare erat tranquillissimum: vix ulla tum flabat aura. Acie oculorum contentâ, per prospeculum nihil video motûs neque instantis periculi. Tum illud succurrit: Quidni possumus, pluribus connitentibus scaphis, remulcis navem ex arenâ detrahere? Gelavium jubeo properare ad Cortopem, et meo nomine impense rogare, ut lintres suas cunctas cum remigibus robustissimisque remulcis ad navem mitteret, atque ˛a me dicta˛ eos accipere juberet. 377. Protenus ego cum Totopillo et Calefo Pachoque in scapham ingredior: nos quatuor remigamus, quoniam ventus deest. Cibum nondum gustaveramus, sed comportari jussi quidquid esset in promtu. Primi ad navem pertingimus, mox Anglicâ voce exquiro, ubinam sit praefectus navĭs. Illi mirabundi, et laetantes quanquam tanto in periculo, eum evocant. Narrat mihi, id quod ipse dispexeram. In littus, nocte utique tranquillâ, incurrerant, fregerantque mālum anteriorem. Etiam tum haerebant, timebantque ne surgente vento obruerentur. Dico me jussisse lintres remigesque tracturos vĕnire, si forte id opis esse posset. Tum certiorem me facit, fundum nāvĭs esse solidum, neque admisisse aquam. Mox a magistro bolidem petii, et a scaphâ meâ tentabam aquas. Sex ulnae navi sufficiebant. Means remeansque in scaphâ,

submarini aggeris finem dimidio fere horae satis comperi. Jam autem tredecim pervenere lintres. Magister me docebat, quot remulcis esset opus: ipse affigit, funesque ex suo addit. Saburram tramovet, partes navĭs afflictas levans. Ejus dicta per me et Gelavium traduntur. Remis incumbunt, graviùs quàm violentiùs primò. Remulci tenduntur, strident. Exclamat Gelavius: credo eum prohibuisse nimium intendi. Iterum; ter; quater incumbunt: demum non frustra esse video. Motus quidem navĭs exiguus apparet, augescit, continuatur: tandem clamor gaudentium exoritur: navĭs vădo detrahitur et protenus bene natat. 379. Tum magister a me gubernatorem petit, qui in tutum aliquem locum navem deducat, donec mālus erit resartus. Multùm ille miratur, quum respondeo, “nemini ceterorum quidquam de hôc mari esse notum, me sōlum littoris aliquam habere notitiam.” Remigibus per Gelavium indico, sperare me rem recte processuram: multas me agere gratias: sed parati sint iterum adjuvare, si iterum sit opus. Interim aura diurna a mari surrexerat, et, vēlis aliquot praetentis, tardiuscule movebatur navĭs. Ego in scaphâ, profunditatem semper praetentans, flumen versùs, in quod primam meam direxi ratem, sensim deducebam. Sed quoniam tempus procellosum longe âberat, suasi ut ancoram extrà jacĕret, deinde per suos nautas exploraret ostium. Assensus est. Tum ego meos viros cum scaphà domum remitto, ipse in navi maneo colloquii gratiâ. 380. Protenus magister quaerit, anne novum possit mālum apud nos ĕmĕre. Respondeo: “Immo, secāre. Esse plurimas suprà arbores, mālis idoneas; quas succisas posse facile in vallem detrudi, et, in ripâ fluminis dedolatas, aquâ vehi ad navem. In ostio fluminis tutissimum esse portum vel furentibus procellis, modò profunditas aquae navem admittat.” 381. Jam quaerit, anne cibos praebere possimus. Id vero promitto. Illicò jubet prandium omnibus apponi liberius, narratque parcius per plures dies comedisse cunctos, quia metuerant inopiam. Ego verò interrogo, quare has in regiones venerint, utrum gnari an

inviti. Ille postquam quaedam imperavit, seorsim ductum humili me voce compellat. 382. “Tu me (inquit) valde adjuvâsti; ergo līběre loquar. Merces ego Anglicas a Bristoliâ ad Jamaicam debebam portare. Propter vim venti in Corragiam Hibernorum confŭgĕre sum coactus.” Ibi aliquot meorum nautarum majore mercede mihi surripit alius quidam navĭs magister. Tum alios ex necessitate accepi, quales ipse locus dabat, mercenarios nautas, quorum tres erant valde improbi. Multa molientes, seditionem serebant et bonorum pervertêre mentes. Tandem cö-orti, in catenas me dĕdēre, quum maxime eramus in Occidentalis Indiae mari. Quid de me facere voluerint, nescio; sed ceteri nautae nihil gravius in me consuli patiebantur. Oculos Europaeorum fugientes, inter barbaros (ut opinor) se volebant recondere, credebantque se posse ditescere, divenditis meis mercibus. Unâ ex orâ optimam aquae copiam assecuti sunt, absentibus barbaris; mox, ubi cibos volebant ĕmĕre, orto jurgio, duo e navalibus sociis occisi sunt, quorum unus callidissimus erat e tribus illis improbis. Ceteri, qui cum scaphâ erant, aegre effūgēre. Duo illi, qui restabant e pessimis, homines imperiti, vi ac minis ac consuetudine quâdam navem regebant, quanquam coeli ac maris et chartarum marinarum ignari. Cibos iterum ac ter frustra quaesivere: propter inopiam alimentorum ceteri murmurabant: demum proximâ nocte sub auroram in arenas incurrimus. Tum verò imperitiae horum hominum succensentes, nautae eos catenis vinciunt, me liberant, orantque ut sontes puniam, ceteros a periculo līběrem. Ego stătim cannonas opem orantes personare jussi: illud restat, ut si possim, quod male factum est, resarciam. Jam autem, dic mihi, (quod maximi est) quot gradus terrestris longitudinis hic habeamus. 383. Paene risi, quum haec me interrogaret. Respondeo: illum a meo vestitu posse conjectare, quantâ in barbarie verser. Loci sane latitudinem, stellis observatis, cognosse me; longitudinem (quam appellant mathematici) prorsus nescire. Id tantum me habere cognitum, ad Occidentem nos degere, ultra ultimum

Orinoconis ostium.—Ille ait, etiam hoc cognosse, magni referre. 384. Mox interrogo, anne velit me in patriam reportare. Is confirmat, maximo illud sibi gaudio fore; nec gratiis modo revecturum; nam propter servatam navem magnum mihi a se suisque deberi praemium. Tum jussi, de ˌhôc quod dicebamˌ reticere; jamque me in suâ scaphâ ad terram vehere, ut de cibis comparandis imperarem. 385. Undeviginti viri in nave erant: carnem recentem Anglis credo fore libentibus. Totopillo dico, si laqueis porcillos, lepores avesve possit capere, quàm plurimos capiat, ac vivos. Pachum ac Calefum, trahâ ac trahulâ eductâ (illâ duobus jumentis, hâc uno) mecum ad colles Caprinos vĕnire jubeo; Larim Fenimque in calathos plures fiscellasque componere dioscoreas, maniocas, bananas, dactylos, aliosque fructus vel legumina: Upim caseos promere quos habebat plurimos, et quidquid piscium sale condītum reservaverat,—si id quoque nautis usui foret. Ova gallinacea mihi non erant: pullis avibus parcendum decrevi. Denique Gelavium ad Cortopem mitto, orans ut si quid aut zeae aut oryzae possit sine suorum detrimento tradere, id meâ gratiă navi convehendum praebeat.

386. Pachum ac Calefum jam summâ in rupe offendi opperientes. Capraram silvestrium agros versùs imus rectā, usque eò ubi propter asperitatem saxorum nulla erat trahīs via. Tum Pachum jubeo quàm occultissime, more barbarorum, pone saxa inserpere, donec gregem aliquem intra teli conjectum videat. Ignipultas duas iis tradideram portandas: una erat bituba mea. Ambas jam suffercio. Ut Pachus recurrit, progredior caute, etsi neutiquam fugaces erant hae ferae. E duplice tubo bis maximâ celeritate jaculatus, duas antilopas occīdo. Totus grex aufugit; sed propter formam locorum non potērat extra jactum extemplo evanescere. Alterâ ignipultâ de Calefo arreptâ, tertium protenus dejicio mortuum: is mas fuit, grandis ille quidem, qui restiterat hostem conspecturus. Jumenta nostra paxillis

destinaverāmus: eò jam necesse erat praedam deportare. Calefus et Pachus, connisi, satis aegre humeris suis capras, unam post alteram, deferunt. Caprum antilopam video nimium fore: quare egomet, oneri submissus, adjuvo. Sic per trium virorum nisūs hic quoque in trahulam componitur: dein protinus domum eos remitto. 387. Egomet lacum versùs propero, ut anseres vel ferum olorem reportem. Ipsam ad lacûs oram nunquam pertigeram: ibi nunc olores video maximos. Anne pisces comedant, anne caro sit bona, nescio; credo tamen pisces e dulci aquâ non nocituros gustui. Itaque igne conjecto maximum alitem, qui vix in margine erat aquae, occīdo; quem, quanquam canis non aderat, facile assequor. Hunc reportavi humeris meis, incommodum sane onus. 388. Ad cavernas Cortopem offendo, qui collocuturus de zeâ et oryzâ venerat. A Pacho vult discere, quanta sit secundae spes messis; item a Totopillo quantam vim radicum esculentarum, aut a nobis satam, aut genitam in vallibus, debeamus exspectare. Certior de his rebus factus, decrevit et zeam et oryzam praebere satis liberaliter. Eum magno cum honore excipio, oroque ut ad coenam maneat. Plures res in musēo nunc primùm ei exhibeo. 389. Inter haec pervēnit Totopillus cum navĭs magistro. Magister breviter ait, Ostium fluminis a se esse exploratum; satis superque esse aquae profundae; cras cum aestu maris velle se intrare. E valle Totopillum in rupe a se visum esse; (is de cuniculis ibi satagebat:) se cursum suum ad eum direxisse, ut ad me duceretur.—Totopillus secum habuit in sacculis quatuor vivos, unum mortuum cuniculum; dein ego demonstro magistro, quos ei cibos destinem. 390. Is de ceteris rebus multas agit gratias; sed unum illum ait sufficere antilopam, duas feminas nolle. Nam tantam carnis vim corruptum iri, nisi propere comedatur; nautis autem qui decem per dies parciùs pasti essent, insaluberrimum fore, si multum subito carnis haberent. Sed ego (ait) in rupe mansuetum vidi gregem: quidni possis duos tresve haedos cum pabulo vivos navi imponere, quando in eo erimus ut solvamus?—Tum

video errasse me per properantiam: porrò mālus novus erat caedendus. Igitur respondeo: “Bene est: quidquid poterimus, faciemus.” Tamen de meis haedis aegre ferebam: nam quidquid mihi cicur factum est, et e meâ manu pascebatur, id jugulare dolebat me. 391. De olore oblītus eram facere mentionem: nunc sententiam muto. In Cortopem convertor, interprete Gelavio. Multo cum honore illum maximo alite dono, item duabus mortuis antilopis, ut suis remigibus, si sibi libeat, praebeat epulum. Addo, nolle me oryzam ab ipso orare, nisi esset, unde supplerem. Is laetus accipit, polliceturque lintres ad convehendum cras mittere.—Tum a Totopillo quaero, numve aves porcillosve ceperit. Nondum ullos, respondet.—Igitur differas (aio) hanc rem, donec resarciatur navĭs: nunc ex uno illo lepore coenam appara.—Id ille properat. 392. Confectâ coenâ, Cortops ad suos vult extemplo redire. Ego cum magistro trans rupem ambulo, ut arbores mālo idoneas oculis lustret. Quatuor, quas denotat, cretâ distinguo: hae erant in saltu meo. Descendens ad flumen quintam animadverti, ejusdem fere magnitudinis, quae pōpuli instar gerebat. Hanc ut propiorem commendo, atque ille comprobat. Tum aio: “Fabrum tu navĭs tuae cras hùc mittito: si quid jumentis opus fuerit, ego per viros meos praebebo.”—“Eheu! (respondet): faber meus cum insignissimo illo improborum fuit a barbaris occisus: idque me male habet, quòd nemo apud me est, qui arborem in mālum dedolare calleat. Sed nisi inter vos quispiam est fabrili arte exercitus, nautae mei, ut ut poterunt, caedent.” Tum narro et me et quosdam e meis ex necessitate multam rei fabrili dedisse operam; et posse nos, si velit, hanc rem aliquo tandem modo perficere. Id lubens audit: ait se, mālo, qui fractus sit, in ripam exposito, alterum, ejusdem plane mensurae, imperaturum mihi; pretiumque ejus, pecuniâ aestimatum, in accepti tabulam mihi relaturum. Tum ego, quantum possum, spondeo: is ad suam scapham abit, in navem rediturus; ego ad cavernas. 393. Postero die sine ullâ difficultate Pachus et Calefus arborem illam succidunt et

ramos amputant. Navĭs cum matutino aestu ostium subit fluminis, mālumque illum confractum in ripam excutit. Ibi ego accuratissime omnes ejus partes metior conscriboque. Fabrilia navĭs instrumenta recognosco: mōlem quandam cochleatam mutuor et maximas confibulas plures; quoniam utroque in fine inter operandum debeat arbor firmiter destinari. Dolabras item et runcinas inde sumo, ne, si nostrae in caedendo retundantur, absumatur tempus. Ego quidem videbar plus festinare quàm magister; inaniter credo: sed spem redeundi oblatam tandem, mora uniuscujusque diei videbatur imminuere. Video cras operam perfectum iri: igitur Totopillum jubeo, quàm maturrime possit, testudinem capere; mox pabulum haedinum in navem congerere. Enimvero cras, id est, tertio die, ut speravi, mālum perfecimus. Vespere Gelavium ad Cortopem mitto, nunciaturum, me gravissimâ de re velle colloqui, quae cum plebe suâ debeat communicari; quare in ejus honorem, nisi quid nolit, ipsum me ad eum mānĕ venturum. Respondet, lubenti fore.

394. Mānĕ, regium vestitum gerens, meâ in scaphâ, comitantibus Calefo, Pacho, Gelavio, circumnavigavi ad Cortopem. Is me multo cum honore excipit. Tumulum quendam vel tribunal e cespite exstruxerant, in quod mecum ascendit, et in arundinaceo quodam picto tapēte me requiescere jubet. Tum ad contionem suorum verba facit,—credo ut me iis commendet: illi conclamant plaudentes. Assurgo et manibus gesticulor: nihil aliud poteram. Dein descendimus, et per Gelavium oro, ut Cortops mecum et Calefo seorsim colloquatur. Jam me aperio, Calefo interprete.
395. Aio, me omnibus insulae meae civibus summam optare prosperitatem: hanc ut affirmem, praecipuae mihi esse curae. Illum, quippe virum nobilem, mitem, seniorem et diu notum, quasdam propter causas me ipso fortasse meliùs eorum fortunis praesessurum: quare unâ sub condicione esse mihi in animo, ut de principatu illi cedam.—Primò non

credit Calefum recte interpretari. Bis terque interrogabat, et, ut iteraretur res, postulavit. Igitur ego, regiis gemmis de meo collo detractis, illius super capite sustinebam. Sensi hominem valde moveri. Tum quaesivit, quaenam foret illa una condicio? Respondeo:—Quoniam illi non essent filii, postulare me, ut Gelavium pro suo filio et principatûs successore adoptaret; et postquam ego coram contione Cortopem meis regalibus exornassem, is rursus Gelavium, pro suo filio ac successore pronunciatum, regio aliquo more publice agnosceret. Libentissime hanc condicionem accepit. 396. Tunc adhibitis in colloquium Pacho ac Gelavio, retĕgo quid actum sit. Pachus laetatur, Gelavius obstupescens lacrimatur, interrogatque, numne abeam. Protenus explico; hanc navem meorum esse popularium et ad meam redire patriam: oportere me, patris senectatem amanter fovere; porro hìc me, si maxime linguae Indicanae forem peritus, paucis aliquot posse esse carissimum, universis non posse esse acceptum gratumque principem. Non me poenitere quòd artem litterarum iis per Gelavium tradiderim. Hanc si excolant, filios fore patribus, nepotes filiis usque sapientiores. Sed opus meum hâc in insulâ finitum esse.—Profundum subsequitur silentium. 397. Pòst paullisper Cortopem rogo, nunquid obstet, quominus rem illico perficiamus. Ille, quasi evigilans, vacuis oculis aliquid respondet. Interpretantur: “Nihil quod sciam.” Tum Calefus in cespitem escendens pauca proclamat, populum in contionem revocans. Opperīmur, donec quàm plurimi reveniant. Tum Cortopis manum tenens, cum eo iterum escendo, cunctis mirantibua quid agatur. Protenus ego meo capite detractam cristam Cortopis impono capiti, et monile meum e bullis fulgentissimis et versicoloribus collo ejusdem circumpono. Adstrepit plebs gestiens. Mox Pachus explicat, me in honorem Cortopis de meo principatu cedere. Conclamatur ab universis. Descendimus ego ac Pachus: Gelavium escendere jubeo. 398. Rursus Cortops palam nunciat, se publice Gelavium pro suo filio adoptare, quem se

mortuo debeant pro principe venerari. Post haec dicta, ipsum illud monile meum, suo collo detractum, imponit Gelavio, quò manifestior meis sit oculis acta res. Applaudo. Tum Cortops Gelavii collo manus suas circumdat, et paternum ei osculum imprimit. Dein brevissimum aliquid proclamat, quod mox mihi explicant: “En vobis filius meus!” Mox maximâ cum acclamatione disceditur. Oro Cortopem, ut propter mea summa negotia, si illi id non sit incommodum, ad meum portum secundo mānĕ veniat. Mox multâ cum ceremoniâ decedentes, domum scaphâ petivimus. Haec quarto erant die, post navis adventum. Eodem sane die novus ille mālus per duo jumenta ad navem a Totopillo deductus est.

CAPUT (XIV.) QUARTUMDECIMUM.

399. Quinto die novus ille mālus suum in locum figitur. Ego autem quidquid volebam asportare, deligebam, componebam,—laetans, moerens, gemens, mire varius, et valde taciturnus. Statui autem me ante quintum finitum diem meas res omnes confecturum: atque confeci. 400. Sexto die pervēnit Cortops, sic ut rogaveram. Pulcerrimum ei gladiorum meorum, qui erat e chalybe caeruleo, atque unam novaculam cum coticulâ suâ coriaceâ, dono do; item optimam ignipultam aucupariam: dicoque, si artem jaculandi velit discere, posse a Gelavio doceri. Mox furcillam mensalem et cochlear, quae argentea habebam, ut regii juris, detuli. Instrumentum meum fabrile ac coquinarium omne ei exhibui, jussique, si quid praesertim vellet, inde deligere. Nihil ille nisi ferream cratem, sartaginem[Y] et duas secures delēgit. Serras dixit se cunctas concupiscere; sed accipere,—id fore impudentis. Tum ego arridens dico, quidquid cum Gelavio reliquerim, ejus usum fructumque penes Gelavii patrem principemque fore. Mox addidi, nescire me, quanti meam ille scapham aestimaret; Gelavii et Totopilli operâ fuisse exornatam; sed honoris causâ, acciperet a me. Honoris (respondet) causâ lubentissime se accipere. Denique sericam meam umbellam illi trado, quoniam haec quoque regium quiddam habere videbatur. Post prandium, ipsâ in scaphâ cum donis meis revertit, suam lintrem (pulcram illam quidem) concedens Gelavio, sagittasque Totopillo cum arcu splendidiore. Equidem meis omnibus sedulo multa gratificabar, maribus ignipultas pistolasque imprimis, honoris fortasse causâ, item alias res plures; sed feminis quae dari oporteat, aliquanto difficiliùs statuebam.

401. Rerum serie abreptus, cladem cymbae omisi narrare. Upis, praeter alias operas, in piscibus colligendis condiendisque erat utilis. Solebat in cymbâ retia mea ipso in portu visere, inde pisces reportans. Haec mulier cum Lari item nova fecit retia, et vetera resarcivit. Quodam die, quando, reti elato, in eo erat ut pisces extraheret, accipiter quidam marinus pro pisce certabat: id quod aliàs evenire noveram; nam hominem hi alites parùm formidabant. Ea surgens, remo afflixit alitem; sed vi verberis oblique se e cymbâ praecipitavit. Forte plenus tum maxime erat aestus, mari satis tumido. Cymba, resorbente aestu, extra asportatur, mox in scopulos affligitur. Mulier enatans facile terram attigit: cymbae nil nisi tabulas quasdam et unum remum recuperavimus.

402. Totopillus, ut primum tempestas favet, tres testudines ope Gelavii ac Pachi reportat. Has cum plurimis cibis vivas ad navem ego cum Gelavio, ipsius in lintre, conveho: ibi cum magistro colloquor. Polliceor vivos haedos pusillos quatuor: demonstroque, si amplius vellet pabuli, nautas posse e valle metere. Antennas, ait ille, mali etiam deesse; rogatque anne possim fracti mali antennas probe affigere, ceterasque res concinnare: suos enim nautas valde esse inhabiles, quos e Corrhagiâ duxisset. Credo posse me operam conficere; sed Dominicus dies accedebat. Ne post discessum meum prorsus negligeretur ille dies, comperendinavi rem. “Die Lunari (dixi), si potero, perficiam; tum tu die Martis navem fortasse solves.” Se fore praesto, ait, si ventus faveat.

403. Tum seorsim magistro dico; quoniam fabrum non habeat, quidni me pro fabro suo rediens accipiat? Ridet primò incredulus; sed quando me serium videt, respondet, “Sit sane, ut vis. Si opera tua fabrilis navi suffecerit, plenam fabri mercedem a sociis meis domi accipies. Servatae navis praemium tibi erit integrum. Pro cibis quos praebes, pecuniam non numerabo quidem nunc, sed aestimabo.” 404. Tum quales habeat merces, interrogo. Ait se ad

Jamaicam portare agricolendi instrumentum, item vilia servorum vestimenta, et quidquid coloniae sit idoneum. Num serras habeat, num palas, rogo. Maxime, ait. Tum ego decem serras, decem palas, quadraginta cultellos plicatiles, quadraginta vestes e gossypio, et longi gossipii quatuor fasces, emo; novum donum Cortopi. Sic propter oryzam spero ejus plebi satis repensum iri. Mox varia conficio feminis nostris munuscula, aliqua viris meis, quae referre taedet: longè plura sane Gelavio confero, inter quae duo pono dolia pulveris nitrati, quatuor missilis plumbi sacculos. Has res omnes magister contra me in tabulam impensi refert, polliceturque in cavernas meas deportare. 405. Cras, qui dies erat Domini, plurimi convenēre, ut me ultimùm salutarent. Multa dixi benigne, sed moribundi hominis animum gerebam. Multis Gelavium monui, ut quantum posset, non his tantùm viris, sed posteris prospiceret; nempe, si seniorum consilio de agris colendis, de usu-fructu agrorum ac maris, de aedibus condendis, de materie saxi caementique fruendâ, leges aequas firmasque promulgaret. De talibus rebus prout leges bonae exercentur, ita (dixi) civitatis cujusque viget polletque status. Si de his quae Deus donavit mortalibus aeque juste-que inter homines statutum sit, tum fore ut singulorum industria vigeat, universorum copiae abundent; neque unquam uberrimâ in insulâ defore principi tutamenta majestatis, si usque ad humillimum quemque civem descenderit principis aequitas.—Ille mea verba quasi haurit atque recondit, rarò respondens aut paucissima. Tandem ait (ignoscat mihi lector, quòd refero,) “O here, nunquam ego volui regnare; sed si antea nescirem, in te didici quaenam essent regnatoris elementa.” 406. Postea dixi: “Nae tu, quidquid evenerit, id agas, ut nunquam hâc in insulâ duo sint inter se liberi principes. Si ad tempus id devitari nequibit, at tu per foedus facito ut filii vestri ac filii omnium qui in eâdem hâc erunt insulâ, eôdem summo principe utantur. Quàm mites sitis inter vos, tu optimē noveris. Quàm atrox funestumque possit esse bellum, ego

video, quatuor illos fortesque requirens Cortopis filios. Tu in fratris jam loco es erga Totopillum; cur, quaeso, acerrimi quondam crudelissimique fuistis hostes?” Lacrimâ obortâ, “Tu conciliasti,” inquit. De se nihil promittebat.

407. Die Lunari antennas resarcivimus: tum funes nautae ipsi ordinabant. Magister queritur, inter fructus non fuisse limonas, de quâ re illico imperabam. Mox Totopillus octo aves vivas detulit, quinque mortuas; ex his tres grandes erant; otidas esse credidi. Dixit habere se porcillos quoque, cras fortasse alia delaturum. 408. Ego unam acum polarem, unum par pistolarum, bitubam meam, alteramque aucupariam mecum eram avecturus; item quidquid proprium fuit Brazilici magistri. Quidquid nemini datum relinquerem, id omne pronuncio Gelavii esse. Hunc porro rogavi, ut in matris meae honorem cocum illam in portu rigaret foveretque.

409. Summo mane experrecti, maximâ cum exspectatione multi mortales discurrimus. Totopillus mature porcillos vivos tres detulit, novamque avium copiam, inter quas columbi erant e meis vivi. Seriùs Fenis, Laris, Pachus fiscellam limonum suo quisque in capite deportat. Mox a Cortope nuncius remigum operam pollicetur, siquà forte opus sit. Sed propter ventum adversissimum et cautes vadosi maris parùm nōtas, magister honorifico responso negat se audere hodie egredi: id quòd multùm doleo. 410. Nam suspensis intentisque animis moestissimum est segnitia: item, paratis rebus omnibus, quid nobis nisi segnitia restat? Propterea, procedento die, juvabat me quòd magister, plurima interrogando, multum a me sermonem elicuit. Praecipue mirabatur, quô tandem fato ego, Anglus homo, inter Lusitanos Brazilienses ineunte adolescentiâ fuerim colonus, ubi ipsa religio deterret Anglos. Ubi Gelavius quoque oravit, ut totam hanc rem plenius explicarem, in plenâ nautarum contione hanc tandem in modum locutus sum. 411. Ego, in nave Anglicâ ad Guineam navigans, a Mauro piratâ captus

sum cum sociis nostris navalibus. Is me quatuor fere annos pro servulo laborare co-egit. Tandem felici audaciâ aufugi, in phaselo heri velocissimo, unum puerum Maurum simul asportans. Ipso in Oceano nave Lusitanâ excepti sumus atque ad Braziliam devecti. Magister negat se pro naulo quidquam a fugitivo Christiano accepturum: pro phaselo et rebus omnibus quas asportavi, ipse pollicetur pretium. Denique ab hôc viro liberali, postquam in Omnium Sanctorum Sinu ancoram jacimus, persoluta mihi est summa ducentarum viginti minarum Lusitanarum. Hoc caput mihi erat pecuniae, in Braziliam exposito. Fatendum autem est me clam patre navigasse; noluisse me idcirco sic reverti in patriam, ut părentis opes iners consumerem. 412. Illa sane regio, immensa agrorum, profunda saltibus, vacua virorum, advenas libentissime excipit: nec diu exspecto, antequam apud colonum quendam in agriculturam adhibear. Primò quidem propter linguam ignotam parùm eram utilis. Poteram sane colentibus astare, observare, segnitiam cohibere, et modicâ quâdam operâ cibum tectumque mereri, ut ne ex meo impenderem. Interim per eundem navis magistrum transigebam, ut ex Angliâ pecuniae quaedam meae ad me mitterentur. Is nempe, Ulyssiponem rediturus, credebat se illic posse id procurare, si ego litteras sibi ad mearum pecuniarum sequestrem confiderem; id quod lubenter feci. (At femina habebat nummos meos, vidua magistri navis, primi mei atque optimi patroni.) Postea autem vir benignus, re meâ tanquam suâ ipsius accuratius perpensâ, ait nummis nequaquam opus esse; sed caput pecuniae, postquam de summâ certior veniret ab Angliâ nuncius, Lusitanâ merce mutandum, qualis praesertim Braziliae esset idonea. Posse me post aliquod tempus Ulyssiponem ad se scribere, siquid potissimum vellem: sin minus, tum quaecunque sibi viderentur, reportaturum. Gratias sane ēgi, litterasque ad amicam viduam composui, in quibus omnia, quae contigerant, strictim narrabantur. Ea, postquam redditae sunt hae litterae, laeta effugio meo, propter mariti sui

memoriam Lusitanum magistrum ex suo liberaliter donat, simul parentibus meis cuncta impertit. Comperire non potui, credo tamen, meas apud illam pecunias a patre confestim auctas esse; nam merx quam demum accepi, aliquanto plus erat quàm quod aut exspectaveram aut potui explicare. Sed redeo unde deflexi. 413. Colonus ille (Araujo ei erat nomen) cujus in operis eram, agri ditior erat quàm pecuniae, nec potuit naturali agrorum ubertate ita frui ut debebat. Ager per servos colitur. Atqui ille neque tot servos, quot opus erant, habebat, neque instrumentum satis amplum, si, propagatâ culturâ, reditūs ac commercia opperiretur. Ut industrium me primò esse vidit, agrique colendi haud ignarum; mox, intellexit nummorum me aliquantum manu tenere, alias exspectare ab Angliâ pecunias: sensi eum familiariùs me compellare, tum saepiùs astare, velle colloqui, ad mensam interdum adhibere. Mox pueris uxorique me commendat. Garrio cum pueris, ruri cŏmĕs fio; ludum quasi gladiatorium facio,—non cum ipso gladio, nam virga pro telo erat,—dum doceo quomodo Anglus nauta, quomodo Maurus, feriat, arceat. Quae omnia non modo animum meum inter peregrinos valde solabantur, sed propter linguae quoque usum proderant. Lusitanicē loqui ex pueris disco, cum patre sermones ˌipsius de reˌ habeo arctiores. 414. Tandem is se aperit. Benigne de me quaedam praefatus, ait,—Si socium haud pauperem haberet, ambobus lautius fore quàm nunc sibi soli: tantam esse agri ubertatem, coeli teporem, aquarum abundantiam. Me, si in haereticâ religione persistam, agros meo nomine non posse in Braziliâ tenere. Sane se velle, concordes forent omnes Cristiani: sin autem id fieri non possit, tum—idoneâ factâ syngraphâ, quin pecunias in fundo ejus collocem, amplosque reditūs foenore accipiam?

415. Ubi cibus abundat et jucunda aeris temperies facili operâ corpus fovet, ibi (opinor) animi ad liberalitatem, apud nos ad avaritiam, sunt propensiores. Itaque coloni illi sunt

haud raro segnes, negligentes, prodigi; profecto non sunt illiberales. Quare, quae in medium proferebat, cōmiter excutiebam; neque abhorrebam a viro, vultu moribusque juxtà benigno. 416. Illud quoque considerabam; Lusitaniam Angliae arctiore quodam vinculo astringi, ex quo tempore formidanda illa, ingens potentiae Hispania, nostra dirissima atque implacabilis hostis, e possessione Lusitaniae est exturbata: quo tutiores mihi fore pecunias, apud civem Lusitanum collocatas. 417. Denique consensi; scriptisque litteris, quas merces ille desiderabat potissimum, has ego Ulyssipone reportandas ad me rogavi. Pecunias propter praesentēs usūs illico poteram ex arcâ meâ conferre. Paciscitur porro, ut ego operas agrestes curem regamque, ille praestet mihi ex ipso fundo cibum, servos, equos, cuncta quae maximi sunt: cetera ex praesenti pecuniâ atque ex annuo foenore facile solvo. 418. Miranda sane est illâ in regione arborum atque fruticum tum copia, tum proceritas. Plurimarum nomina arduum est dicere: immo, prorsus populis Europaeis sunt incognita. Celebris est ibi mandioca esculenta, item milium atque zea Indica, item banana, et oryza sativa. Atqui ego, qui plurima terrâ nascentia apud Mauros didiceram, tamen longe plura hìc primò ignota invēni. 419. Noster quidem fundus saccharum praecipue et tabacum gignebat. Radīces esculentas, olera, cerealia, ipsi in suis agellis servi edŭcant, heroque praestant unus quisque aliquantum. Ille sēmină quaedam, instrumenta, vestimenta, tecta domorum confert; cuncta administrat, defendit, regia vectigalia persolvit. 420. Per biennium plurima circa fundum erant novanda. Plus aliquando excolebatur agri. Sepēs, viae, portulae erant conficiendae: tum casulae novae, plutei. Distribuendum instrumentum, cultura regenda, multa nove docenda. Irrigatione non opus erat; duntaxat propter oryzam quibusdam in agellis cohibebantur rivuli decurrentes. Tertio itidem anno multâ opus erat alacritate et perpensatione diligentissimâ, ut ad amussim judicarem quid sapienter, quid stulte impensum;

quae retinendae rationes, quae mutandae forent. Necnon, ipsorum servorum ingeniis jam meliùs perspectis, ad suas quemque curas fructuosiùs poteram disponere. Tantummodò non satis habebamus virorum in operis, quanquam vernulae quotannis nascebantur, et post aliquot annos videbantur suffecturi. 421. Attamen quarto jam anno affluebant opes, servuli continuam officiorum rotam persequebantur. Socius (sive collega) ille meus Araujo, vetus negociandi, externas fundi nostri res diligenter administrabat. Ego verò quasi brachiis replicatis poteram ditescere, nisi quòd propter novam hanc segnitiam tum maxime fundi, regionis, hominum, meique ipsius taedebat me.

422. Debebam fortasse uxorem ducere, sed religio loci impediebat: non quòd ego Anglici cultûs tenax fuerim atque ostentator; nam extra, vix diversus a ceteris videbar. Sciebam autem, ut primùm matrimonium contemplarer, extemplo sacerdotes de meâ religione fore curiosissimos; dein arctas connubii leges postulaturos, quibus neque uxor sit mea ipsius, neque liberi neque domus neque servi; sed sacerdos suâ sponte intret, cognoscat, ordinet, imperitet; cunctos, si lubitum fuerit, contra me cohortetur. Id vero non erat ferendum. Itaque solus manebam, solum me fovebam, oblectabam: mox, me ipsum perosus, inquieto agitabar animo.

423. Ita affecto subita supervenit vitae conversio, quam satis mirari non possum. Collega ille sive magister meus sedulo me ad se vocat; ait, gravi de re velle se colloqui; aures benignas et patientes se orare. Ego, mirabundus quid sit, respondeo, esse mihi otii satis superque, et perlubenter me auscultaturum. 424. Tum infit: Opulentiorem se per me indies fieri. Quidquid dicat, ne se putem ingratum, neve velle ab se me amotum. Multa me fundo suo optime fecisse, unum non potuisse facere, ut plures essent servuli. Id si fieret, multò etiam perfectiùs latiùsque excoli posse agros. Operam meam per triennium utilem fuisse, immo

necessariam; jam ipsam per se quasi confectam: sic enim me res administrasse, ut non jam indigerent mei. Nunc si sibi suisque familiaribus consultum velim, in eo res esse ut valde possim adjuvare. 425. Hic pausam fecit: ego autem exspectans etiam tacui. Tum de novo incipit: Audisse se ex me, navigasse me ad Guineam commercii caussâ. Si iterum vellem eòdem proficisci, sibi amicisque gratum fore, mihi ipsi fortasse non malum. Etenim plures notasse, me, qui antea hilaris strenuusque fuissem, nuper taciturnum evasisse, moestum, languidum. Fortasse propter valetudinem mutandum aëra. Excursionem maritimam corpori mentique fore salubrem. 426. Interroganti mihi, Quid autem ego tibi tuisque circa Guineam sum profuturus? respondet: Imprimis tu rationem hujus commercii atque idoneas merces intelligis, quas hinc oporteat exportare: tum, (quod est maxumum) servos nigritas, quos volumus cöemere, tu clementer rĕges, sanos deportabis. Līběre tecum de te loquar. Difficile est virum bonâ familiâ, humane institutum, benevolum, veterem rei maritĭmae, strenuum negociando, regendi capacem reperire, qui servitia venalia conquirat. Atqui vel maxime tali viro hic est opus. 427. Tu homines barbaros benigne excipies, demulcebis, ad obsequium dūces leniter: alii efferos, contumaces, tristes, vel languidos, morbosos, semimortuos important. Nos te volumus sine tuo impendio ire. Manicipia de nostro cö-emes: deportata inter nos dividemus; tu parem nobis habebis sortem. Porro, quod nunc tibi propter operam tuam agrestem attribuo, id omne, pecuniâ aestimatum, quamdiu in nave sis, solvam. 428. Nescio an laus mei me nonnihil oblectaverit: ceterùm respondeo, admirans si per regium praefectum talis expeditio liceret: nam rex jus servitiorum venditandorum paucis quibusdam propter magnam pecuniam concedit. At ille: “Nihil nos contra regis edicta sumus facturi. Palam non licet venditare, at nos prorsus non vendemus. Et verò, quo certius res se habeat, muneribus quibusdam sagaciter distributis efficiamus ut ne nimia de navis onere sit

investigatio. 429. Accedit quòd sacerdotes tale inceptum vehementer comprobant. Barbaros homines, quorum vita (lībera sit, an servilis) saeva est, impia, foeda,—hos in mansuetum servitium sub benignitate Cristianâ tradere, verae aiunt esse pietatis. Jam navĭs parata est; merx, qualem tu jubebis, cito parabitur."

430. Neque valde placebat mihi neque displicebat haec expeditio. Haud amplius juvenali ardore in maria irruebam, et tamen amabam mare atque ipsam operum commutationem. Condiciones vidi aequas esse, rem lucrosam, neque amicos homines rejicere facile fuit. Re ponderatâ, demum consensi. Tum quasi intermortuus, solemni testamento omnia concludo. Benignum illum navis magistrum, qui me ex mari servaverat, haeredem instituo ex semisse. Alterum semissem rei meae ad Angliam remittendum destino, conscriboque singillatim, quid opus facto sit. Sane, si, ut in testamento fui providus, sic in vitâ dirigendâ fuissem sagax, nunquam tantas aerumnas exsul ab hominis genere forem perpessus.

431. Jamque paratis rebus omnibus, solvimus a portu ipsis Nonis, Augusto mense. Primò ad septemtriones navigavimus, paene littus Americae nostrae legentes, tempestate bonâ, duntaxat vehementer calidâ, donec ad promontorium Augustinianum devenimus. Inde ad Aquilones versus, tanquam ad insulam Ferdinandi Neroniani dereximus cursum, citoque terram condidimus. Duodecimo die turbo ventorum ex Austro conversus detorquetur in Eurum, inde in Aquilonem, violentiâ semper augescens. 432. Nos, multum contrà luctati, necessario tempestate deferimur. E sodalicio unus vir febre victus decessit: mox nauta ac puer, superscandente fluctu, asportantur. Ut potuit magister, paullum decrescente vento, coelum observare, credidit nos prope Septentrionale continentis littus, circa Orinoconis ostia, devectos. Navem negat Atlanticum mare trajiciendi jam esse compŏtem: igitur me in consilium adhibito, rectā

domum redeundum censet. Id verò vehementer nolo; inspectoque mari in chartis descripto, suadeo ut Barbadam petat, vitato aestûs decursu, qui sĭnum Mexicanum invehitur. 433. Ille consensit ne redeat, clavumque ita flectit, ut qui in aliquô Anglarum Antillium portu cupiat navem reficere. Hâc spe adductus, iterum nos in altum committit: attamen novae procellae infortunatam navem excipiunt. Denique, ne longus sim, multùm reluctati, in has ipsas arenas depellimur, ubi vestra navis afflicta est. Sed nos, scaphâ conantes effŭgĕre, salo maris obrŭti sumus, unde ego solus evasi vivus. Ceterùm navis ad plenilunium duravit incolumis, et praebuit mihi, non victum modò, sed paene insulae hujus imperium.

434. Talia ubi dixeram, multa inter se colloquuntur, atque alia interrogant, quibus Gelavium respondere jubeo: sic vario sermone finitus est dies. Nocte mutatur ventus. Primâ luce magister mihi aperit, remiges nunc posse multùm adjuvare; de quo protinus nuncium misi. Horâ ante meridiem decem cum ipso Cortope vēnēre. Mei quoque omnes congregabantur, inter quos (ignoscat lector!) canem paene lacrimans aspicio. Hunc, illis tam utilem, asportare nolui: illud dolebam, quòd feminam canem non potui simul dare, ne ipsum genus periret. 435. Mox solvunt ancoram. Movetur navis cum aestu, remulci applicantur, flumen descendimus. Vocibus, vultu, gestu, plenis caritate, plenis item magno moerore, discedimus. Ad coelum surgit cor meum, quaeritantis ecquando eccubi hosce tam fideles, tam bonos iterum conveniam. Gelavium oculi mei anquirunt frustra: fortasse propter dolorem se occultabat. A terrâ jam recedens, egregiam insulae pulcritudinem admiror. Nunquam sane algae, fruticeta, praegrandes arbores, palmeta, colles, aqua purpurea, coelum clarissimum, tam digna mihi antea visa sunt Paradiso. Sic remiges nos trahunt, quamdiu magistro id tutius videretur. 436. Ut primum in alto sumus et rite concinnantur vela, magister

mihi significat ut dimittam lintres. Tum video Gelavium, loco Cortopis, iis esse praefectum. Is propere navem scandit, genua mea complectitur; et antea quam verba possim illo momento digna fingere, recesserat, evaserat. Extemplo inter lintres ac navem magnum exstitit intervallum. Descendo in cellam meam, animum variis motibus distractum, pietate, si possim recollecturus.

437. Ad Caurum, quantum sineret ventus, semper contendebamus. Postquam quadraginta fere millia cursus fecimus, navĭs Europaea apparet; mercatoria navĭs, ut credimus. Eam versus rectā tendens, magister cannones opem precantes personari jubet. Mox per prospecula vexillum videmus Anglicum. “Forsitan (inquit magister) illâ citius in nave quàm in meâ patriam attingas.” Id me dubitatione conturbat. Postea aio, si maxime illa navĭs rectā ad Angliam properet, praestat praemonere parentes, vivere me ac venire. Dein memini, quoniam pro fabro operam locassem meam, aequius esse, ut ne, nisi coactus, pactum abrumperem; et quidquid rei pecuniariae inter me et magistrum pendēret, id benignius a sociis ejus aestimatum iri, si tunc navi adhaererem. 438. Igitur propere litteras conscribo, quae ad patrem meum traderentur, si forte navĭs illa perferret. Quando convenimus, magister noster quaerit ab iis, quânam in longitudine terrestri versemur. Illi confestim et longitudinem et latitudinem nobis pronunciant; aiunt porro Angliam se directā petĕre. Magister meas aliasque a se litteras iis tradit; mox inter utrosque disceditur. 439. Jamaicam sine noxâ attigimus: hìc finis mihi erat vagandi. Divenditâ merce atque aliâ merce assumtâ, iterum solvimus, et minus quinquaginta diebus in Bristoliae portu recondimur. Inde epistolam ad patrem scribo, et tenerrimo responso exhilaror. 440. Transactis festinanter negociis, aliàs litteras ad Braziliam compono. Quidquid de meâ re ex meo testamento fecisset optimus et amicissimus meus haeres, credens me mortuum, id omne confirmo. Quidquid ex re

navĭs magistri illius, qui in naufragio periit, apud me teneo, —horologia, aurum Hispanum, aliaque,—haec et si cujus alīus rei pretium exceperim, spondeo reparare. Omnes ibi amicos salvere jubeo. 441. Tum propero ad părentes, portans mecum documenta illa fidelium ministrorum, regiam tegetem dorsualem, praecinctorium, calceamenta, item clavam bellicam viri occisi. Nec diu est, quum Eboraci ad carissimorum ac diu neglectorum pertingo sĭnum, senectuti patris matrisque tenerâ pietate opitulaturus.

GLOSSARY.

Acus sarcinaria, *packing needle*.

Amentum, *a loop*, *thong with loop*.

Argilla vitrearia, *glazier’s putty*.

†Artillator, *the gunner of a ship*.

Aurea māla, *oranges*.

Batillum, *coal shovel*.

Blatta, *chafer* or *beetle*.

Capis, -idis, *jug*, *mug*, *tankard*.

†Cannon, -onis, *a cannon*.

Cinchona, *Peruvian bark*.

Cochlear, -āre, *a spoon*.

Confibula, *a clamp*.

Culter plicatilis, *a clasp-knife*.

Cupa natans, *a buoy*.

Cymba, *a skiff*.

Dactylus, †Datta, *a date (fruit)*.

Diaeta, *cabin of ship*.

†Dioscorea, *a yam*.

Forceps, *pincers*.

Forfex, *shears*, *scissors*.

Frutices, *shrubs*.

Furcilla, *table fork*.

†Grallatores, *wading birds*.

†Grossularius, *gooseberry*.

Hasta cunicularia, *miner’s pike*.

Helcia, *traces*.

Horologium, *clock* or *watch*.

†Ignipulta, *a gun*.

Infula, *turban*.

Res Jaculatoria, *gunnery*.

Lodices, *blankets*.

Lorica, *(ship’s) parapet* or *bulwark*.

†Macacus, *monkey*.

Magis, -idis, *rolling pin*.

Otides, *bustards*.

Pessulum, *a bolt*.

Podium, *outjutting ledge*, *balcony*.

Prospeculum, *small telescope*.

†Pistola, *pistol*.

Pulvis nitratas, *gunpowder*.

Riscus, *a rude box*, *a chest*.

Rubus, *bramble*, as *blackberry bush*.

Rutabulum, *coal rake*.

†Sago, -onis, *sago*.

†Sapo, -onis, *soap*.

†Saccharum, *sugar*.

Scapha, *ship's boat*.

Scrinium, *dispatch box*, *desk*.

Sīnum, *a bowl*.

Stellio, *small lizard*.

Sublica, *pile*, *stake*, *support*.

Subula, *bodkin*.

Succīdia, *a slice*.

Succulae, *a windlass?*

Sudarium, *pocket handkerchief*.

Suffercio, *I load (a gun)*.

Supparum, *topsail*.

Tibiales, *stockings*.

Tolleno, *a crane for lifting*.

Traha, *a sledge*; *dimin.* †Trahula.

Trochlea, *a pulley*; *dimin.* Trochleola.

Tunica, *a shirt*.

Vespertilio, *a (flying) bat*.

Zea, *maize*.

FOOTNOTES

[A] A crane,—with windlass.

[B] A buoy.

[C] The cabin.

[D] Windlass.

[E] Pulleys.

[F] Orange trees.

[G] He is looking southward.

[H] Stockings.

[I] A rolling pin.

[J] Shirt.

[K] Stockings.

[L] Monkey.

[M] Gooseberries.

[N] Bodkin.

[O] Select.

[P] Auger.

[Q] Cutter (chisel?)

[R] All but, *tantum non*.

[S] Thatch.

[T] Hood.

[U] A gutter.

[V] Glazier’s putty.

[W] A Greek word: *Bustards*.

[X] Make lighter.

[Y] Frying Pan.

Among WORKS by F. W. NEWMAN, are —

HIAWATHA, in Rhythmical Latin. 12mo. 2s. 6d.

TRANSLATIONS OF ENGLISH POETRY INTO LATIN VERSE. Crown 8vo. 6s.

TRANSLATION OF HORACE'S ODES into unrhymed specific stanzas. Post 8vo. 4s.

TRANSLATION OF HOMER'S ILIAD into the modern Greek Epic verse. Royal 8vo. 10s. 6d.

HOMERIC TRANSLATION: a Reply to Professor MATTHEW ARNOLD. 2s. 6d.

SUGGESTED IMPROVEMENTS OF THE TEXT OF AESCHYLUS. Demy 8vo. 6s.

ATTEMPT TO RENDER THE IGUVINE INSCRIPTIONS INTO LATIN. 8vo. 2s.

PUBLISHED BY
TRÜBNER & CO., 57 & 59, LUDGATE HILL,
LONDON.

End of the Project Gutenberg EBook of Rebilius Cruso, by Daniel Defoe

*** END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK REBILIUS CRUSO ***

***** This file should be named 50732-h.htm or 50732-h.zip *****
This and all associated files of various formats will be found in:
http://www.gutenberg.org/5/0/7/3/50732/

Produced by Mark C. Orton and the Online Distributed
Proofreading Team at http://www.pgdp.net (This book was
produced from scanned images of public domain material
from the Google Books project.)

Updated editions will replace the previous one--the old editions will
be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright
law means that no one owns a United States copyright in these works,
so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United
States without permission and without paying copyright
royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part
of this license, apply to copying and distributing Project
Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm

concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away--you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the

same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when
you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern
what you can do with this work. Copyright laws in most countries are
in a constant state of change. If you are outside the United States,
check the laws of your country in addition to the terms of this
agreement before downloading, copying, displaying, performing,
distributing or creating derivative works based on this work or any
other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no
representations concerning the copyright status of any work in any
country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other
immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear
prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work
on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the
phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed,
performed, viewed, copied or distributed:

  This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and
  most other parts of the world at no cost and with almost no
  restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it
  under the terms of the Project Gutenberg License included with this
  eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the
  United States, you'll have to check the laws of the country where you
  are located before using this ebook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is
derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not
contain a notice indicating that it is posted with permission of the
copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in
the United States without paying any fees or charges. If you are
redistributing or providing access to a work with the phrase "Project
Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply
either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or
obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm
trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted
with the permission of the copyright holder, your use and distribution
must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any
additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms
will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works
posted with the permission of the copyright holder found at the
beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm
License terms from this work, or any files containing a part of this
work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this
electronic work, or any part of this electronic work, without
prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with
active links or immediate access to the full terms of the Project
Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary,
compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including

any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

* You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

* You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

* You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

* You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and The Project Gutenberg Trademark LLC, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may

contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is in Fairbanks, Alaska, with the mailing address: PO Box 750175, Fairbanks, AK 99775, but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's web site and official page at www.gutenberg.org/contact

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby
Chief Executive and Director
gbnewby@pglaf.org

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations ($1 to $5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular

state visit www.gutenberg.org/donate

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility: www.gutenberg.org

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.